

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Habeşistan Prensi

Rasselas'ın Öyküsü

2. Baskı

Samuel Johnson

Ölmeden
Önce Okunması
Gereken
1001 Kitap

Roman

Maya Kitap: 133, Roman: 52
1. Baskı, İstanbul Haziran 2016

ISBN: 978-605-9902-44-1

Orijinal Adı: The Story of Rasselas, Prince of Abissinia

Copyright © Habeşistan Prensi Rasselas'ın Öyküsü. Tüm yayın hakları Maya Kitap'a aittir. Telif hakları sahibinin izni olmaksızın, hiçbir yolla çoğaltılamaz, kopyalanamaz ve dağıtılamaz.

Yayın Yönetmeni: Tahir Malkoç

Editör: Selin Saraçoğlu

Son Okuma: Nalan Barbarosoğlu

Mizanpaj: Mehmet Büyüktuna

Kapak: Gülay Tunç

Maya Kitap • Sertifika: 14079

Merkez Mah. Kocamansur Sok. No: 6/4 Şişli / İstanbul Tel: 0212 296 97 12

e-posta: info@mayayayinlari.com www.mayayayinlari.com

Kayhan Matbaacılık • Sertifika: 12156

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 244

Topkapı/İstanbul Tel: 0212 576 01 36

Habeşistan Prensi
Rasselas'ın
Öyküsü

Samuel Johnson

Çevirmen

Ayşegül Pomakoğlu

Biyografi

Şair, sözlükbilimci, edebiyat eleştirmeni, deneme ve biyografi yazarı Samuel Johnson, 1709 yılında Lichfield, İngiltere’de dünyaya gelir. İngiliz tarihindeki en önemli edebiyat figürlerinden biri sayılan Johnson’ın en çok bilinen eseri olan *A Dictionary of the English Language* (İngiliz Dili Sözlüğü) ilk kez 1755 yılında yayımlanmıştır.

Dünyaya hastalıklı bir çocuk olarak gelen Johnson’ın çok kısa sürede öleceğine kesin gözüyle bakılır ve doğar doğmaz vaftiz edilir. Sıracı hastalığı, görme ve duyma kaybı, tüberküloz gibi hastalıklarla dolu bir çocukluk dönemi geçirmesine rağmen, öğrenimine henüz 3 yaşındayken başlanır. Annesi, babası ve kuzenlerinden aldığı eğitimin ardından 4 yaşına geldiğinde evin yakınındaki bir okula, 6 yaşına geldiğindeyse bir ayakkabıcının yanına gönderilir. 7 yaşındayken girdiği Lichfield Grammar School’da Latince ve Yunanca öğrenmeye ve şiir yazmaya başlar. Yine bu yıllarda, o tarihlerde henüz bilinmeyen ve teşhisi ancak ölümünden sonra konulabilen Tourette sendromunun belirtilerini göstermeye başlamıştır.

Kitapçı olan babasının maddi problemleri nedeniyle öğrenimi sık sık sekteye uğrar. Oxford Üniversitesi’ne başlar; ancak 1 yıl sonra ayrılmak zorunda kalır. Akademik açıdan kendisinden çok daha aşağıda gördüğü kişiler okula devam ederken kendisinin maddi problemler yüzünden devam edememesi, depresyona girmesine yol açar.

Öğrencilik hayatının büyük bir kısmını kitap okuyarak geçirir. Boş vakitlerinde çeviri yaparak para kazanmaya çalışır. Londra’ya taşınır ve burada bir yandan dergiler için

yazılar hazırlarken bir yandan da ilk edebi eserlerini kaleme almaya başlar.

1946'da bir grup yayıncı Johnson'a bir sözlük hazırlaması önerisinde bulunur. 9 yıllık bir çalışmanın ürünü olan *A Dictionary of the English Language*, modern İngiliz dilinin en önemli çalışmalarından biridir ve Johnson'ın adını duyurması bu çalışma sayesinde gerçekleşmiştir. Bu sözlük, 150 yıl sonra Oxford Üniversitesi tarafından yeni bir sözlük hazırlanıncaya kadar bu dilin en önemli sözlüğü olarak kabul görmüştür.

O dönemde daha fazla sözcük ya da daha detaylı açıklamalar içeren sözlükler bulunsa da hiçbirisi Johnson'ın sözlüğünün önüne geçemez. Çünkü bu sözlük, insanların kullandığı şekliyle dili belgelerken sıradan bir kaynak kitap olarak da nitelenemez. Yıllar sonra bu sözlük için "bir edebiyat eseri" yorumu yapılacaktır.

Sözlüğünü yayımlamasından kısa bir süre önce Oxford Üniversitesi'nden yüksek lisans derecesini alan Johnson, 1765'te Trinity Koleji ve 1775'te Oxford Üniversitesi tarafından onursal doktora layık görülür.

Sözlüğün tamamlanışının ardından Johnson, edebiyat incelemelerine ağırlık vermeye başlar. Denemeler, açıklamalı notlarıyla Shakespeare oyunları ve İngiliz şairlerin biyografileri bu dönemdeki çalışmaları arasındadır. Arkadaşı James Boswell'le birlikte yaptığı seyahatleri anlattığı *A Journey to the Western Islands of Scotland* da bu dönemde kaleme aldığı eserler arasındadır.

Aynı tarihlerde yazmaya devam ettiği edebiyat eleştirileri, İngiliz edebiyatı üzerinde önemli bir etki yaratır ve Johnson'ın İngiliz edebiyatının en önemli eleştirmeni olarak kabul görmesini sağlar.

Johnson, geçirdiği bir dizi rahatsızlığın ardından 1784'te vefat eder ve Westminster Abbey'de bir mezarlığa defnedilir.

Kitap Hakkında

İlk kez 1759'da yayımlanan *Habeşistan Prensi Rasselas*'ın *Öyküsü*, mutluluk üzerine bir alegoridir. Johnson, başlangıçta "Yaşam Tercihi" olarak adlandırmayı düşündüğü bu romanı, annesinin cenaze masraflarını karşılayabilmek için kısa bir sürede yazmıştır.

Bazı eleştirmenler Rasselas karakterini "Johnson'ın kayıp gençliği" olarak yorumlarken bazıları "İngiltere'nin dünyanın efendisi olduğu yıl" olarak niteledikleri 1759'da yayımlanan bu romanın yükselen emperyalizme bir tepki olarak yazıldığını öne sürer. Ayrıca Johnson bu kitabında, sömürgeciliğe ortam sağlayan klişeleri de reddetmektedir.

İngiliz edebiyatının önemli örneklerinden biri olarak kabul gören bu eserin bahsinin Jane Austen'ın *Mansfield Park*, Charlotte Brontë'nin *Jane Eyre*, Nathaniel Hawthorne'un *The House of the Seven Gables*, Louisa May Alcott'ın *Küçük Kadınlar* adlı eserleri gibi pek çok ünlü romanda geçtiği dikkat çekmektedir.

1. Bölüm

Vadideki Bir Sarayın Tasviri

Siz! Hülya fısıltılarını saf saf dinleyenler ve umut sandıkları şeyin peşinden hevesle koşanlar... Gençliğin vaatlerinin gerçekleşeceği günü bekleyenler ve bugünün kusurlarının yarın giderileceğini düşünenler... Habeşistan Prensi Rasselas'ın öyküsüne kulak verin!

Rasselas, Nil'in doğduğu topraklara hükmeden kudretli bir hükümdarın dördüncü oğluydu. "Suların atası" bu topraklar üzerinde bereketli nice kola ayrılarak Mısır'ın hasadını dünyanın yarısına dağıtırdı.

Sıcak iklim krallıkları arasında asırlardır süregelen âdetler gereği Rasselas, sıra kendisine gelinceye dek Habeşistan hanedanının diğer asil erkek ve kız çocuklarıyla birlikte özel bir saraya kapatılmıştı.

Antik çağların bilgeliğinin yahut kanunlarının Habeşistan prenslerine sunduğu yer, Amhara Krallığı'nda, etra-

fını çevreleyen dağların zirveleriyle gölgelenmiş ferah bir vadiydi. Vadiye ulaşan tek geçide, bir kayanın altındaki, doğanın mı yoksa insan çabasının mı eseri olduğu uzun zamandır tartışılan büyük mağaradan giriliyordu. Mağaranın girişi gür bir orman tarafından gizleniyordu. Vadiye açılan diğer ucuysa hiçbir insanın makine yardımı olmadan açıp kapayamayacağı, kadim çağların sanatkârlarının elinden çıkma devasa demir kapılarla kapalıydı.

Vadiye tazelik veren bereketli dereler çevredeki dağlardan iner, vadinin tam ortasında her türden balığın yaşadığı bir gölü meydana getirirdi. Doğanın kanatlarını suya daldırmayı öğrettiği her kuş buraya muhakkak uğradı. Gölün fazla suları, akıntı sayesinde kuzeydeki dağın karanlık bir kovuğuna girer ve dehşet verici sesleri artık duyulmaz oluncaya dek kayadan kayaya çarpardı.

Dağların yamacı ağaçlarla kaplıydı, dere yataklarında çeşit çeşit çiçek açardı. Her esinti kayalardan hoş kokular kaldırır, her ay yere yeni meyveler dökerdi. İster evcil olsun ister vahşi, çimenlerde yayılan ya da çalıları çiğneyen tüm hayvanlar bu geniş alanda dolanırlar, dört bir yanı çevreleyen dağlar sayesinde yırtıcı hayvanlardan korunurdu. Bir yanda meralarda otlayan sürüler, öte yanda çayırdaki oynayan yabani hayvanlar... Kayalarda sıçrayan haylaz oğlak, ağaçtan ağaca atlayan kurnaz maymun, gölgede dinlenen ağırbaşlı fil... Dünyanın tüm çeşitliliği bir araya getirilmiş, doğanın tüm nimetleri buraya toplanmış ve kötü olan ne varsa dışarıda bırakılmıştı.

Bu geniş ve verimli vadi, sakinlerine yaşamın bütün gereksinimlerini sunardı. İmparatorun çocuklarına yaptığı yıllık ziyaretin vakti gelip demir kapı müziğın sesiyle açıldığında buna daha nice zevk ve bolluk eklenirdi. Sekiz gün boyunca, vadide yaşayan herkesin gözlerden uzak bu yaşam tarzını hoş kılmak, kayıtsızlığı gidermek ve zamanın sıkıcılığını hafifletmek için elinden gelen her şeyi ortaya koyması beklenirdi. Her arzu derhal yerine getirilirdi. Zevke hitap eden tüm sanatkârlar şenliğin eğlencesini artırmaya davet edilirdi. Yalnızca gösterileriyle o büyük saadete katkı sağlayacak olanların kabul edileceği bu şenliklerde müzisyenler armoninin gücünü, dansçılar kıvrak figürlerini ortaya koyardı. Her biri ömürlerini bu büyük saadet esaretinde geçirebilmek umuduyla prenslerin huzurunda hünerlerini sergilerdi. İşte prenslerin inzivası bu tür bir güvenlik ve zevk gerektirmekteydi. Buradaki hayata ilk kez şahit olanlar onun sonsuza dek sürmesini dilerken, demir kapının kilidi üzerlerine vurulanlar bir daha asla dış dünyaya geri dönemedikleri için uzun tecrübelerinin etkisi asla bilinemezdi. Bu yüzden her sene yeni eğlenceler türetilir, esaret için rekabet edecek yeni birileri bulunurdu.

Saray, gölün yüzeyinden otuz adım yüksekteki bir teppe kurulmuştu. İkamet edecek kişinin mevkiine göre ihtişamı değişen birçok meydan ve avludan oluşuyordu. Çatısı zamanla daha da sağlamlaşan bir harçla birleştirilmiş kocaman taş kemerlere dönüşmüştü. Bina, gündönümü yağmurları ve ekinoks kasırgalarıyla dalga geçercesine, hiçbir tamirata gerek duymadan ayakta kalarak asırlara

meşdan okuyordu.

Sırlarını nesilden nesile aktaran birkaç kadim memur-
dan başka hiç kimse tarafından tam olarak bilinmeyecek
kadar büyük olan bu sarayın planı, bizzat “kuşku” tarafın-
dan çizilmiş gibiydi. Her odaya açılan bir açık, bir de gizli
geçit vardı. Bazen üst katlara çıkan özel galerilerle, bazen
de alt kattaki dairelere ulaşan yeraltı dehlizleriyle her avlu
bir diğerine bağlanıyordu. Birçok sütunda hükümdarların
nesiller boyu servetlerini sakladığı gizli bölmeler vardı. Bu
bölmelerin ağzı ancak krallık çok zor duruma düştüğünde
açılmak üzere, mermer bloklarla kapatılmıştı. Hükümdar-
lar servetlerini kaydettikleri defteri de imparatorun yal-
nızca tahtın varisi olan prensle birlikte girebildiği özel bir
kuleye saklamıştı.

2. Bölüm

Rasselas'ın Mutlu Vadi'deki Huzursuzluğu

Habeşistan'ın oğulları ve kızları bu vadide, kendilerini eğlendirecek yetenekli insanların eşliğinde zevki sefanın tatlı değişimlerinden başka bir şey bilmeden yaşar, duyuların algılayabileceği tüm hazların tadını çıkarırlardı. Hoş kokulu bahçelerde gezinir, emniyetli kalelerde uyurlardı. Her sanat, onların kendi durumlarından memnun olmaları için icra edilirdi. Onları eğiten bilgeler, halkın çektiği acıları ağızlarından düşürmez, dağların ötesini karmaşanın hüküm sürdüğü, insanın insanı avladığı sefalet bölgeleri olarak anlatırdı.

Prens ve prensesler refah hisleri kuvvetlensin diye her gün, konusu Mutlu Vadi olan şarkılarla eğlendirilirdi. Değişik zevklerin sıkça sıralanmasıyla iştahları kabartılır, şafağın ilk ışıklarından gecenin son saatlerine değin tek meş-

guliyetleri eğlence ve cümbüş olurdu.

Bu yöntemler genelde işe yarardı. Prenslerin çok azı ufkunu genişletmek ister ve hayatlarını sahip olabildikleri sanatlarla ya da doğanın kendilerine sunduklarıyla yetinerek esaret altında geçirir; böylelikle kaderin bu huzur yuvasından dışladığı bahtsız ıstırap kölelerine acıyabilirdi.

İşte böylece her sabah kendilerinden ve diğerlerinden hoşnut bir şekilde uyanıp her akşam aynı şekilde uykuya dalıyorlardı. Biri hariç: Rasselas... O, yirmi altıncı yaş gününde kendini eğlence meclislerden geri çekerek sessizce düşüncelere dalabileceği yalnız yürüyüşlere çıkmaya başlamıştı. Rasselas, türlü yiyeceklerle donatılmış ziyafet masalarına oturuyor, ama çoğu zaman önüne serilen lezzetleri tatmayı unutuyordu. Coşkulu bir şarkının ortasında aniden ayağa fırlayarak aceleyle müzik seslerinden uzaklaşıyordu. Hizmetkârları ondaki bu değişimi fark etmiş ve zevke duyduğu arzuyu tazelemenin yollarını aramaya koyulmuştu. Ama Rasselas onların çabasını görmezden gelerek davetleri geri çeviriyordu. Vaktinin çoğunu ağaçların gölgelediği dere kenarlarında, dallarda öten kuş seslerini dinleyerek ya da suda oynayan balıkları izleyerek geçiriyordu. Bazen farkında olmadan gözleri çayırlarda otlayan ya da çalıların arasında uyku çeken türlü hayvanlarla dolu meraların olduğu dağlara takılıp kalıyordu.

Yalnızlıktan duyduğu memnuniyet, dikkatleri daha çok üzerine çekiyordu. Eskiden sohbet etmeyi sevdiği bilgelere biri, bu huzursuzluğunun sebebini öğrenmek için

gizlice onu takip etti. Yalnız başına olduğunu düşünen Rasselas, bir süre kayadan kayaya sıçrayan oğlakları izledikten sonra kendi halini onlarınkiyle kıyaslamaya başladı.

“İnsanoğlunu yaratılmış diğer hayvanlardan ayıran nedir ki?” dedi. “Etrafımda başıboş dolaşan tüm bu canlılar benimle aynı temel ihtiyaçları paylaşıyor: Acıkınca otluyor, susayınca dereye iniyor, açlığı ve susuzluğu giderilince tatmin olup uykuya dalıyor. Sonra uyanıyor ve yine acıkıyor, tekrar beslendikten sonra yine uyuyor. Ben de onlar gibi acıkıp susuyorum; ama yemek yiyip su içtiğimde onlar gibi huzur bulamıyorum. Ben onlar gibiyim, ihtiyaçlarımı giderme arzusu duyuyorum ama onların aksine doymak beni tatmin etmiyor. Tekrar bir şeyleri arzulayabilmek adına yeniden acıkmayı bekleyerek geçirdiğim zaman, sıkıcı ve kasvetli... Kuşlar, yemişleri ya da mısır tanelerini gagaladıktan sonra uçup yuvalarına dönüyor, mutluymuşçasına ağaç dallarına tüneyip hayatlarının sonuna dek aynı sesi çıkararak şakıyorlar. Ben de aynı şekilde çalgıcıları ve şarkıcıları yanıma çağırabilirim; ama onların bir gün önce bana zevk veren sesleri ertesi gün bıkkınlık veriyor ve bu bıkkınlık hissi gün geçtikçe artıyor. Bedenimin uygun zevklerle doyurulamayacak herhangi bir histen yoksun olmadığını biliyorum, yine de huzur bulamıyorum. Bu yerin insanoğluna sağlayamadığı gizli bir his olmalı... Ya da mutlu olabilmek için hislerin dışında kalan tatmin edilmesi gereken arzular...”

Bunları söyledikten sonra başını kaldırdı, ayın yüksel-

meye başladığını görüp saraya doğru yola koyuldu. Tarlaların arasından geçerken gördüğü hayvanlara dönüp “Siz mutlusunuz,” dedi, “Benliğimin ağırlığı altında ezilerek yanınızdan geçip gidişime imrenmenize gerek yok. Ben de size, sizin refahınıza imrenmiyorum nazik varlıklar! Çünkü bu refah insana ait değil. Ben sizlerde olmayan birçok dertten mustaribim. Bu acıları hissetmediğimde korkuyorum. Bazen kötülükleri hatırlayıp dehşete düşüyor, bazen henüz gerçekleşmemiş kötülükler karşısında donup kalıyorum. Hiç şüphe yok ki tanrının adaleti, sıra dışı acıları sıra dışı zevklerle dengelemiştir.”

Eve dönüş yolunda Prens buna benzer gözlemler yaparak kendini avutuyordu. Hazin bir ses tonuyla mırıldanıyorsa da kendinden emin gözüküyordu. Keskin zekâsından, sahip olduğu bu ince bilinç sayesinde yaşamın acıları karşısında teselli bulabilmekten ve bunları ifade ediş biçimindeki zarafetten memnuniyet duyduğu her halinden belliydi. Neşeyle akşam eğlencelerine karıştığında onu gönlü ferahlamış halde gören herkes çok sevindi.

3. Bölüm

Rasselas'ın Hiçbir Şey İstemeyen İstekleri

Ertesi gün Rasselas'ın zihnindeki illete vâkıf olduğunu sanan yaşlı bilge, tavsiyeleriyle derdine derman olabileceğini umarak onunla bir görüşme ayarlamaya çalıştı. Fakat Prens uzun süredir onun bilgeliğini yitirmeye başladığını düşündüğünden görüşmeye yanaşmıyordu. “Bu adam neden yakama yapıştı?” diyordu. “Yalnızca yeniyken cazip gelen ve tekrar yeni olabilmek için unutulmaları gereken dersleri unutmama hiç fırsat vermeyecek mi?” Rasselas, böyle deyip ormana doğru yürüdü ve kendini her zamanki derin düşüncelerine bıraktı. Henüz düşünceleri şekillenme aşamasındayken takipçisinin yanı başında olduğunu fark ederek önce hızla oradan uzaklaşmayı düşündü. Ama eskiden saygı duyduğu ve hâlâ sevdiği bir adamı gücendirmeye gönlü elvermediğinden adamı yanında oturması için dere-nin kıyısına davet etti.

Davetten cesaret alan yaşı adam, Prens'te gözlemlediği değişiklikten dert yanmaya başlayarak neden sık sık sarayın sunduğu zevklerden uzaklaşıp yalnızlığa ve sessizliğe sığındığını sordu. Prens Rasselas “Zevkten kaçıyorum,” diye cevap verdi; “Çünkü tüm o zevkler memnuniyet hissimi köreltti. Yalnızım, çünkü mutsuzum ve bu halimle başkalarının mutluluğuna gölge düşürmek istemiyorum.” Bilge “Efendim!” dedi, “Siz Mutlu Vadi’de mutsuzluktan yakınan ilk insansınız. Umarım şikâyetlerinizin temelsiz olduğuna sizi ikna edebilirim. Siz burada Habeşistan hükümdarının sunabileceği tüm imkânlarla sahipsizsiniz. Ne yüklenmeniz gereken bir iş, ne göğüs germeniz gereken bir tehlike söz konusu. Üstelik emeğin ve riskin sağlayabileceği ya da satın alacağı her şey elinizin altında. Etrafınıza şöyle bir bakın ve bana hangi isteğinizin yerine getirilmediğini söyleyin. Eğer hiçbir şey istemiyorsanız nasıl mutsuz olabilirsiniz?”

“Zaten şikâyetimin sebebi hiçbir şey istememek ya da ne istediğimi bilmemek... Eğer bilinen bir isteğim olsaydı, arzulayabileceğim belirli bir şey olurdu ve o arzu beni çabalamaya iterdi. İşte o zaman güneşin batıdaki dağlara yavaşça ilerlediğini görmekten şikâyetçi olmaz, gün ağarıp uyku beni kendimden saklayamadığı zaman bundan yakınmazdım. Birbirini kovalayan çocukları gördüğümde, eğer peşinden koşabileceğim bir şey olsa ben de böyle mutlu olurum diye düşünüyorum. Ama isteyebileceğim her şeye sahipken her yeni gün bir öncekinin çok daha sıkıcı bir tekrarı gibi geliyor. Günlerin bana, nasıl olup da doğanın he-

nüz taptaze olduğu ve her yeni ânın keşfetmediğim şeyleri gösterdiği çocukluk yıllarımdaki kadar kısa gelebildiğini tecrübelerinizle açıklayabilir misiniz? şu âna dek çok keyif sürdüm. Bana arzulanabileceğim bir şey verin!”

Yaşlı adam böyle bir keder karşısında şaşıp kalmıştı, ne diyeceğini bilmiyor olsa da sessiz kalmaya niyeti yoktu. “Efendim,” dedi, “eğer dünyanın ne tür ıstıraplarla dolu olduğunu görseydiniz, şu anki durumunuzun kıymetini bilirdiniz.” Prens Rasselas “İşte şimdi bana arzulanacak bir şey verdin,” dedi, “Mademki mutluluğun yolu onları görmekten geçiyor, ben de dünyanın ne tür acılarla dolu olduğunu görmek istiyorum!”

4. Bölüm

Prens Kederlenmeye ve Derin Düşüncelere Dalmaya Devam Ediyor

Bu defa müziğin sesi yemek saatinin geldiğini ilan ediyordu, sohbetler sonlandırıldı. Yaşlı adam, öne sürdüğü nedenlerin önlemek istediği tek sonucu doğurmasının verdiği tedirginlikle oradan uzaklaştı. Ama hayatın akışı içinde utanç ve keder kısa ömürlü olur. Belki doğuştan sahip olduğumuz şeylere daha kolay katlanabildiğimiz için... Belki kendimizi daha az saygı duyulan bir yaşta bulunca, başkalarına da daha az saygı duyduğumuz için... Belki de ölümün elinin son vermek üzere olduğunu bildiğimiz acıları pek ciddiye almadığımız için...

Zihni artık daha geniş ufuklara açılan Prens'in duyguları o kadar kolay durulmuyordu. Eskiden doğanın kendisine bahşetmiş olduğu hayatın uzunluğu karşısında dehşete düşerdi; çünkü bu uzun süreçte tahammül etmesi gereken

çok şey olacağını düşünürdü. Oysa şimdi gençliğini coşkuy-
la kucaklıyordu; çünkü önünde pek çok şey yapabileceği
uzun yıllar vardı.

Daha önce hiç aklından geçirmedeği umut kıvılcımı,
yanaklarındaki gençlik ateşini tutuşturmuş ve gözlerindeki
ışığı artırmıştı. Henüz neyi, nasıl yapacağını tam olarak
kestiremese de bir şeyler yapma arzusuyla ateşlenmişti.

Artık hüznü değildi, topluluğa karışmaktan çekinmi-
yordu; ama kendisini yalnızca başkalarından saklayarak
kullanabileceği gizli bir mutluluk hazinesinin efendisi farz
ederek tüm eğlence planlarıyla ilgileniyor ve kendisinin
çoktan usandığı durumdan başkalarının memnun olma-
sı için gayret gösteriyordu. Ama eğlenceler hayatın büyük
k kısmını doldurabilecek kadar çeşitlendirilip uzatılamaz.
Hiç şüphesiz Rasselas da kasvetli düşüncelere gece gün-
düz zaman ayırabiliyordu. Hayatın yükü epey hafiflemişti.
Eğlencelere hevesle katılıyordu; çünkü bu toplantılarda ne
kadar sık görünürse amaçlarına ulaşmaya o kadar yakla-
şıyordu. Odasına memnuniyetle dönüyordu; çünkü artık
düşünecek bir şeyi vardı.

Rasselas'ın en büyük eğlencesi kendini hiç görmediği o
dünyada hayal etmektir. Kendini çeşitli durumlarda düşün-
üyor, hayali zorluklarla mücadele ediyor, çılgın maceralara
atılıyor. Ama öylesine iyilikseverdi ki bu hayaller her
defasında sıkıntıların aşılması, hilelerin ortaya çıkması,
zulmün son bulması ve mutluluğun her yere yayılmasıyla
noktalanıyordu.

Rasselas, hayatının yirmi ayını böyle geçirdi. Kendini hayali meselelere o denli kaptırdı ki gerçek yalnızlığını unuttu. Saat başı ileride karşılaşabileceği insani meselelere hazırlanırken, bu insanların arasına nasıl karışabileceğini düşünmeyi ihmal etti.

Bir gün dere kenarında otururken sahip olup olabileceği her şey hain bir âşık tarafından elinden alınan ve uğradığı zararın telafi edilmesi için adamın arkasından feryat eden kimsesiz bir kız gördü. Bu görüntü Rasselas'ta öyle bir etki uyandırdı ki genç kıza yardım etmek için atıldı. Yağmacıyı yakalamak için gerçek bir kovalamacaya girişti. Suçluluğun vermiş olduğu korku doğal olarak insanı hızlandırır. Rasselas tüm çabalarına rağmen kaçığı yakalayamadı; ama hızıyla geçemediği adamı en azından azmiyle yormak için dağların etekleri yolunu kesinceye kadar peşinden koşmaya devam etti.

İşte o noktada Rasselas kendine gelerek hiçbir işe yaramayan aceleciliğine gülmeye başladı. Sonra başını kaldırarak dağa baktı. "İşte!" dedi, "Hayattan zevk almamın ve erdemli biri olmamın önündeki kaçınılmaz engel, bir kez daha karşımdasın! Umutlarım ve isteklerim ne zamana kadar hayatımı dar eden bu sınırların ötesine uçup gidecek? Üstelik ben henüz onları aşmayı bile denemedim!"

Prens bu gerçek karşısında donup kalarak biraz düşünmek için oturdu. Bu hapisneden kaçmaya karar verişinden bu yana, Dünya'nın Güneş'in etrafındaki yolculuğunu ikinci kez tamamladığı aklına geldi. Şimdi, daha önce hiç

duymadığı kadar kuvvetli bir pişmanlık duyuyordu. Geçen bunca zaman içinde ne kadar çok şey yapılabileceğini düşündü; oysa geride kayda değer hiçbir şey bırakmamıştı. Yirmi ayı insan ömrüyle kıyasladı. “Yaşamı hesaplarken” dedi, “çocukluğun cahilliği ve yaşlılığın alıklığıyla geçen yılları saymamak gerekir. Düşünme yeteneğimizi kazana kadar çok zaman harcıyoruz ve bir şeyler yapabilme gücümüzü de çok çabuk kaybediyoruz. İnsanın gerçek ömrü aşağı yukarı kırk yıl ve ben bunun yirmi dörtte birini hayallere dalarak harcadım. Bir şeyler kaybettiğim kesin, gerçi onlara sahip olduğumu şimdi fark ediyorum; fakat gelecek yirmi ayın güvencesini bana kim verebilir?”

Akılsızlığının farkına varmak Rasselas'ı derinden yaralamıştı, kendini toparlaması epey zaman alacaktı. “Ömrüm” dedi, “atalarımın suçları ya da budalalıkları ve ülkenin gülünç adetleriyle geçti. O yılları bıkkınlıkla hatırlıyor olsam da onlardan pişmanlık duymuyorum. Ama mutluluğa kavuşma planlarını kurmaya başladığım, o yeni umut ışığının ruhuma sapanmasından bu yana geçen aylar, benim kendi hatam yüzünden boşa gitti. Yeri doldurulamayan bir şey kaybettim. Yirmi ay boyunca güneşin doğup batışını gördüm, aylak aylak cennetin ışığını izleyen biri gibiydim. Bu zaman içinde kuşlar annelerinin yuvasını terk etti ve kendilerini ormanlara, göklere emanet etti. Çocuklar süttten kesilip kendi başlarına ayakta durabilmek için yavaş yavaş kayalara tırmanmayı öğrendi. Bense hiç ilerleme kat edemedim, hâlâ beceriksiz ve cahilim. Ay, yirmiden fazla evreden geçerken bana hayatın akıp gittiğini hatırlatmaya

alışıyordu. Ayaklarımın dibinde akan nehir eylemsizliği-
mi yüzüme vuruyordu. Bense dünyanın vermeye çalıştığı
bunca nasihate ve gezegenlerin anlatmaya çalıştığı şeylere
kulak asmadan düşünsel bir ziyafet sofrasına oturup kal-
dım. Yirmi ay gelip geçti, şimdi onları kim geri getirecek?”

Rasselas’ın zihni bu acı verici düşüncelere takılıp kal-
mıştı, bunu izleyen dört ayı da aylak kararlarla zaman har-
camama planları yaparak geçirdi. Bir gün porselen bir fin-
canı kıran hizmetçinin tamir edilemeyecek bir şey için piş-
man olmamak gerektiğini söylediğini duyunca artık daha
çok çaba göstermesi gerektiğinin farkına vardı.

Aslında her şey apaçık ortadaydı, bunu şimdiye kadar
fark edememiş olduğu için kendine kızılıyordu. Oysa Rasse-
las, yararlı pek çok ipucunun şans eseri elde edildiğini ve
çok başka konularla meşgul olan zihninin bazen tam önünde
duran gerçekleri göremeyebileceğini bilmiyordu ya da he-
saba katmıyordu. Birkaç saat boyunca pişmanlığından ötü-
rü pişmanlık duydu; fakat sonrasında tüm zihnini Mutlu
Vadi’den kaçış yolları bulmaya adadı.

5. Bölüm

Prens Kaçışını Tasarlıyor

Rasselas, hayal etmesi çok kolay olan şeyi gerçekleştirmenin hiç de kolay olmadığını şimdi anlamıştı. Etrafına baktığında kendini doğanın o âna dek hiç aşılmamış duvarlarıyla çevrelenmiş, bir kez geçenin asla geri dönemediği bir kapının ardına hapsolmuş halde buldu. Artık kafese kapatılmış bir kartal gibi sabırsızdı. Haftalar boyunca dağlara tırmanarak çalıların gizleyebileceği bir açıklık aradı ama tek bulduğu göz alabildiğine ulaşılmaz doruklar oldu. Demir kapıyı açmaktan ümidini kesmişti çünkü yalnızca zanaatın gücüyle korunmakla kalmıyor aynı zamanda nöbetçiler tarafından aralıksız gözleniyordu. Üstelik bu kapı, bütün vadi sakinlerinin daima dikkatini çekecek bir noktada yer alıyordu.

Böylelikle Prens, araştırmalarını göl sularının boşaldığı mağaraya yöneltti, güneşin mağara ağzını aydınlattığı

bir vakit, aşığı doğru baktığında içerisinin kayalarla dolu olduğunu gördü. Dere dar geçitlere ayrılarak buradan akıp gidiyordu ama katı bir kütlenin bu kayalara takılmaması mümkün değildi. Cesareti kırılan ve morali bozulan Rasse-
alas geri döndü. Ama artık umudun insana neler bahşetti-
ėini öğrenmişti ve bunu yitirmeye hiç niyeti yoktu.

Nafile arayışlarla on ayını harcadı. Buna rağmen za-
man keyifli geçiyordu. Her sabah yeni bir umutla uyanıyor,
her akşam kendi gayretini takdir ediyor ve her gece yor-
gun argın uykuya dalıyordu. İş üzerindeyken aklını elen
ve dikkatini dağıtan binlerce Şeyle karşılaştı. Hayvanların
değişik iğdlerinin, bitkilerin özelliklerinin farkına vardı
ve eğer kaçışını asla gerçekleştiremezse kendini derin d-
şncelere dalarak teselli etmeyi planladığı harikalarla dolu
o yeri buldu. Tüm girişimleri başarısız olsa bile bu yer ona
ardı arkası kesilmez bir araştırma kaynağı sunacaktı.

Yine de asıl merakını henüz kaybetmemiştı, bu yüzden
insanların ne Şekilde var olduklarına dair bilgi edinmeye
karar verdi. İsteğini korusa da umudu giderek azalıyordu:
Hapishanesinin duvarlarını incelemekten vazgeçti, asla
bulamayacağını bildiği açıklıkları aramak için ter dökmeyi
bıraktı. Yine de planını aklının bir köşesinde tutmakta ka-
rarlıydı. Böylelikle zamanın kendisine bir fırsat sunmasını
beklemeye başladı.

6. Bölüm

Uçuş Sanatı Üzerine Bir Deneme

Burada yaşayanların rahatını ve memnuniyetini sağlamak için çalışsınlar diye Mutlu Vadi tarafından akılları çelinen sanatçılar arasında, mekanik kuvveti bilgisiyle tanınmış ve hem eğlence hem de kullanım ihtiyaçlarını karşılayan pek çok makine icat etmiş bir adam vardı. Irmağın çevirdiği çark sayesinde suyu bir kuleye yönlendiriyor, oradan da sarayın tüm dairelerine dağıtıyordu. Bahçeye yapay yağmur-larla çevresini daima serin tutan büyük bir çadır kurmuştu. Kadınlara ayrılan korulardan biri içinden geçen derenin sürekli çevirdiği pervanelerle havalandırılıyor ve uygun bir uzaklığa yerleştirilmiş kimisi rüzgârın itici kuvveti, kimisi nehrin gücüyle çalışan çalgılar alçak sesle müzik çalıyordu.

Her türlü bilgidен mest olan Rasselas, özgür dünyada edindiği tüm bu bilgileri kullanacağı günün geleceğini umarak bazen bu sanatçıyı ziyaret ederdi. Yine bir gün her

zamanki gibi vakit geçirmek için yanına geldiğinde ustayı suda giden bir araba yaparken buldu. Tasarımın düz bir zemin için elverişli olduğunu görerek övgülerle işin tamamlanmasını rica etti. Prens tarafından takdir görmekten memnuniyet duyan usta, daha büyük şeref kazanmayı aklına koyarak “Efendim” dedi, “mekanik biliminin başara-bileceklerinin yalnızca küçük bir kısmını gördünüz. Uzun zamandır insanların yavaş hareket eden gemilerle at arabalarının yerine kanatların hızından faydalanması gerektiğine inanıyorum. Gökyüzünde öğrenilecek çok şey var, yerde sürünmeye layık olan yalnızca cehalet ve aylaklık.”

Bu söz, Prens’in dağları geçme arzusunu yeniden uyardı. Mekanik ustasının icatlarını görmüş olduğu için daha fazlasının yapabileceğine inanmak istiyordu ama umudun daha fazla düş kırıklığına sebep olmasına yol açmadan önce biraz daha bilgi edinmeye karar verdi. Sanatkâra “Korkarım ki” dedi, “hayal gücünüz becerinizden üstün geliyor olmalı ki şu anda bana bildiğinizi değil de isteğinizi anlatıyorsunuz. Her hayvana verilmiş bir element vardır: Hava kuşlarıdır, toprak insan ve hayvanların.” Usta “Öyleyse” diye cevap verdi, “su da balıklarıdır ama hayvanlar doğaları gereği insanlar da beceri kazanarak yüzebilir. İnsan yüzebiliyorsa uçmaktan da ümidini kesmemelidir: Sonuçta yüzmek daha yoğun bir sıvıda uçmaktır, uçmak da daha ince bir sıvıda yüzmek. Yapmamız gereken tek şey gösterdiğimiz direnç gücünü içinden geçeceğimiz maddenin yoğunluğuna göre ayarlamak. Eğer havayı, düşen basınçtan daha hızlı bir itici kuvvetle dengeleyebilirsiniz bunun so-

nucunda mutlaka havaya kalkarsınız.”

Prens “Ama yüzme eylemi” dedi, “çok yorucudur, en kuvvetli kollar bile kısa sürede bitkin düşer. Korkarım uçmak bundan çok daha zorlu olacaktır. Ayrıca yüzebildiğimizden daha uzağa uçamadığımız sürece kanatların pek faydası olmayacaktır.”

Usta “Bazı evcilleştirilmiş, ağır kuş türlerinde gördüğümüz gibi yerden yükselme işi muazzam bir güç gerektirecek,” dedi. “Ama vücut ağırlığı, insan yerin çekiminden uzaklaştıkça hiçbir düşme eğilimi göstermeden havada süzülebileceği noktaya ulaşana dek yavaş yavaş azalacak. Sonrasında ilerleme ihtiyacı dışında çaba göstermeye gerek kalmayacak, bunun için de küçük bir itici güç uygulamak bile yeterli olacak. Efendim, sizin gibi uçsuz bucaksız meraka sahip biri, kanatlı bir filozofun havada süzülerek nasıl bir mutluluk duyacağını kolayca hayal edebilir. Tüm dünyayı ve üzerinde yaşayanları görecek! Aynı paralel üzerinde yer alan bütün ülkeler birbiri ardınca önüne serilirken hayatın gündelik telaşlar içinde altında akıp gidişini izleyecek! Karanın, okyanusun, şehirlerin ve çöllerin akıp giden manzarasını izlemenin gökyüzündeki izleyiciyi nasıl mest edeceğini bir düşünün! Alışveriş yapılan çarşılarla savaş alanlarını, eşkıyalarla dolu dağlarla barış rüzgârlarının estiği bereketli toprakları aynı güven duygusuyla seyretmek... O zaman Nil’in rotasını kolayca kat edip uzak bölgelere ulaşabilir, dünyayı bir uçtan bir uca gezerek doğanın yüzünü inceleyebiliriz.”

Prens “Tüm bunlar çok arzu edilen şeyler” dedi. “Ama korkarım ki hiçbir insan bu varsayımsal huzur bölgelerinde nefes alamayacak. Bana yüksek dağlarda nefes alıp vermenin çok zor olduğunu söylemişlerdi. Üstelik havanın çok zayıf olduğu bu yükseklikte sarp kayalıklardan düşmek de epey kolaydır. Bu yüzden, hayatın sürdürülebildiği herhangi bir yükseklikte çok hızlı bir iniş tehlikesi olabileceğini sanıyorum.”

Usta “Eğer bütün itirazların ortadan kalkması beklenseydi, hiçbir girişim sonuçlanamazdı,” dedi. “Tasarımı desteklerseniz, kendimi riske atarak ilk uçuş denemesini ben gerçekleştireceğim. Bütün uçan hayvanların yapısını inceledim ve insan vücuduna en kolay uygulanabilecek kanat yapısının yarasanın tek parçalı, katlanır kanatları olduğunu gördüm. Bu modelden yola çıkarak yarın görevime başlayacağım ve umarım bir yıl içinde, insanın kötülüğünün ya da arayışının ötesindeki gökyüzüne yükseleceğim. Ama tek bir şartla çalışırım: Bu sanatı gizli tutacak ve ikimizden başkası için kanat yapmamı talep etmeyeceksiniz.”

Rasselas “Neden?” diye sordu. “Bu büyük bir başarıyı başkalarından niye esirgiyorsun? Böylesi ustalıklar tüm insanlığın iyiliğine sunulmalı, her insan diğer insanlara çok şey borçlu ve gördüğü iyiliklerin karşılığını vermeli.”

Sanatkâr “Eğer bütün insanlar iyi olsalardı” diye cevap verdi, “hepsine büyük bir şevkle uçmayı öğrettirdim. Fakat kötüler sırf zevk için gökten gelip onları istila ettiğinde iyilerin güvenliğine ne olacak? Bulutların arasında süzülen

bir ordunun karşısında ne duvarlar, ne dağlar, ne de denizler insanın emniyetini sağlayabilir. Kuzeyli vahşi sürüsü rüzgâra kapılıp sürüklenebilir ve bir zamanlar üzerinde uçtukları verimli bölgelerde karşı konulamaz bir vahşetin fitilini ateşleyebilir. Hatta prenslerin sığınağı olan bu vadi, bu mutluluk yuvası bile, ani bir baskınla güney denizinin kıyılarında kümelenen çıplak ulusların saldırısına maruz kalabilir!”

Prens gizlilik sözü verdi ve başarısından tamamen umut kesmediği bu gösteriyi beklemeye koyuldu. Zaman zaman çalışmayı görmeye giderek ne kadar ilerleme kaydildiğine bakıyor, bu sırada ustaya hareketi kolaylaştırmak ya da hafifliği güçle birleştirmek için birçok yaratıcı çözüm sunuyordu. Gün geçtikçe sanatkâr akbabaları ve kartalları ardında bırakacağına daha çok emin oluyordu. Onun bu kendine güveni Prens'i de etkiliyordu.

Bir yıl dolmadan kanatlar bitti ve önceden belirledikleri bir sabah usta, uçuş için hazır bir vaziyette denize doğru uzanan bir uçurumun üzerinde belirdi. Bir süre havayı toplamak için kanat uçlarını salladı, ardından yerinden sıçradı ve daha bir saniye geçmeden göle düşüverdi. Havada bir işe yaramayan kanatları onu suyun üstünde tutmuştu. Dehşet ve sinirden yarı ölü hale gelen ustayı Prens karaya çıkardı.

7. Bölüm

Prens Bir Bilim Adamı Buluyor

Prens bu felaketten fazla etkilenmedi; yalnızca başka bir çıkış yolu yokmuş gibi görüldüğü ve daha mutlu bir sonla karşılaşmadığı için üzgündü. Eline geçen ilk fırsatta Mutlu Vadi'den ayrılma planında hâlâ ısrarcıydı.

Hayal gücü artık durmuştu. Dış dünyaya adım atma konusunda bir beklentisi yoktu ve kendini cesaretlendirmek için harcadığı tüm çabaya rağmen huzursuzluk, yavaşça içini kemiriyordu. Bu ülkelerde dönemsel olarak görülen yağmur mevsimi gelip çattığında ormanda gezinmek çekilmez bir hal aldı. İşte o zaman mutsuzluk, düşüncelerini bir kez daha ele geçirdi.

Yağmur, daha önce hiç olmadığı kadar uzun ve şiddetli bir şekilde yağıyordu. Bulutlar vadiyi çevreleyen dağların üzerinde toplanmıştı, mağaranın ağzı bütün bu yağmur sularını boşaltamayacak kadar dar olduğu için ovayı her

yandan seller basıyordu. Göl yatağından taşı, sel vadinin bütün düzlüklerini kapladı. Etrafta sarayın inşa edildiği tepe ile birkaç yükselti dışında hiçbir şey gözükmüyordu. Sürüler otlaklardan ayrılmış, vahşi hayvanlar da evcil hayvanlar da dağlara çekilmişti.

Su baskını tüm prensleri ev içi eğlencelere mahkûm ediyordu. Rasselas'ın ilgisiyse özellikle Imlac'ın okuduğu insanlığın değişik durumlarını anlatan bir şiir üzerine yoğunlaşmıştı. Rasselas şaire dairesinde kendisine eşlik ederek dizeleri ikinci kez okumasını emretmiş, sonra da aralarında samimi bir sohbet başlamıştı. Dünyayı bu kadar iyi tanıyan ve hayattan sahneleri böylesine ustalıkla resmedilen bir adamla karşılaşmış olduğu için kendini mutlu hisseden Rasselas, ona diğer ölümlülere sıradan gelebilecek ama çocukluğundan beri yaşadığı bu esaret yüzünden yabancı kaldığı şeyler hakkında binlerce soru sordu. Şair onun cahilliğine acıdı; ama merakını da çok sevdi, birbirini izleyen günler boyunca yeni şeyler anlatıp öğreterek Prens'i eğlendirdi. Prens uykuyu bir zorunluluk olarak görmeye ve yeni zevkler vaat eden sabahları sabırsızlıkla beklemeye başladı.

Birlikte otururken Prens, Imlac'tan kendi geçmişinden bahsetmesini istedi. Nasıl bir talihsizlik sonucunda Mutlu Vadi'ye hapsolmuştu? Ya da ne tür bir sebepten dolayı hayatını buraya adamayı seçmişti? Imlac, öyküsüne başlayacakken Rasselas bir konsere çağrıldı, böylece Prens merakını akşama dek dizginlemek zorunda kaldı.

8. Bölüm

Imlac'ın Öyküsü

Kurak iklim bölgelerinde oyun ve eğlence için tek uygun vakit günün son saatleridir; bu yüzden müzik durup prensler dinlenmeye çekildiğinde gece yarısı olmuştu. Ancak ondan sonra Rasselas yoldaşını yanına çağırabildi ve hayat öyküsünü anlatmaya başlamasını istedi.

Imlac söze başladı: “Efendim, öyküm fazla uzun olmayacak. Bilgiye adanan bir ömür sessizce geçip gider, ayrıca öyle çok farklı olaylar da görmez. Bir bilim adamının işi halk içinde konuşmak, yalnız kalıp düşünmek, okuyup dinlemek, soru sormak ve cevaplar bulmaktan ibarettir. Korkuya ya da gösterişe kapılmadan dünyayı gezer durur da kendine benzeyen âlimler dışında ne tanıyanı ne de değer vereni olur.

Nil'in kaynağından çok uzak olmayan bir yerde, Goia-ma Krallığı'nda doğdum. Babam Africk'in içlerindeki ülke-

lerle Kızıl Deniz limanları arasında ticaret yapan zengin bir tüccardı. Dürüst, eli sıkı ve çalışkan bir adamdı ama acımasız ve dar görüşlüydü. Tek arzusu zengin olmak ve eyalet yöneticileri bu kazançtan pay istemesinler diye zenginliğini gizleyebilmektir.”

Prens araya girerek “Demek babam görevini ihmal etmiş, yoksa hükümdarlığı altında yaşayan biri, başkasının malını almaya nasıl cesaret eder?” dedi. “Kralların adaletsizliğe göz yummasının adaletsiz olmalarıyla aynı şey olduğunu bilmiyor mu? Eğer ben imparator olsaydım vatandaşlarıma en basit suçun bile cezasız kalmayacağını gösterirdim. Bana, bir tüccarın, iktidardakilerin açgözlülüğüne kaptırma korkusuyla namuslu kazancının tadını çıkarmaya cesaret edemediği söylenecekti, kan beynime sıçrardı. Bana halkı soyan o yöneticinin adını ver ki suçlarını imparatora bildireyim.”

İmlac “Efendim!” dedi. “Bu heyecanınız, gençliğin harekete geçirdiği erdemin doğal bir sonucu... Babanıza hak vereceğiniz ve belki yöneticiler hakkında söylenenlere tahammül edebileceğiniz zamanlar da gelecek. Zulüm, Habeşistan idaresinde sık rastlanan ya da göz yumulan bir durum değil; ama zalimliğin tamamıyla engellenebildiği bir yönetim şekline de henüz rastlanmadı. Bir otoriteye tabi olunması durumunda, bir taraf güç elde ederken diğer tarafa boyun eğmek düşer, güç denen şey insanoğlunun elinde olduğu müddetçe kimi zaman kötüye kullanılacaktır. Yüce bir hükümdarın itinalı yönetimiyle çok şey başarı-

lır, ama bir o kadar şey de gözden kaçabilir. Tek bir kişinin işlenen tüm suçları bilmesi imkânsızdır ve o ancak bildiği suçları cezalandırabilecektir.”

Prens “İşte bunu anlamıyorum,” dedi. “Ama şimdi bunu tartışmaktan çok, seni dinlemeyi tercih ederim. Öyküye devam et.”

Imlac “Aslında,” diye devam etti; “babam yalnızca ticarette yetkin hale gelmemi sağlayacak kadar eğitim almamı istiyordu. Hafızamın ne kadar güçlü olduğunu ve söylenenleri ne kadar hızlı kavradığımı fark etmişti. Sık sık, bir gün Habeşistan’ın en zengin adamı olacağımı umut ettiğini söylerdi.”

Prens, “Baban neden servetini artırmak istiyordu ki?” diye sordu. “Zaten göstermeye ya da tadını çıkarmaya cesaret edebileceğinden çok daha fazlasına sahipmiş. Senin dürüstlüğünden şüphe ettiğimden değil; ama anlattıklarındaki tutarsızlık ikisinin birden doğru olamayacağını gösteriyor.”

Imlac, “Birbiriyle tutarsız olan şeylerin ikisi aynı anda doğru olamaz,” diye cevap verdi. “Ama söz konusu insan olduğunda iki durum da doğru olabilir. Değişkenlik, tutarsızlık değildir. Belki de babam daha güvenli zamanların gelmesini bekliyordu. Üstelik yaşamı canlı tutmak için biraz arzu lazımdır ve gerçek istekleri karşılanmış bir insanın böyle hayali olanlara yönelmesi iyidir.”

Prens, “Bunu bir ölçüde anlayabiliyorum. Sözüünü kes-

tiğim için üzgünüm, lütfen devam et,” dedi.

İmlac, anlatmaya devam etti: “Babam beni bu umutla okula gönderdi; ama ben bir kez bilginin tadını alıp zekânın ve keşfetmenin hazzına varınca içten içe zenginleri küçümsemeye başladım. Ve kaba düşünceleri bende acıma duygusu uyandıran babamın niyetini altüst etmeye karar verdim. Babamın şefkati beni yolculuğun zahmetiyle yüz yüze getirdiğinde yirmi yaşındaydım ve o zamana dek birçok ustadan anavatanımın edebiyatı üzerine iyi bir eğitim almıştım. Geçen her saat bana yeni şeyler öğretirken durmaksızın akıp giden bir tatmin hissiyle yaşıyordum. Ama yetişkinliğe doğru ilerlediğim bu yolda eskiden öğretmenlerime duyduğum saygının çoğunu yitirmeye başlamıştım; çünkü artık dersler bittiğinde onların sıradan insanlardan daha iyi ya da daha bilge olduğunu düşünmüyordum.

En sonunda babam ticarete atılmam gerektiğine karar verdi, yeraltındaki hazinelerinden birini açtı ve bana on bin altın verdi. ‘İşte bu sermayeyle alım satım yapacaksın, genç adam!’ dedi, ‘Ben bunun beşte birinden daha azıyla işe başlamıştım. Çaba ve tutumluluk sayesinde sermayemin nasıl arttığını gördün. Bunları harcamak da katlamak da sana kalmış. Eğer gaflete ya da şımarıklığa kapılıp elindeki çarçur edersen, zengin olmak için ölümümü beklemek zorunda kalırsın. Ama dört yıl içinde servetini ikiye katlayacak olursan, baba-oğul ilişkisini bir kenara bırakarak iki arkadaş ve ortak gibi birlikte yaşarsınız. Çünkü benimle eşit olmak isteyen kişinin zenginliğini büyütme hususunda be-

nim kadar hünerli olması gerekir.’

Böylelikle paramızı ucuz mal balyalarının arasına saklayarak develere yükledik ve Kızıl Deniz kıyısına doğru yola çıktık. Gözlerim engin sularla buluştuğunda kalbim haptenden kaçmış bir mahkûmunki gibi atmaya başladı. Zihnimde söndürülemeyen bir merak alevlendi. Bu fırsatı diğer milletlerin geleneklerini görmek ve Habeşistan’da bilinmeyen bilim dallarını öğrenmek için kullanmalıydım.

Aklıma babamın beni sermayemi çoğaltmaya mecbur bırakması geldi. Bu, tutmak zorunda olduğum bir söz değil, karşılığında bedel ödemem gereken bir seçimdi. Bu yüzden daha çok arzu ettiğim şeyi tatmin etmeye ve bilgi pınarlarından içerek merak susuzluğumu gidermeye karar verdim.

Babamla olan bağlantımı kullanmadan ticaret yapmak zorunda olsam da bir geminin kaptanıyla tanışmak ve beni başka bir ülkeye geçebilecek gemi bulmak kolay oldu. Yolculuğumun rotasını tayin etme gibi bir niyetim yoktu. Daha önce görmediğim bir ülkede gezecek olmak bana yetiyordu. Böylece babama niyetimi açıklayan bir mektup bırakarak Surat’a doğru yola çıkan gemiye bindim.”

9. Bölüm

İmlac'ın Öyküsü Devam Ediyor

“İlk kez suların dünyasına girip karayı gözden kaybettiğimde etrafıma mutlulukla karışık bir korkuyla baktım ve ruhumun sınırsız ihtimaller karşısında genişlediğini hissettim. Bu manzarayı hiç bıkmadan sonsuza dek izleyebileceğimi düşündüm. Ama çok geçmeden bu tekdüzeliği izlemekten sıkıldım, nereye baksam karşıma daha önce görmüş olduğum başka bir şey çıkıyordu. Sonra gemiyle ilgilenmeye başladım, bir an için acaba gelecekteki bütün mutluluklarım da bunun gibi bıkkınlık ve hayal kırıklığıyla mı sonlanacak diye endişelendim. ‘Yine de,’ dedim, ‘deniz ve kara birbirinden çok farklı: Suyun sunabileceği tek değişiklik durgunluk ya da hareketlilikten ibaret. Halbuki karada dağlarla vadiler, çöller ve şehirler var. Orada farklı gelenekleri, karşıt görüşleri olan insanlar yaşıyor. Bu yüzden doğada özlemini duyduğum çeşitliliği yaşamda bulabilirim.’

Bu düşünceyle zihnimi sakinleştirdim. Yolculuk boyunca kimi zaman gemicilerden daha önce hiç bilmediğim denizcilik ilmini öğrenerek ya da hiç yaşamama ihtimalim bulunan çeşitli durumlar karşısında neler yapmam gerektiğine dair yollar bularak kendimi oyaladım.

Sağ salim Surat'a ulaştığımızda denizcilik uğraşlarından da bıkmak üzereydim. Paramı saklayabileceğim güvenli bir yer buldum, göstermelik bazı mallar alarak ülkenin iç kesimlerine doğru yol alan bir kervana katıldım. Yol arkadaşlarım, ne sebeptendir bilinmez, zengin olduğumu sezmişti. Meraklı sorularım ve hayran bakışlarım yüzünden de cahilin biri olduğumu anlayarak beni, kandırılmayı hak eden, eninde sonunda dolandırıcılık sanatından payına düşeni alacak bir acemi olarak mimlediler. Bu yüzden hizmetçilerin hırsızlıklarına ve zabıtların haraçlarına maruz kaldım. Onların, yalan dolanlarla soyulduğumu görmekten elde ettikleri tek kazançsa kendi bilgilerinin üstünlüğünün tadını çıkarmak oldu.”

Prens “Bir dakika dur,” dedi. “İnsan kendisine hiçbir faydası dokunmayacağını bile bile başkasına zarar verebilecek kadar ahlaksız olabilir mi? Onların üstünlüklerinden memnun olmalarını kolaylıkla anlayabiliyorum; ama cehalet senin suçun ya da aptallığın değil sadece talihsizliğindi. Bu, onlara kendilerini takdir etmeleri hakkını vermez. Üstelik senin ihtiyaç duyduğun bilgiye onlar sahipti; bu bilgiyi sana ihanet etmek yerine pekâlâ seni uyararak da verebilirlerdi.”

İmlac “Kibir” dedi, “nadiren hoş görülebilir, kendini acımasızlıktan pay sağlayarak var eder. Kıskançlık, mutluluğa kendi başına sahip olmaz; ancak başkalarının acılarıyla karşılaştırıldığında onu bulur. O adamlar benim düşmanımdı; çünkü benim zengin olduğum fikri onları kederlendiriyordu. Bana zulmediyorlardı; çünkü zayıf olduğumu görmek onlara zevk veriyordu.”

“Devam et,” dedi Prens, “anlattıklarının doğruluğundan şüphe etmiyorum; ama belki onların gerekçelerini yanlış değerlendiriyorsundur.”

İmlac, “Bu grupla birlikte, Yüce Moğol’un zamanının çoğunu geçirdiği şehre, Hindistan’ın başkenti Agra’ya vardım,” dedi. “Kendimi ülkenin dilini öğrenmeye adadım ve birkaç ay içinde bazısını huysuz ve ketum, bazısını sakin ve konuşkan bulduğum kültürlü insanlarla sohbet edebilir hale geldim. İçlerinden bazısı, kendi başına binbir zorlukla öğrendiği şeyi başkasına öğretmekte isteksizdi; ama diğer kısmı öğrenmenin nihai hedefinin bilgiyi başkasına aktarma onuruna erişmek olduğunu düşünüyordu.

Genç prenslerin öğretmeninde o kadar iyi bir izlenim bırakmıştım ki beni imparatora ‘olağanüstü bilgilerin adamı’ olarak takdim etmişti. İmparator bana ülkem ve seyahatlerim hakkında birçok soru sormuştu. Şu an onun insanüstü bir güçle bahsettiği şeylerden hiçbirini hatırlamıyorum; ama beni bilgeliğiyle hayrete düşürmüş ve iyiliğiyle büyülemişti.

Öyle büyük bir saygınlık kazandım ki birlikte seyahat

ettiğim tüccarlar, onları saray hanımlarına övmem için bana başvurdu. Onların bu ısrarcı taleplerindeki özgüven karşısında şaşıp kaldım ve yolda bana karşı sergiledikleri tutumdan nazikçe yakındım. Beni hiçbir utanç ya da keder belirtisi göstermeden soğukkanlı bir umursamazlıkla dinlediler.

Bunun üzerine isteklerini bir kez de rüşvet teklif ederek yinelediler. Ama ben iyilik için yapmadığım bir şeyi para için yapmazdım. Bana zarar verdikleri için değil ama başkalarını incitmelerine izin veremeyeceğim için onları reddettim. Çünkü benim saygınlığımı kullanarak mal satacakları kişileri de dolandıracaklarını biliyordum.

Öğrenecek başka şey kalmayana dek Agra'da yaşadık-tan sonra, eski ihtişamının birçok kalıntısını gördüğüm ve yeni pek çok yaşam tarzı barındırdığına şahit olduğum İran'a doğru yola çıktım. İranlılar son derece dost canlısı bir millettir. Bulunduğum meclisler bana her gün dikkat çekici bir başka kişilik ve davranışla tanışma ve insan doğasını tüm çeşitliliğiyle keşfetme fırsatı verdi.

İran'dan Arabistan'a geçtim. Orada karşıma göçebe ve cengâver bir millet çıkıverdi: Yerleşik bir hayatları yoktu, sahip oldukları tek zenginlik, hayvan sürüleri idi. Göz diki-lecek ya da kıskanılacak hiçbir varlıkları olmasa da çağlar boyu süregelen bir geleneği devam ettirerek tüm insanlığa karşı mücadele ediyorlardı.”

10. Bölüm

İmlac'ın Öyküsü Devam Ediyor: Şiir Üzerine Bir Deneme

“Gittiğim her yerde şiirin en ulvi bilgi addedildiğini ve insanın onu kutsal âleme gösterilen türden bir saygıyla ele aldığını fark ettim. Neredeyse bütün ülkelerde en eski şairlerin en iyi şairler olarak kabul edilmesine bir türlü anlam veremiyorum. Bunun sebebi belki diğer tüm bilgiler aşama aşama öğrenilirken şiirin bir kerede bahşedilen bir hediye olmasıdır. Ya da her milletin ilk şiirinin insanları bir tür yenilik olarak şaşkına çevirmesi ve ilk başta kazara edindiği itibarı sonrasında herkesin rızasını kazanarak sürdürmesidir. Belki de ilk yazarlar, tasvir için en çarpıcı nesneleri tekelleri altına alıp olası tüm öyküleri çoktan anlattığı ve onları izleyenlere de aynı olayları tekrar tekrar anlatıp aynı hayalleri yeni bileşimlerle sunmaktan başka çare kalmadığı halde şiir, kendini hiç değişmeyen doğayı ve tutkuyu resmetmeye adanmışındandır. Sebebi ne olursa olsun, ilk

yazarların doğanın, takipçilerinin ise sanatın etkisi altında olduğu gözlemlenmiştir. İlki güç ve yenilikte, sonraki zarafet ve incelikte üstündür.

Ben de adımlı bu şanlı cemiyete eklemeye heveslendim. İran ve Arabistan'ın bütün şairlerini okudum, Mekke Camisi'nin duvarlarına asılan tüm eserler ezberimdeydi. Ama çok geçmeden kimsenin taklit yoluyla yücelemeceğini fark ettim. Mükemmeliyet arzum dikkatimi doğaya ve yaşama yönlendirdi. Benim konum doğa, dinleyicilerim de insanlar olacaktı. Görmediğim şeyi asla tasvir edemezdim. İlgilerini ve fikirlerini anlamadığım insanları heyecanlandırmayı ya da dehşete düşürmeyi bekleyemezdim.

Şair olmayı kafama koyduğum için artık her şeye yeni bir gözle bakıyordum, ufkum birdenbire genişlemişti, hiçbir bilgiyi gözden kaçıramazdım. İmgeler ve benzetmeler bulmak için dağları ve çölleri gezdim durdum. Ormandaki her ağacın, vadideki her çiçeğin resmini zihnime kazıdım. Sarp kayalıkları da sarayların kulelerini de aynı özenle gözlemledim. Bazen bir derenin dolambaçlarını arşınladım, bazen de kayıp giden yaz bulutlarını izledim. Bir şair için hiçbir şey boş değildir. Onun hayal gücü güzel veya iğrenç olan her şeye aşina olmalıdır. Olağanüstü bir büyüklük ya da küçüklükteki her şeyi yakından tanımalıdır. Bahçenin bitkileri, ormanın hayvanları, dünyanın mineralleri ve gökyüzünün meteorları... Tüm bunlar, şairin zihnini tükenmeyen bir çeşitlilikle doldurmalıdır; çünkü her bir fikir, ahlaki ya da dini gerçeğin uygulanması ve süslenmesi için fayda-

lıdır. Kişi ne kadar çok şey bilirse sahnelerini çeşitlendirme, okuyucusunu ince imalar ve beklenmedik talimatlarla hoşnut etme konusunda o kadar büyük bir güce sahip olur.

İşte bu yüzden doğanın tüm hallerini dikkatle incelemeliydim. Gördüğüm her ülke şiir gücüne katkı sağlama-lydı.”

Prens, “Görülecek o kadar çok şey var ki,” dedi, “çoğunu gözlemleme fırsatınız olmadığına eminim. Şu âna dek bu dağların arasında yaşadım ve yine de her dışarı çıktığımda daha önce hiç görmediğim ya da dikkat etmediğim şeylere rastlıyorum.”

İmlac “Bir şairin görevi,” dedi, “tekil olanı değil, türleri incelemektir; genel özellikleri ve büyük resimleri görebilmektir. O, lalenin üzerindeki çizgileri saymaz ya da ormanın yeşilliğinin farklı tonlarını tarif etmez. Şairin işi, can alıcı ve çarpıcı unsurlarıyla her bakana aslını hatırlatacak bir doğa portresi çizmektir. Bu portre birinin fark edip diğerinin gözden kaçıracağı çok küçük farkları yok saymalıdır; çünkü bu özellikler dikkate de ihmale de aynı ölçüde açıktır.

Ama doğayı öğrenmek, bir şairin görevinin ancak yarısıdır; o hayatın tüm hallerine aşına olmalıdır. Mizacı gereği her koşulun getireceği mutluluk ve tasayı tahmin edebilmeli; tutkunun her türlüşünün gücünü gözlemllemeli; iklimin ya da geleneklerin rastlantısal etkisiyle değişip duran insan zihnindeki dönüşümlerin izini, bebekliğin hareketliliğinden ihtiyarlığın melankolisine dek sürebilmelidir. Şair

çağının ya da ülkesinin ön yargılarından kurtularak doğruyu ve yanlışını kendi soyutlanmış, sabit durumları içinde değerlendirmek zorundadır. Mevcut yasa ve görüşlere aldatmadan, her zaman aynı kalan ve insan bilincinin sınırlarını aşan genel doğrulara ulaşmalıdır. Bu yüzden, şöhretinin yavaşça yayılmasına ve kendi çağının alkışlarını hor görerek takdir edilme arzusunu gelecek kuşakların adalete bırakmaya razı olmalıdır. Şair, doğanın tercümanı ve insanoğlunun yasa koyucusu gibi yazmalı; kendini, gelecek nesillerin düşünce ve tavırlarına öncülük eden zaman ve mekânüstü bir varlık olarak görmelidir.

Üstelik şairin işi bununla da kalmaz. O, birçok dili ve bilimi öğrenmek zorundadır. Üslubunu düşüncelerine layık hale getirebilmek için aralıksız çalışarak kendini, konuşma sanatının her bir inceliğine ve uyumun zarafetine alıştırmalıdır.”

11. Bölüm

Imlac Anlatmaya Devam Ediyor: Hacla İlgili Bir Tavsiye

Imlac hararetli bir şekilde mesleğini yüceltmeye devam ediyordu ki Prens, “Yeter!” diye haykırdı, “Beni hiçbir insanın şair olamayacağına ikna ettin. Şimdi öyküne devam et.”

Imlac “Şair olmak,” dedi, “gerçekten de çok zordur.” Prens “Öyle zor ki,” diye karşılık verdi; “ben şu an onun çektiği tek bir sıkıntıyı dahi duymak istemiyorum. Bana İran’ı gördükten sonra nereye gittiğini anlat.”

Şair “İran’dan Suriye’ye geçtim,” dedi. “Üç yıl Filistin’de kaldım ve burada Avrupa’nın kuzey ve batı uluslarından çok sayıda insanla sohbet ettim. Bu uluslar bugün dünyanın tüm gücüne ve bilgisine sahiptir. Karşı konulamaz orduları ve dünyanın en uzak kesimlerini yöneten donanmaları vardır. Bu adamları bizim krallığımızın vatandaşları ve etrafımızdaki uluslarla karşılaştırdığımda neredeyse başka

bir yaşam formu gibi görüyorum. Onların ülkelerinde elde edilemeyecek bir şey istemek çok zordur. Adını hiç duymadığımız binlerce sanat, onların rahatı ve memnuniyeti için durmaksızın icra edilir. Yaşadıkları iklimin onları mahrum bıraktığı her türlü şeyi ticaretle temin ederler.”

Prens, “Nasıl oluyor da Avrupalılar bu denli güçlü?” dedi. “Neden onlar Asya ve Afrika’ya ticaret ya da fetih için kolayca gelebilirken Asyalı ve Afrikalılar aynı yolları kullanarak onların sahillerini işgal edemiyor, limanlarına koloniler kurmuyor ve yönetimi kendi prenslerine vermiyorlar? Onları geri götüren rüzgâr bizi de oraya taşıyamaz mı?”

Imlac, “Efendim, onlar daha güçlü çünkü bizden daha bilgililer,” dedi. “Bilgi her zaman cehaletten üstündür, insanın diğer tüm hayvanları yönetmesinin sebebi budur. Ama onların bilgisinin neden bizden daha fazla olduğunu Tanrı’nın sual olunmaz takdiri olarak açıklamaktan başka çarem yok.”

Prens iç çekerek, “Ben ne zaman Filistin’i ziyaret edip ulusların bu şanlı kavşağına katılabileceğim,” dedi. “O mutlu an gelene kadar zamanımı senin bana sunabileceğin tasvirlerle doldurmak isterim. Onca insanı tek bir yerde birleştiren gücün ne olduğunu bilmiyor değilim; ama orayı her diyardan en iyi ve en bilge insanların sık sık ziyaret etmesi gereken bir bilgelik ve din merkezi yapan nedir anlayamıyorum.”

Imlac, “Filistin’e çok az sayıda ziyaretçi gönderen bazı uluslar var,” dedi. “Avrupa’daki çok sayıda bilgili mezhep-

ten bazıları, hac ziyaretini batıl olarak nitelendirip yasaklamakta ve onun anlamsızlığıyla alay etmektedir.”

Prens, “Hayat şartlarımın beni görüş farklılıklarıyla ne kadar az karşı karşıya getirdiğini biliyorsun,” dedi. “Her iki tarafın savunduğu fikirleri dinlemek çok uzun sürer, sen her iki tarafı da hesaba katarak bana sonucu anlat.”

İmlac, “Hac ziyareti,” dedi, “diğer birçok ibadette olduğu gibi uygulanış esaslarına bağlı olarak makul ya da batıl olabilir. Hakikate ulaşmak için uzun yolculuklar yapılması zorunlu kılınmamıştır. Hayatın düzenli olarak işlemesi için gereken bu hakikat, samimiyetle aranan her yerde bulunabilir. Yer değiştirmek doğal olarak insanın dindarlığını artırmaz; hatta böylesi durumlarda insanın aklının dağılması kaçınılmazdır. Ama her gün düzenli olarak büyük işlerin başarıldığı yerlere gidip o olayın çok daha güçlü bir izlenimiyle geri dönmek ya da bu türden bir merak, bizi dinimizin doğduğu toprakları görmeye iter. Ve inanıyorum ki hiçbir insan bu müthiş yerleri görmeye bazı kutsal kararlarını onaylatma niyeti olmadan gitmez. Yüce varlığın takdirinin bir yerde başka bir yere göre daha kolay kazanıldığını düşünmek, batıl inançların bir ürünüdür. Fakat bazı mekânların zihnimiz üzerinde eşine rastlanmayan etkileri vardır, bir saatlik tecrübe bile bunu haklı çıkarabilir. Kendi kusurlarına Filistin’de daha iyi karşı koyabileceğine inanan kişi belki yanılacaktır; ama oraya gitme niyeti çılgınca değildir. Günahlarını burada çok daha kolay affettirebileceğini düşünen bir kimseyse, mantığına ve inancına leke

sürmüş demektir.”

Prens, “Bunlar Avrupalıların farklılıkları,” dedi. “Onları başka zaman ele alırım. Bilginin onlar üzerindeki etkisinin nasıl olduğunu gördün mü? O uluslar bizden daha mı mutlu?”

Şair, “Dünyada o kadar çok talihsizlik var ki,” dedi, “çok az insan sıkıntılarından boş vakit bulup başkalarının göreceli mutluluğunu değerlendirmeye fırsat buluyor. Hiç şüphesiz bilgi, insanı mutluluğa ulaştıran yollardan biri, ne de olsa her zihnin fikirlerini geliştirme yönünde doğal arzusu vardır. Cehalet ise tam bir mahrumiyettir, o varsa bir şey üretmek mümkün olmaz. Ruhun, hareketsiz ve uyuşuk bir şekilde oturup cezbedilmeyi beklediği bir boşluktur o... İşte bu yüzden sebebini bilmesek de bir şey öğrendiğimizde sevinir, unuttuğumuzda üzülürüz. Böylece şu sonuca varıyorum ki öğrenmenin doğal sonucuna müdahale edilmediği sürece ufkumuz genişler ve bizler daha mutlu oluruz.”

“Öte yandan yaşamın belirli rahatlıklarını sayacak olursak, Avrupalıların bizden çok daha avantajlı olduğunu görürüz. Onlar bizi güçsüz düşürüp öldüren hastalıkları ve yaraları tedavi ediyorlar. Onların çözüm bulduğu zorlu hava koşulları, bizi perişan ediyor. Bizim elle yapmak zorunda kaldığımız yorucu işlerin birçoğunu, onlar makinelerle yaptırıyor. Birbirinden uzak yerler arasında öyle bir iletişim sağlamışlar ki insanın arkadaştan mahrum kalması mümkün değil. Halkın bütün sıkıntılarını ortadan kaldırmaya yönelik bir politika benimsemişler; dağları aşır

geçen yolları, nehirler üzerine kurulu köprüleri var. Özel hayata gelince; evleri bizimkilere oranla çok daha ferah, mülkleri de daha çok güvence altında.”

Prens, “Mutlu olduklarına hiç şüphe yok,” dedi. “Tüm bu kolaylıklar arasında en çok da birbirinden ayrı arkadaşların düşünce alışverişi yapabilmelerini sağlayan o sistemi kısıkladım.”

Imlac, “Avrupalılar bizden daha az mutsuz,” diye cevap verdi; “Yine de mutlu olduklarını söyleyemem. İnsan yaşamı, dünyanın her yerinde nadiren zevk veren ve çoğunlukla tahammül edilmesi gereken bir durumdur.”

12. Bölüm

Imlac'ın Öyküsü Devam Ediyor

Prens, “Mutluluğun ölümlülere böylesine cimrice dağıtılmış olabileceğini kabullenemiyorum,” dedi. “Buna inanamam. Eğer seçme şansım olsaydı, hayatın her gününü mutlulukla doldurmak isterdim. Hiçbir insanı incitmez ve kimseyi gücendirmedim; her sıkıntıya çare bulur, minnettarlık dualarının tadını çıkarırdım. Arkadaşlarımı bilge insanlar arasından ve karımı da erdemli kimselerden seçerdim. Böylece ihanet ve şefkatsizlik tehlikesi benden uzak olurdu. Çocuklarım ilgim sayesinde bilgili ve dindar insanlar olarak yetişirdi. Yaşlandığım zaman da onlara çocuklukları boyunca verdiğim emeklerin karşılığını alırdım. Cömertliğiyle zenginleştirdiği ya da gücüyle destek olduğu binlerce insanı etrafına toplayan bir kişiyi rahatsız etmeye kim cüret edebilir? Ayrıca hayat neden karşılıklı korunma ve hürmet etme şeklinde sessizce sürüp gitmesin ki? Tüm bunlar, etkileri yararlı olmaktan çok aldatıcıymış gibi duran Avrupa

icatlarının yardımı olmadan da yapılabilir. Hadi onları bir kenara bırakıp yolculuğumuza devam edelim.”

İmlac “Filistin’den” dedi, “Asya’nın değişik bölgelerine geçtim. Medeni krallıklarda tüccar, dağlardaki barbarlar arasında hacı kılığına büründüm. Sonunda vatanımı özlemeye başladım, ömrümün ilk yıllarını geçirdiğim o topraklarda seyahatlerimin ardından dinlenip yorgunluğumu atabilir, maceralarımı anlatarak eski dostlarımı eğlendirebilirdim. Çoğu zaman kendimi, hayatın ilkbaharını birlikte geçirdiğim insanlar arasında neşeye otururken hayal ediyordum. Hayatın sonbaharında da etrafımı sarmış öykülerime hayret ediyor ve öğütlerimi dinliyorlardı.

Bu düşünce aklımı ele geçirdiğinde, beni Habeşistan’a yaklaştırmayan her dakikayı boşa harcanmış farz etmeye başladım. Alelacele Mısır’a gittim ve sabırsızlığıma rağmen on ayımı ülkenin eski ihtişamını inceleyerek ve kadim öğretilerinden bugünlere ulaşabilenleri soruşturarak geçirdim. Kahire bütün ulusların iç içe geçtiği bir yerdi. Kimisini bilgiye duyduğu aşk buraya getirmişti, kimisini kazanç sağlama umudu... Çoğu kişi de hayatlarını kalabalığın belirsizliği arasında gizlenip meraklı bakışlara maruz kalmadan kendi bildikleri şekilde yaşama arzusuyla buradaydı. Çünkü Kahire gibi kalabalık bir şehirde, topluluk içinde yaşamamanın verdiği memnuniyetle yalnızlığın mahremiyetini aynı anda elde etmek mümkündü.

Kahire’den Süveyş’e geçerek Kızıl Deniz’e açıldım ve yirmi yıl önce ayrıldığım limana ulaşana kadar kıyı şeridini

boyu boyunca gezdim. Burada bir kervana katılarak doğduğum topraklara girdim.

“Artık yakınlarımla kucaklaşmayı ve arkadaşlarımla tebriklerini kabul etmeyi bekliyordum. Zenginliğe ne kadar değer verirse versin babamın da beni memnuniyetle karşılayacağını, ulusunun refahına ve onuruna katkıda bulunan bir oğula sahip olduğu için gurur duyacağını umuyordum. Fakat çok geçmeden bunların boş beklentiler olduğunu anladım. Babam on dört yıl önce ölmüş, mirasını artık başka eyaletlerde yaşamakta olan erkek kardeşlerim paylaşmıştı. Arkadaşlarımla çoğu toprak altındaydı, geride kalanlarsa beni ya zar zor hatırlıyor ya da yabancı adetler yüzünden yozlaşmış biri olarak görüyordu.

Değişikliklere alışan bir adamın hevesi kolayca kırılmaz. Bir süre sonra hayal kırıklığımı unuttum ve kendimi krallığın asillerine tanıtmaya giriştim. Beni masalarına kabul edip öykümü dinledikten sonra kapı dışarı ettiler. Bir okul açtım, ders vermemi yasakladılar. Ben de evime kapanıp ömrümü sükûnetle geçirmeye karar verdim. Sohbetlerimden çok hoşlanan bir kadın vardı, onunla evlenmek istedim ama babam bir tüccar olduğu için teklifimi reddetti.

En sonunda talepte bulunup reddedilmekten usandım. Kendimi sonsuza dek dünyadan gizleyerek başkalarının görüş ya da şımarıklıklarından azat etmeye karar verdim. Mutlu Vadi’nin kapısının açılacağı, benimse umuda ve korkuya elveda diyeceğim o ânı bekledim. O gün geldi. Gösterim beğeniyle karşılanınca ben de kendimi keyifle ebedi

esaretin kollarına bıraktım.”

Rasselas, “Peki burada mutluluğu bulabildin mi sonunda?” diye sordu. “Çekinmeden söyle bana, halinden memnun musun? Yoksa tekrar gezip dolaşmak mı istiyorsun? Vadinin bütün sakinleri talihlerini övüp imparatorun yıllık ziyaretinde başkalarını bu saadeti paylaşmaya davet ediyorlar.”

Imlac, “Ulu Prens size doğruyu söyleyeceğim,” dedi. “Hizmetlileriniz arasında bu inziva yaşamına girdiği saatin yasını tutmayan tek bir kişi bile olmadığını biliyorum. Ben onlardan daha az mutsuzum; çünkü istediğim gibi değiştirip birleştirebileceğim görüntülerle dolu bir zihnim var. Yalnızlığımı hafızamdan silinmeye başlayan bilgileri tazelererek ve geçmişte yaşadığım olayları hatırlayarak eğleneli hale getirebiliyorum. Yine de tüm bunlar, edindiğim bilgilerin artık işe yaramadığının ve eski zevkleri bir daha asla tadamayacağımın farkına varmamla acı bir şekilde son buluyor. Zihinlerinde yaşadıkları andan başka görüntü bulunmayan diğerleriye ya hastalıklı tutkularla çürüyüp gidiyor ya da safça ebedi bir boşluğun karanlığı içinde oturup kalıyorlar.”

Prens, “Rakibi olmayan insanlara hangi tutkunun zararı olur ki?” dedi. “Öyle bir yerdeyiz ki güçsüzlük kötülüğe engel oluyor ve kıskançlık topluca tadılan lezzetlerle bastırılıyor.”

“Belki maddi varlıklarının paylaşıldığı bir topluluktan bahsedebiliriz,” dedi Imlac. “Ama sevgi ya da saygı-

nın topluca yaşanması imkânsızdır. Birinin diğetine göre daha mutlu olduğı bir zaman geldiğinde küçümsendiğinin farkına varan kişi kıskanmaya başlar. Ve bu kişi kendisini küçümseyenlerle birlikte yaşamaya mahkûm edilirse daha kıskanç ve kindar bir hal alır. İnsanları kendilerini perişan hissedecekleri bir duruma çeken davetler de umutsuz ısıtıraplarının doğasındaki bu kinden kaynaklanıyor. Kendilerinden de birbirlerinden de bıktıkları için yeni yoldaşlar edinerek bu durumu hafifletmeye çalışıyorlar. Kendi ahmaklıkları yüzünden mahrum kaldıkları özgürlüğü kıskanıyor ve bütün insanoglunu kendileri gibi hapsedilmiş olarak görmekten memnuniyet duyuyorlar.

Neyse ki ben bu suçtan tamamıyla muafım. Hiç kimse benim ısrarım yüzünden perişan olduğunu iddia edemez. Her yıl tutsaklığa kabul edilmek için yalvaran kalabalığa acıyarak bakıyor ve keşke ne çeşit bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarına dair onları uyarabilme yetkim olsaydı diyorum.”

Prens, “Sevgili İmlac,” dedi, “sana tüm kalbimi açacağım. Uzun zamandır Mutlu Vadi’den kaçmanın bir yolunu arıyorum. Dört bir yandaki dağları inceledim; ama aşılamaz olduklarını gördüm. Bu hapishaneden kaçmanın yolunu göster bana! Firarıma yoldaş, gezilerime rehber, talihi-me ortak ve hayat tercihime yön veren kişi ol.”

Şair, “Efendim,” diye cevap verdi, “kaçışınız zor olacak, üstelik çok geçmeden merakınızdan pişman da olabilirsiniz. Vadideki göl gibi sakin ve durgun sandığınız dünyanın

aslında fırtınalarla köpüren ve girdaplarla kaynayan bir deniz olduğunu göreceksiniz. Bazen şiddet dalgalarına yenik düşecek, bazen ihanet kayalıklarına vuracaksınız. Haksızlıklar ve hileler arasında, mücadeleler ve endişeler içinde bu sükûnet mekânını binlerce kez özleyecek, korkudan kurtulmak için ümidi bir kenara bırakmaya razı olacaksınız.”

Prens, “Beni kararımdan vazgeçirmeye çalışma,” dedi. “Senin gördüğün şeyleri görmek için can atıyorum, senin de vadiden bıkmış olman önceki yaşantının şimdikinden daha iyi olduğunun bir kanıtı. Bu deneyin sonuçları ne olursa olsun, insanlığın değişik durumlarını kendi gözlemlerimle görüp yargılamak, sonra da bilinçli bir şekilde kendi hayat tercihimini yapmak niyetindeyim.”

Imlac, “Korkarım ki,” dedi, “karşınızda benim ikna yeteneğimden çok daha büyük engeller var. Yine de fikrinizi değiştirmeyecekseniz size umutsuzluğa kapılmanızı önermeyeceğim. Dünyada çaba ve becerinin üstesinden gelemediği hiçbir şey yoktur.”

13. Bölüm

Rasselas Kaçış Yolunu Buluyor

Prens gözdesini dinlenmesi için gönderdi; ama zihni dinlediği o şaşkınlık verici, yepyeni öykülerin tedirginliğiyle doluydu. Sürekli duyduklarını düşünüp durarak ertesi sabah için sayısız soru hazırladı.

Artık huzursuzluğunun büyük bir kısmından kurtulmuştu. Ne de olsa düşüncelerini paylaşabileceği ve tasarılarında tecrübelerinden yararlanabileceği bir arkadaşı vardı. Yüreği artık sessiz bir küskünlükle atmaya mahkûm değildi. Hatta yanında böyle bir arkadaş varken Mutlu Vadi bile daha katlanılabilir bir hal alıyordu. Hele bir de dünyayı beraber dolaşabilselerdi. Şimdi bundan başka bir arzusu yoktu.

Birkaç gün içinde sular çekildi ve toprak kurudu. Böylelikle Prens ve Imlac, kimsenin dikkatini çekmeden sohbet edebilmek için birlikte yürüyüşe çıkmaya başladı. Akli hep kanatlarda olan Prens, demir kapının yanından geçerken

kederli bir yüz ifadesiyle “Neden bu kadar güçlüsün,” dedi, “ve insan neden bu kadar zayıf?”

Yoldaşı, “İnsan güçsüz değildir,” diye cevap verdi. “Bilgi güce denk değil, ondan üstündür. Mekanik biliminin ustaları güç denen şeye güler. Kapıyı patlatabilirim; ama bunu gizlice yapamam. Başka yolları denemeliyiz.”

Dağın yamaçlarında yürürken yağmurun yuvalarını terk etmek zorunda bıraktığı tavşanları gördüler, çalıların arasına sığınırken arkalarında tek sıra halinde yukarı doğru uzanan delikler bırakmışlardı. İmlac, “İnsan aklının birçok sanatı hayvanların içgüdülerinden kopyaladığı çok eski çağlardan beri var olan bir görüştür,” dedi. “Hadi, tavşanlardan bir şeyler öğrenirsek küçük düşeceğimizi düşünmeyelim. Dağı hep aynı doğrultuda delerek kaçabiliriz. Dorukların sivrildiği orta kısımlardan başlar ve dağın diğer yamacına çıkıncaya dek yukarı doğru kazmaya devam ederiz.”

Bu öneriyi duyduğu zaman Prens’in gözleri sevinçle parladı. Uygulaması basit, başarı kesindi.

Artık kaybedecek zaman yoktu. Sabahın erken saatlerinde hızla uygun bir yer aramaya koyuldular. Yarıklara ve dikenli çalılara tutunarak binbir meşakkatle tırmandılar; ama tasarılarını uygulayabilecek bir yer bulamadan geri döndüler. İkinci ve üçüncü gün de aynı şekilde, yine hüsrarla geçti. Ama dördüncü gün, gür bir çalılıkla gizlenmiş mağarayı buldular ve deneylerini orada gerçekleştirmeye karar verdiler.

İmlac, kayaları kırmaya ve toprağı kaldırmaya uygun aletleri temin etti. Bir sonraki gün güçten çok hevese bel bağlayarak işe giriştiler. Çok geçmeden harcadıkları çabadan yorgun düşüp nefes nefese çimlere oturdular. Prens'in cesareti bir an için kırılmış gibiydi. Yoldaşı "Efendim," dedi, "deneyim kazandıkça çalışmaya daha uzun süre devam edebileceğiz. Yine de ne kadar ilerlediğimizi bir kenara bırakın, verdiğimiz emeğin karşılığını bir gün mutlaka alacağız. Büyük işler güçle değil azimle başılır. Şuradaki saray küçük taşlardan inşa edildi; ama yüksekliğini ve genişliğini görüyorsunuz. Zinde bir şekilde günde üç saat yürüyen bir kişi, yedi yıl içinde dünyanın çevresine eşit bir mesafeyi kat eder."

Günbegün çalışmaya devam ettiler ve çok geçmeden kayanın üzerinde fazla çaba harcamadan çok yol almalarını sağlayacak bir çatlak buldular. Rasselas bunu iyiye işaret olarak yorumladı. İmlac ise "Aklının, mantığın açıklayamadığı umut ya da korkularla karışmasına izin verme," dedi. "İyi alametlerle sevince kapılırsan, aynı şekilde kötüye işaret olanlar karşısında dehşete düşersin. Böylece tüm yaşamın batıl inançlara tutsak hale gelir. Bizim işimizi kolaylaştıracak olan şey, bir alametten çok daha fazlası, bu yalnızca başarımızın ardındaki etkenlerden biri. Bu, yılmayan kararlılığın karşılaşacağı hoş bir sürpriz... Zor tasarlanan bazı şeyleri hayata geçirmenin kolay olduğunun bir göstergesi..."

14. Bölüm

Rasselas ve Imlac'ın Beklemediği Bir Ziyaret

Artık yolu yarılamışlardı ve çektikleri zahmeti, özgürlüğe yaklaşmanın verdiği sevinçle hafifletiyorlardı. Derken prens temiz hava almak için dışarı çıktığında kız kardeşi Nekayah'ı kovuğun ağzında dikilirken buldu. Önce şaşırıp kaldı, planını anlatmaya korkuyordu ama böyle bir şeyi gizleyebileceğine dair umudu yoktu. Birkaç saniye sonra kardeşinin sadakatine güvenmeye karar verdi ve saklayacağını umduğunun özellikle altını çizerek sırrını ona söyledi

Prenses “Buraya bir casus olarak geldiğimi sanma,” dedi. “Uzun zamandır pencereden senin ve Imlac'ın her gün aynı yere doğru yürüdüğünüzü görüyordum. Ama burayı daha serin bir gölgelik ya da daha hoş kokulu bir dere kenarı için tercih ettiğinizi sanmıştım. Buraya gelirken de sohbetinize ortak olmaktan başka bir niyetim

yoktu. Yani sizi bulmamı sağlayan Şey Ő p e değil sevgiydi. İzin verin bu keŐimden yararlanayım. Ben de en az sizin kadar buradaki esaretten usandım. Dünyada neler olduğunu ya da nasıl acılar çekildiğini öğrenme konusunda da sizden daha az istekli sayılmam. Beni bırakıp gittiğinizde daha da mide bulandırıcı bir hal alacak bu tatsız s k netten sizinle birlikte ka mama izin verin. Belki size eşlik etmeme izin vermezsiniz; ama peŐinizden gelmeme engel olamazsınız.”

Nekayah’ı diğer bütün kız kardeŐlerinden daha çok seven Prens’in onun ricasını reddetmek gibi bir niyeti yoktu. Üstelik bunu ona kendi rızasıyla teklif etmeyerek kız kardeşine duyduğu güveni gösterme fırsatını kaçırdığı için üzülmüŐtü. Bu yüzden vadiden onlarla birlikte ayrılmasını kabul etti. Bu süreçte Nekayah, başka bir avarenin rastlantı ya da merak eseri onları dağa kadar izlememesi için gözcülük yapacaktı.

En sonunda çabalarının sonuna geldiler. Yamacın ardında ışığı gördüler ve oradan dağın zirvesine ulaŐıp altlarında cılız bir akıntı gibi görünen Nil’in akışını seyrettiler.

Prens büyük bir sevinçle etrafına baktı. Yolculuk sırasında yaŐayacaęı tüm o eğlenceli maceraların beklentisiyle düşünceleri daha Őimdiden babasının hükümdarlığının sınırları ötesine geçmişti. İmlac da kaçıŐından keyif almıŐtı; ama daha önce tecrübe ettiği ve sıkıldığı dünyadan fazla bir beklentisi yoktu.

Rasselas, daha geniş bir ufuk çizgisi görmekten öylesi-

ne memnundu ki vadiye dönmeye ikna olması epey zaman aldı. Kız kardeşine yolun açıldığını haber verdikten sonra yolculuk için hazırlanmaktan başka işleri kalmamıştı.

15. Bölüm

Prens ve Prensес Vadiden Ayrılarak Birçok Harika Şeye Tanık Oluyor

Prens ve Prensес'in gidecekleri ilk ticaret noktasında kendilerini zengin etmeye yetecek kadar mücevherleri vardı. Bir sonraki dolunayda tüm bu mücevherleri Imlac'ın tembihiyle pelerinlerinin altına gizleyerek hep birlikte vadiden ayrıldılar. Bunları Imlac'ın yönlendirmesiyle giysilerinin içine saklamışlardı. Prensес'e nereye gittiklerine dair hiçbir fikri olmayan bir nedime eşlik ediyordu.

Zar zor oyuğa tırmandıktan sonra diğer tarafa geçip aşağı inmeye başladılar. Prensес ve nedimesi gözleriyle etrafa bakıp uçsuz bucaksız manzarayı gördüklerinde, kasvetli bir boşlukta kaybolma tehlikesi içinde olduklarını hissederek duraksayıp titrediler. Prensес "Sonunu kestiremediğim bir yolculuğa başlamaktan ve hiç tanımadığım insanların etrafımı sarabileceği bu uçsuz bucaksız düzlüğe

girme cesaretini göstermekten korkuyorum,” dedi. Prens de hemen hemen aynı şekilde hissediyordu; ama korkusunu gizlemek erkekliğe daha çok yakışırdı.

İmlac onların bu korkularına gülerek yoldaşlarını devam etmeleri için cesaretlendirdi. Ama Prenses’in kararsızlığı, artık geri dönemeyeceğini fark ettiği bir noktaya varana dek devam etti.

Sabah olduğunda bir tarlada kendilerine süt ve meyve ikram eden çobanlara rastladılar. Prenses kendisini ağırlamak için hazırlanmış bir saray ve enfes lezzetlerle donatılmış bir masa göremeyince çok şaşırdı; ama öylesine yorgun ve açtı ki sütü içti, meyveleri yedi ve bunların vadide sunulanlardan çok daha lezzetli olduğunu düşündü.

Yokluklarının fark edilebileceğini bilmelerine rağmen takip edilmeyeceklerinden emin oldukları için çok fazla zahmet ya da güçlük çekmeden kolayca yol aldılar. Birkaç gün içinde daha kalabalık bir bölgeye geldiler. Yol arkadaşlarının buradaki tavır, durum ve meşguliyetlerin çeşitliliği karşısında sergiledikleri hayranlık, İmlac’ı avutuyordu.

Kıyafetleri, saklayacak bir şeyleri olduğu hissini uyandırmıyordu; ama Prens her gittiği yerde kendisine itaat edilmesini bekliyordu. Prenses ise huzuruna gelenlerin ayağına kapanmamaları karşısında dehşete kapılıyordu. İmlac onları gözünün önünden ayıramıyordu, aksi halde alışılmadık davranışlarla kimliklerini ele veriyorlardı. Bu yüzden sıradan insanlar gibi davranmaya alışmaları için konakladıkları ilk köyde birkaç hafta oyalanmak zorunda kaldılar.

Asil gezginler, saygınlıklarını bir kenara bırakmak zorunda olduklarını ve yalnızca açık görüşlülük ve nezaketin gerektirdiği türden bir muamele görmeyi beklemeleri gerektiğini zamanla anladılar. İmlac, verdiği öğütlerle onları limanın kargaşasına ve ticari rekabetin pürüzlerine hazırlayarak deniz kıyısına getirdi.

Prens ve kız kardeşi, ilk defa gördükleri şeylerle karşılaştıkları her yerden memnuniyet duyuyordu; bu yüzden de yola devam etme isteği göstermeden birkaç ay limanda kaldılar. İmlac onların bu durağanlığından hoşnuttu; çünkü daha dünyaya alışmadan, yabancı bir ülkenin tehlikeleriyle karşılaşmalarının güvenli olmayacağını düşünüyordu.

Sonunda İmlac, fark edilebileceklerinden korkmaya başlayarak yola çıkış gününü belirlemeyi önerdi. Prens ile Prensese'in kendi adlarına bir talepleri yoktu, bütün planı İmlac'ın idaresine bırakmışlardı. Böylece İmlac, Süveyş'e giden bir gemide yer ayırttı. Kalkış zamanı geldiğinde Prensese'i gemiye binmeye çok zor ikna ettiler. Hızlı ve sorunsuz bir yolculuğun ardından Süveyş'ten karayoluyla Kahire'ye geçtiler.

16. Bölüm

Kahire'ye Girip Herkesin Mutlu Olduğunu Görüyorlar

Yabancıları hayretler içinde bırakan bu şehre yaklaşırken Imlac, Prens'e şöyle dedi: "Burası dünyanın dört bir yanından gelen seyyah ve tüccarların buluşma noktası. Burada her türden ve her meslekten insanla karşılaşacaksın. Kahire'de ticaret saygın bir iştir: Ben tüccarmış gibi davranacağım, siz yalnızca meraktan yolculuk eden yabancılar gibi hareket edin. Çok geçmeden zengin olduğumuz anlaşılır; o zaman şöhretimiz tanışmak istediğimiz herkese ulaşabilmemizi sağlayacak. Böylece siz de insanlığın her türlü halini göreceksiniz ve kendi *hayat tercihinizi* belirlemek için bolca zaman bulacaksınız."

Şehre girer girmez gürültüden sersemleyip kalabalıktan ürktüler. Alışkanlıkları hâlâ Imlac'ın talimatlarından baskın geliyordu; çünkü saygı gösterileri olmadan ya da en

basit insanın bile dikkatini çekmeden herkes gibi sokaklarda yürüyor olmak, onları şaşkına çeviriyordu. Prens, önce bu görgüsüz insanların seviyesine inmeye tahammül edemeyeceğini düşündü ve birkaç gün vadideki sarayda olduğu gibi nedimesi Pekuah'ın hizmetini gördüğü odasından çıkmadı.

Şehirde işlerin nasıl yürüdüğünü kavrayan Imlac, ertesi gün mücevherlerin bir kısmını satarak bir ev kiraladı. İçini öyle muhteşem döşedi ki herkes onun çok zengin bir tüccar olduğunu düşündü. Kibarlığı sayesinde birçok tanıdık edindi. Cömertliği etrafına birçok insanın toplanmasını sağladı. Masası her ulustan insanla doluyordu. Hepsi de onun bilgisine hayranlık duyuyor ve takdirini kazanmak istiyordu. Yapılan sohbetlere eşlik edemeyen ama cehaletlerini ve şaşkınlıklarını belli etmemeyi başaran yol arkadaşları da buranın dilini öğrendikçe yavaş yavaş aralarına karışmaya başladı.

Prens, aldığı birçok ders sayesinde paranın nelere kadir olduğunu öğrenmişti. Ama hanımlar, tüccarların küçük altın ve gümüş parçalarıyla ne yaptığını ya da çok az yerde değerlendirebilecek bu şeylerin nasıl olup da temel yaşam-sal ihtiyaçlarla bir tutulabildiğini uzun süre çözemedi.

Prens ve Prens, iki yıl boyunca dili öğrenirken Imlac da onlara çeşitli sınıf ve mevkilerden insanlar takdim etmeye hazırlandı. Imlac bu esnada talihleri ya da tutumları sıra dışı olan kim varsa hepsiyle tanıştı; lüks düşkünlerinin ve kanaatkârların, aylakların ve iş güç sahiplerinin, tüccar-

ların ve bilginlerin kapısını aşındırdı.

Artık akıcı bir şekilde sohbet edebilen ve yabancılarla ilişki kurarken dikkat edilmesi gereken şeyleri öğrenen Prens, İmlac'a eşlik etmeye ve *hayat tercihini* belirleyebileceği bütün meclislere katılmaya başladı.

Bir süre seçim yapmanın gereksiz olduğunu düşündü; çünkü herkes ona eşit derecede mutlu gözüküyordu. Gittiği her yerde neşe ve nezaketle karşılanıyor, kayıtsız kahkahalar duyup mutluluk şarkılarını dinliyordu. Rasselas, gide rek dünyanın her köşesinin bollukla dolup taşıdığına, istek ya da hakların alıkonulamayacağına; her elin özgürlük yağdırdığına ve her yüreğin cömertlikle çarptığına inanmaya başladı. Kendi kendine “Peki kim sefalet içinde?” diye soruyordu.

İmlac onun bu hoş aldatmacaya kanmasına izin veriyor ve tecrübesizliğin verdiği umudu yitirmesini istemiyordu. Bu durum bir gün Prens sessizce otururken “Bütün arkadaşlarımızdan daha mutsuz olmamın sebebi ne olabilir bilemiyorum,” diyene kadar devam etti. “Onları ebedi ve sarsılmaz bir mutluluk içinde görüyorum; oysa ben kendi zihnimin huzursuz ve tedirgin olduğunu hissediyorum. Çoğu insanın peşinden koştuğu zevkler beni tatmin etmiyor. Neşeli kalabalıklar içinde yaşıyorum; ama onların arasında olmak kendimden kaçabilmemi sağlamıyor, gülüp eğleniyorum ama bunun tek sebebi yalnızca mutsuzluğumu gizlemek!”

İmlac, “Her insan kendi aklını inceleyerek başkaları-

nın aklından neler geçtiğini tahmin edebilir,” dedi. “Kendi neşenin sahte olduğunu hissettiğinde arkadaşlarının da samimi olmadığından şüphe duyabilirsin. Kıskançlık çoğu zaman karşılıklıdır. Uzun zaman önce mutluluğun asla bulunamayacağına inandırıldık. Yine de herkes bir gün elde edebileceği umuduyla mutluluğa kendi dışındakilerin sahip olduğu bir şey gözüyle bakmaya devam ediyor. Dün gece mecliste, kaygı ve tasanın ulaşamayacağı daha huzurlu yerlerde yaşayan ilahi varlıklara yaraşacak neşeli bir hava ve havai zevkler vardı. Ama bana inanın, orada düşüncelerin zulmüne teslim olacakları ânın korkusunu duymayan tek bir kişi bile yoktu.”

Prens, “Bu benim için geçerli olduğuna göre başkaları için de olabilir,” dedi. “Ama insanın genel mutsuzluğu ne olursa olsun, bir durum diğerinden daha mutludur ve bilgelik, seçimlerimizde mutlaka bu durumlar arasından en az kötü olanına yönelmemizi sağlayacaktır.”

Imlac, “İyiliğin ve kötülüğün sebepleri çok çeşitli ve belirsizdir,” diye karşılık verdi. “Bunlar çoğu zaman iç içe geçmiştir. Çeşitli ilişkilerde öylesine farklı şekillere bürünür ve öngörülemeyen öyle rastlantılara maruz kalırlar ki durumunu, seçimin inkâr edilemez sonuçları üzerine kuran kişi sorgulayıp tartışarak yaşamak ve ölmek zorunda kalır.”

Rasselas, “Ama elbette anlattıklarını saygı ve merakla dinlediğimiz bilge insanlar, kendileri için onları mutlu etmesi en olası yaşam tarzını seçerler,” dedi.

Şair, “Çok az insan seçtiği hayatı yaşar,” dedi. “Kişiyi

mevcut durumuna getiren öngöremediği meseleler ve kimi zaman istemeden tanık olduğu olaylardır. Bu yüzden komşusunun kendisinden çok daha iyi durumda olduğunu düşünmeyen bir insanla nadiren karşılaşacaksın.”

Prens, “Doğduğum çevrenin, en azından bir konuda beni diğer insanlardan üstün kıldığını düşünmekten mutluluk duyuyorum,” dedi; “Bu çevre, bana kendi geleceğimi tayin edebilme imkânı tanıdı. Şimdi dünya önümde, ben onu yavaş yavaş değerlendireceğim. Ayrıca bir şeyden eminim: Mutluluk ulaşılamaz değil.”

17. Bölüm

Prens Hayat ve Neşe Dolu Gençlerle Arkadaş Oluyor

Rasselas ertesi gün kalktı ve hayatla ilgili deneylerine başlamaya karar verdi. “Gençlik sevinç çağıdır,” diye düşündü. “Tek işleri arzularını tatmin etmek olan, tüm vakitlerini birbiri ardınca gelen eğlencelere harcayan gençlerin arasına karışacağım.”

Böyle bir topluluğa kolayca kabul edildi; ama birkaç gün geçmeden bıkmış usanmış haline geri döndü. Bu gençlerin neşeleri yersiz, kahkahaları sebepsizdi; içinde mantık barındırmayan eğlenceleri müstehcen ve şehvetliydi; tavırları hem vahşi hem de adiydi. Düzene ve kanuna gülüyorlardı; ama iktidar kaşlarını çattı mı keyifleri kaçıyor, bilgelğin gözleri üzerlerine çevrildi mi utanıyorlardı.

Prens, çok geçmeden, utanç içinde akıp gidecek bir yaşamdan asla mutlu olamayacağına karar verdi. Mantıklı bir

varlığın plansız hareket etmesinin ve yalnızca rastlantı eseri neşeli ya da üzgün olmasının yakışksız olduğunu düşünüyordu. “Mutluluk içi dolu ve kalıcı olmalı,” dedi, “korku ve belirsizlikten de uzak...”

Ama genç arkadaşları samimiyet ve nezaketleriyle Prens’in saygısını o denli kazanmışlardı ki onları bir uyarı ve sitemde bulunmadan bırakamadı. “Arkadaşlarım,” dedi, “davranışlarımızı ve geleceğimizi uzun uzun değerlendirdim ve yanlış yolda olduğumuzu fark ettim. İnsan hayatının ilk yıllarını geleceğine hazırlanarak geçirmeli. Düşünmeyen insan asla akıllanamaz. Bitmek bilmeyen ciddiyetsizliğin sonu cehalettir. Taşkınlık ruhumuzu belki bir süre için hoş tutar; ama aynı zamanda ömrü kısaltır ya da acınası bir hale getirir. Gençliğin çok uzun sürmediğini ve düşlerin büyüsünü kaybederek haz perilerinin bizim için dans etmeyi bırakacağı yetişkinlik çağı geldiğinde, akıllı insanların saygısını kazanmaktan ve iyi şeyler yapmış olmaktan başka tesellimiz olmayacağını unutmayalım. Bu yüzden hâlâ durabilecek gücümüz varken duralım. Bir gün yaşlı adamlar olacağımızı ve kötülüklerin en korkuncunun geçip giden yılları ahmaklık saymak ya da sağlığın sefasının sürüldüğü yılları, eski âlemlerin sebep olduğu hastalıklarla hatırlamak olduğunu bilerek yaşayalım.”

Rasselas’ın sözlerini dinleyen gençler bir süre sessizce bakiştılar ve en sonunda hep bir ağızdan yükselen kahkaha korosunun eşliğinde Prens’in yanından uzaklaştılar.

Duygularının samimi ve niyetinin iyi olduğunu bilmek,

Prens'in alay edilme dehşeti karşısında sağlam durmasına neredeyse yetmeyecekti. Ama sükûnetini sağladı ve arayışına kaldığı yerden devam etti.

18. Bölüm

Prens Akıllı ve Mutlu Bir Adam Buluyor

Prens bir gün yolda yürürken açık kapılarıyla herkesi içeri girmeye davet eden büyük bir bina gördü. Kalabalığı izleyerek buranın, bilge hocaların dinleyicilerine ders verdiği bir hitabet salonu ya da hitabet okulu olduğunu gördü. O sırada gözüne herkesten biraz daha yüksekte duran ve büyük bir hararetle tutkuların kontrol edilmesinden bahseden bir bilge ilişti. Adamın saygıdeğer bir görünüşü vardı; hareketleri zarif, telaffuzu düzgün, ifade tarzı kibardı. Büyük bir hassasiyet ve zengin bir örnek çeşitliliğiyle anlatıyordu: Düşük seviyeli kimseler yüksek seviyedekilerden baskın olduğu zaman insan doğası alçalıp yozlaşırdı. Tutkuyu doğuran hevesler, aklın egemenliğini zorla ellerine geçirdiği zaman ortaya yalnızca haksız yönetimin doğal sonucu olan kargaşa ve karmaşa çıkardı. Asilerin hainliğine teslim edilen zihin kaleleri kendi çocuklarını, mantığa, yani meşru hükümdarlarına karşı isyana teşvik ederdi. Mantığı daima

ışık saçan, ezeli ve ebedi güneşe benzetiyordu; geçici heveslerse ışığı parlak fakat geçici olan, hareketleri düzensiz, yönü belirsiz birer göktaşıydı.

Adam daha sonra tutkularla savaşmak için benimsemiş çeşitli anlayışları aktardı ve bu büyük zaferi kazanan insanların mutluluğundan bahsetti. Bu insanlar artık ne korkunun kölesi ne de umudun oyuncağıydı. Kıskançlıkla eriyip gitmiyor, öfkeyle yanıp kavrulmuyor, duyarlılık yüzünden güçten düşmüyor ya da kedere boğulmuyorlardı. Onlar tıpkı gökyüzünün sakini ya da fırtınalı olmasına aldırmaksızın kendi rotasını izleyen Güneş gibi, yaşamın kargaşası ya da sırları içinde sakince ilerliyorlardı.

Acı ya da haz yüzünden kımıldayamaz hale gelen ve sıradan insanların iyi ya da kötü adını verdiği durum ve olaylar karşısında kayıtsız kalan kahramanlardan örnekler verdi. Kendisini dinleyenlere önyargılarını bir kenara bırakmalarını ve kara talih ya da kötülük oklarına karşı sabır zırhını kuşanmalarını öğütledi. Sadece böylesi bir durumun mutluluk demek olduğunu ve bunu herkesin elde edebileceğini söyleyerek konuşmasına son verdi.

Rasselas, adamı üstün bir varlığın emirlerini dinler gibi derin bir saygıyla dinledi. Kapıda onu bekleyerek tüm alçakgönüllülüğüyle hakiki bilgeliğin bu büyük ustasını ziyaret etme izni istedi. Bilge bir an için tereddüt etse de Rasselas'ın eline bir kese altın bırakmasıyla sevinç ve şaşkınlık içinde teklifi kabul etti.

Prens eve döndüğünde Imlac'a "Akılcı metanetin sar-

sılmaz tahtına oturup önünde akan yaşam sahnelerini seyreden, bize bilmemiz gereken her şeyi öğretebilecek bir adam buldum,” dedi. “O konuşurken dikkat onun dudaklarını seyrediyor. O tartışıkça hüküm onun cümlelerini tamamlıyor. Bu adam benim gelecekteki rehberim olacak, onun ilkelerini öğrenip onun gibi yaşayacağım.”

İmlac “Ahlak dersi verenlere hayran olmak ya da güvenmek için fazla aceleci davranma,” dedi. “Melekler gibi konuşuyor olsalar da insanlar gibi yaşarlar.”

Bir insanın kendi iddialarının inandırıcılığını hissetmeden böylesine ikna edici konuşabilmesine anlam vermeyen Rasselas, birkaç gün sonra bilgeyi ziyarete gittiğinde içeri kabul edilmedi. Ama paranın gücünü çoktan öğrenmişti, bir altın vererek evin kapıların açılmasını sağladı ve filozofu yarı karanlık bir odada, gözleri yaşlı, yüzü solgun bir halde buldu. Adam “Efendim,” dedi, “ziyaret için bütün insani arkadaşlıkların faydasız olduğu bir ânı seçtiniz. Derdimin devası yok, kaybımın yeri doldurulamaz. Dün gece, yaşımın getirdiği tüm teselliye sevgisinde bulduğum kızım, benim tek kızım, ateşlenerek öldü. Görüşlerim, amaçlarım, umutlarım tükendi; ben artık toplumdan ayrı düşmüş yalnız bir varlığım.”

Prens “Efendim,” dedi, “ölümlülük, bilge bir insanın asla şaşırtamayacak bir olaydır: Biz ölümün hep yakın olduğunu bilir ve bu yüzden de ona her zaman hazırlıklı oluruz.” Filozof “Genç adam!” diye karşılık verdi, “Ayrılık acısını hiç tatmamış gibi konuşuyorsunuz.” Rasselas, “Peki

ya siz, bizlere etkili bir şekilde aşılamaya çalıştığınız ilkelere unuttunuz mu?” dedi. “Bilgeliliğin yüreği felakete karşı silahlandırma gücü yok mu? Yüzeysel şeylerin doğaları gereği değişken olduğunu, ama gerçeğinin ve mantığının hep aynı kaldığını hatırlayın.” Yas tutan adam “Gerçek ve mantık bana nasıl teselli verebilir ki?” dedi, “Kızımın geri gelmeyeceğini söylemekten başka ne sonuca varmamı sağlayacaklar?”

Sitem ederek adamın acısını hor görmeye yüreği elvermeyen Prens, etkileyici sözlerin boşluğuna, cılalı ifadelerin ve yapmacık cümlelerin etkisizliğine ikna olmuş bir şekilde oradan ayrıldı.

19. Bölüm

Kırsal Hayattan Bir Sahne

Rasselas arayışını hâlâ sürdürüyordu ki Nil'in en aşağısındaki çağlayanının yakınlarında bir keşişin yaşadığını duydu ve kutsallığının ünü tüm ülkeyi saran bu adamın sığınağını ziyaret ederek toplum içinde elde edemediği mutluluğu inzivada mı bulduğunu sormaya karar verdi. Yaşının ve meziyetinin saygıdeğer kıldığı bu adama, kötülüklerden sakınma ya da onlara tahammül etme sanatını öğretmesinin mümkün olup olmadığını soracaktı.

Imlac ile Prenses de ona eşlik etmeye karar verdi ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra yolculukları başladı. Yolları, çobanların sürülerini güttüğü tarlalardan ve kuzuların oynadığı otlaklardan geçiyordu. Şair, “Bu, masumiyeti ve sakinliği sebebiyle çoğu kimsenin hayran olduğu bir yaşamdır. Hadi öğle sıcağını çobanların çadırında geçirelim ve arayışımızın kırsal yaşamının sadeliğinde sona erip ermeyeceğini görelim,” dedi.

Öneri hepsinin hoşuna gitti. Çobanları küçük hediyeler ve samimi sorularla kendi durumları hakkındaki fikirlerini anlatmaya ikna ettiler. Ama bu adamlar çok görgüsüz ve cahildi. Yaptıkları işin iyi ve kötü yönlerini karşılaştırmaya yetecek beceriye sahip değillerdi. Anlatım ve tasvirleri de bir o kadar belirsizdi. Bu yüzden onlardan öğrenebildikleri çok az şey oldu. Yine de kalplerinin hoşnutsuzluk içinde çürüyüp gittiği apaçık ortadaydı. Kendilerini zenginler lüks içinde yaşayabilsin diye çalışmaya mahkûm edilmiş gibi görüyor ve yüksek mevkideki kişilere karşı saçma bir kötü niyet besliyorlardı.

Prenses hararetle bu kıskanç vahşilerin kendisine eşlik etmesine asla katlanamayacağını ve yakın zamanda kırsal mutluluktan başka örnekler görmeyi arzu etmediğini söyledi. İlkel mutluluklara dair anlatılan tüm öykülerin mükemmel olduğuna inanamasa da gerçekten bu hayatın, ovaların ve ormanların sakin zevklerine yeğlenecek bir yönünün olup olmadığını merak ediyordu. Prenses, birkaç erdemli ve zarif arkadaşıyla birlikte kendi elleriyle ektiği çiçekleri toplayabileceği, kendi koyunlarının kuzularını okşayabileceği ve hiçbir şeyi dert etmeden derelerin ve meltemlerin arasında bir gölgeye çekilip kendisine kitap okuyan hizmetçisini dinleyebileceği bir günün geleceğini umut ediyordu.

20. Bölüm

Zenginliğin Tehlikeleri

Ertesi gün, sıcak onları sığınacak bir yer bulmaya mecbur bırakana kadar yolculuklarına devam ettiler. Yakınlarda gür bir orman olduğunu gördüler; ama içeri girene kadar burada insanların ikamet ettiğini anlamadılar. Çalılar, gölgelerin en koyu olduğu bölgelerde patikalar açabilmek için özenle ve sabırla budanmıştı. Karşılıklı ağaçların büyük dalları kasıtlı olarak iç içe geçirilmişti. Boş alanlara çiçekli bitkiler dikilmişti. Dolambaçlı patikayı izleyen dere yatağı, bazen küçük havuzlara açılıyor ve akıntının çıkardığı şırıltıları artırmak istercesine bir araya toplanmış küçük taş öbeklerine çarpıyordu.

Bu beklenmedik yerleşim yeri karşısında keyiflenerek ağaçların altından yavaşça yürürken bir yandan da bu vahşi ve ıssız bölgede neyin, daha doğrusu kimin böylesine masum bir lüksü yaratacak zamana ve yeteneğe sahip ol-

duğunu tahmin etmeye çalışarak birbirlerini eğlendirdiler.

İlerledikçe müziğin sesini duydular ve koruda dans eden genç kızlarla erkekleri gördüler. Daha da ileri gittiklerinde karşlarına ağaçlarla çevrili bir tepenin üstüne kurulmuş gösterişli bir saray çıktı. Doğuya has bir misafirperverlikle içeri davet edildiler, açık görüşlü ve zengin bir adama benzeyen ev sahibi onları karşıladı.

Adam, daha görünüşlerinden onların sıradan misafirler olmadığını sezmiş ve muhteşem bir sofra kurdurmuştu. Imlac'ın güzel konuşma yeteneği dikkatini çekmiş, Prens'ın mağrur kibarlığı saygısını kazanmıştı. Ayrılmak için izni istediklerinde ev sahibi kalmaları için çok ısrar etti. Ertesi gün onları uğurlamaya daha da isteksizdi. Misafirleri kalmaya ikna etmek kolay oldu. Zamanla nezaketin yerini özgür irade ve güven aldı.

Prens artık burada yaşayan herkesin neşeli olduğunu, doğanın bütün yüzüyle çevreye gülümsediğini görüyor ve aradığı şeyi burada bulacağı fikrine kendini kaptırıyordu. Ama ev sahibini serveti için tebrik ettiği zaman adam ona iç çekerek karşılık verdi; "Şartlarım size beni mutlu bir adam gibi gösteriyor; ama görünüş yanıltıcıdır. Zenginliğim hayatımı tehlikeye atıyor. Sırf zengin olduğum ve halk tarafından sevildiğim için Mısır Paşası bana düşman. Ülkenin prensleri sayesinde şu âna dek ondan korundum; ama devlet büyüklerinin himayesine güvenilemeyeceği için, şimdi benim tarafımı tutanların Paşa'yla ganimeti paylaşmaya ne zaman ikna olacağını bilemiyorum. Hazinelerimi uzak

bir ülkeye gönderdim ve ilk uyarı işaretiyle pe lerinden gitmeye hazırım. Gün gelecek, d  manlarımı kona ımı talan edecek ve ellerimle   eklendirdi im bu bahçelerin sefasını onlar sürecek.”

Hepsi onun içinde bulunduğu tehlike karşısında kederlendi ve sürgüne gidecek olmasına karşı  ıktı. Prenses bu keder ve haksızlık karma asından öylesine rahatsız oldu ki odasına çekildi. Nazik ev sahiplerine birkaç gün daha eşlik ettiler; ama sonra ke i i bulmak üzere tekrar yola koyuldular.

21. Bölüm

İnzivada Bulunan Mutluluk: Keşişin Öyküsü

Üçüncü gün, köylülerin yol göstermesiyle keşişin hücreğine vardılar. Burası dağın eteğinde, palmiyelerle gölgelenmiş bir mağaraydı. Şelaleden o kadar uzaktı ki oradan suyun yalnızca dalların arasında ıslık çalan rüzgârın da yardımıyla insanı derin düşüncelere daldıran tekdüze, tatlı şırıltısı duyuluyordu. Başlangıçta doğanın eliyle kabaca şekillenen bu yer, insan emeğiyle öyle geliştirilmişti ki mağaranın içinde farklı amaçlara ayrılmış birçok oda yapılmıştı. Burada genellikle karanlığa ya da fırtınaya yakalanan yolcular konaklıyordu.

Keşiş, akşam serinliğinin tadını çıkarmak için kapının önündeki sedire oturmuştu. Bir tarafında kitap, kâğıt ve kalemler, diğer tarafında değişik işlere yarayan mekanik

aletler duruyordu. Herhangi bir saygı belirtisi göstermeksiniz adama yaklaşırken Prenses karşısındakinin mutluluğa giden yolu bulmuş olamayacağını ya da bunu tarif edebilecek bir yüz ifadesine sahip olmadığını dűřündü.

Büyük bir saygıyla keşişi selamladıklarında kibar davranışlara alışık olmayan bir insanın veremeyeceği bir karşılık buldular. Adam “Çocuklarım,” dedi, “yolunuzu kaybettiyseñiz geceyi geçirmeniz için bu mağaranın tüm imkânlarını size memnuniyetle sunarım. Doğanın gerek-tirdiği her şeye sahibim. Herhalde siz de bir keşişin hücre-sinde eşsiz lezzetler bulmayı beklemezsiniz.”

Teşekkür edip içeri girdiler, karşılaştıkları temizlik ve düzen onları memnun etti. Keşiş sadece meyve ve suyla karnını doyururken onların önüne et ve şarap koydu. Ko-nuşmasında ciddiyetsizlikten uzak bir neşe vardı. İbadet edişindeyse coşkulu bir hal yoktu. Çok geçmeden misafir-lerinin güvenini kazandı. Prenses aceleyle vermiş olduğu hükümden pişman olmuştu.

Sonunda İmlac söze başladı: “şöhretinizin çok uzaklara ulaşmasına şaşmamak gerek. Sizin bilgeliğinizi Kahire’den duyduk ve bu genç adamla hanımın bir *hayat tercihi* yap-malarında onlara yol göstermeniz ümidiyle buralara gel-dik.”

Keşiş, “İyi yaşayan biri için her hayat tarzı iyidir. Seçim konusunda da bilinen tüm kötülüklerden arınmak dışında bir yol öneremem,” dedi.

Prens, “Sizin de yapmış olduğunuz gibi kendini inzivaya çeken biri elbette kötülüklerden arınacaktır,” dedi.

Keşiş, “On beş yıldır tek başıma yaşıyorum; ama insanların beni taklit etmesi gibi bir arzum yok,” dedi. “Gençliğimde silahlar konusunda uzmandım; bu sayede orduda en üst rütbeye yükseldim. Birliklerimin başında büyük ülkeleri aştım; birçok çatışma, birçok kuşatma gördüm. En sonunda, daha genç bir subayın benim üstüme terfi etmesine kızarak nefretle işimi bıraktım. Kuvvetimin de azalmaya başladığını fark ederek tuzaklarla, kavgalarla, acılarla dolu olduğunu bizzat gördüğüm bu dünyadaki ömrümü huzur içinde tamamlamaya karar verdim. Bir keresinde düşmanın takibinden bu mağaraya sığınarak kurtulmuştum. Bu yüzden de son sığınağım olarak burayı seçtim. Bu mağarayı odalara ayırmak için ustalar buldum ve isteyebileceğim her şeyi depoladım.

İnzivaya çekildikten bir süre sonra, savaşın gürültü ve telaşının yerini birdenbire dinginliğe ve emniyete bıraktığını gördüm ve fırtınayı atlatarak limana giren bir denizci gibi sevinçle doldum. Yeniliğin verdiği o ilk memnuniyet yok olunca vaktimi vadide yetişen bitkileri ve kayalardan topladığım mineralleri inceleyerek geçirmeye başladım. Ama bu uğraş da çok geçmeden tatsızlaşarak can sıkıcı bir hal aldı. Bir süre tedirgin ve endişeli bir halde bekledim. Dinlenmeye ya da oyalanmaya fırsat bulamayan zihnim, beni bir an olsun rahat bırakmayan binlerce şüphenin yol açtığı kafa karışıklığı ve kuruntularla altüst olmuştu. Bazen sade-

ce erdemli bir yaşam tarzını benimsemeye çalışmaktansa bir köşeye çekilerek kötü huylarımdan kurtulabileceğimi düşündüğüm için kendimden utanıyor ve beni yalnızlığa sevk eden şeyin teslimiyetten çok dargınlık olduğundan şüphelenmeye başlıyorum. Budalalık sahneleri düşlerime giriyor. Onca şey kaybetmeme rağmen, elime bu kadar az şey geçmesine yanıyorum. Yalnız kaldığımda, kötü insanlara benzemekten kaçınıp iyilerin tavsiyelerini almak, onlarla sohbet etmek istiyorum. Uzun zamandır toplum içinde yaşamanın iyi ve kötü yanlarını karşılaştırıyordum ve artık dünyaya dönmeye karar verdim. Yalnız bir insanın yaşamı kesinlikle acı doludur ama her zaman içten değildir.”

Adamın kararını şaşkınlık içinde dinlediler ve kısa bir duraksamadan sonra ona Kahire’ye kadar rehberlik etmeyi önerdiler. Bunun üzerine kayaların arasına sakladığı değerli birikimini kazıp çıkardı. Yaklaştıkça büyük bir sevinçle seyrettiği şehre kadar onlara eşlik etti.

22. Bölüm

Doğaya Sadık Kalarak Yaşamamanın Getirdiği Mutluluk

Rasselas, sık sık kültürlü insanların zihinlerini dinlendirmek ve fikirlerini karşılaştırmak için bir araya geldiği bir meclise katılıyordu. Bu meclise katılan diğer insanların davranışları biraz kabaydı; ama sohbetleri de bir o kadar öğreticiydi. Tartışmalar o kadar hararetle geçiyor ve uzun sürüyordu ki bazen taraflar hangi sorun üzerine tartıştıklarını bile unutuyordu. Hemen hemen hepsinin birtakım kusurları vardı: Her biri fikirlerini diğerlerine zorla kabul ettirmek istiyor ya da bir başkasının düşünce yapısının veya bilgisinin alaşağı edildiğini görmekten memnuniyet duyuyordu.

Bu toplantıların birinde Rasselas, keşişle yaptığı konuşmayı gündeme getirdi. Onu isteyerek seçtiği ve birçok kişinin de övgüyle takip ettiği yaşam yolunu kınarken du-

yunca yaşadığı şaşkınlığı anlattı. Dinleyicilerin duyguları birbirinden farklıydı. Kimisi keşişin yaptığı delice tercihin sürekli bir sabra mahkûm edilerek adil bir şekilde cezalandırılmış olduğu görüşündeydi. Aralarından en genci, büyük bir hararetle onu ikiyüzlü ilan etti. Bazıları, toplumun bireylerin emeği üzerinde hak sahibi olduğunu ve inzivaya çekilmenin sorumluluktan kaçmak demek olduğunu ileri sürdü. Diğerleri ise insanın bazen toplumun isteklerini karşılanması gerektiğini, bazen de yaşamını gözden geçirmek ve kalbini arındırmak için kendini tecrit etmeye ihtiyaç duyduğunu çabucak kabullendi.

Prens'in anlattıklarından herkesten çok etkilenmiş gözüken biri, keşişin birkaç yıl içinde yeniden inzivaya çekeceğini ve utanç alıkoymaz ya da ölüm erken davranmazsa bir kez daha inzivasını yarıda bırakıp insanların arasına geri döneceğini iddia etti. “Mutluluk umudu” dedi, “onda öylesine derin bir iz bırakmıştır ki en uzun deneyim bile onu yok edemez. İçinde bulunduğumuz durum ne olursa olsun acıyı hisseder ve bunu itiraf etmeye mecbur bırakılırız. Bir süre sonra aynı durum tekrarlandığındaysa hayal gücümüz bize, onu arzu edilen bir şey gibi sunar. Fakat arzunun artık bize eziyet edemeyeceği, insanların kendi hataları dışında hiçbir sebepten perişan olmayacağı zamanlar da mutlaka gelecek.”

Adamı büyük sabırsızlık alametleri göstererek dinleyen bir filozof “İşte bu,” dedi, “bilge bir adamın şu anki vaziyetidir. İnsanların kendi hataları dışında hiçbir sebepten pe-

rişan olmayacakları zaman zaten geldi. Doğanın önümüze sunduğu mutluluğun peşinde koşmak kadar beyhude şey yok. Mutluluğun yolu doğaya sadık kalarak yaşamaktan; hepimizin kalbinde doğuştan var olan o değişmez, evrensel yasaya itaat etmekten geçiyor. Bu, kalplere kural olarak yazılmaktansa kaderimize kazınmıştır; eğitimle öğrenilmez ancak doğuştan sahip olunur. Doğaya sadık kalarak yaşayan insan, umudun aldatmacalarından ve arzusunun usandırıcı ısrarlarından dert yanmayacaktır. Öfkenin değişmezliğini ya kabul edecek ya da reddedecek ve yaşadıklarının yol açabileceği değişik durumlara uygun olarak davranacak ya da onlara katlanacaktır. Başkaları kendisini ince imalarla veya karmaşık akıl yürütmelerle avutabilir. Bırakalım onlar bilgeliği daha basit yollardan öğrensinler. Ormandaki maralları ya da korulardaki ketenkuşlarını incelesinler. Hayvanların hayatlarını yalnızca içgüdülerine göre düzenlediğini düşünsünler. Onlar kendi kılavuzlarına uyuyorlar ve mutlular. Bu yüzden tartışmaya bir son verip yaşamayı öğrenelim. Büyük bir gurur ve gösterişle anlatanların kendilerinin bile anlamadığı öğretilerin yükünü bir kenara bırakın ve bizimle birlikte insanlara şu basit ve anlaşılır ilkeyi ulaştırın: Doğanın yolundan sapmak demek, mutluluktan sapmak demektir.”

Filozof konuşmasını bitirirken etrafına kendinden emin bir havayla baktı, kendi iyiliğinin bilincinde olmaktan memnundu. Prens büyük bir alakgönüllölükle “Efendim” dedi. “İnsanoğlunun geri kalanı gibi ben de mutlu olmayı arzu ediyorum, o yüzden tüm dikkatimi anlattıklarınıza

verdim. Sizin gibi bilgili bir insanın böylesine kendinden emin bir şekilde ileri sürdüğü bu görüşün doğruluğundan şüphe etmiyorum. Bana yalnızca doğaya sadık kalarak yaşamamanın ne olduğunu söyleyin.”

Filozof, “Böyle alçakgönüllü ve uslu gençlerle karşılaştığım zaman” dedi, “araştırmalarımın edindiğim hiçbir bilgiyi onlardan esirgeyemiyorum. Doğaya sadık kalarak yaşamak demek, neden sonuç ilişkilerinin niteliklerinden doğan şartlara göre hareket etmek, evrensel mutluluğun büyük ve değişmez düzenine rıza göstermek, mevcut sistemin genel yaradılış ve eğilimleriyle işbirliği içinde olmak demektir.”

Prens, çok geçmeden bu adamın da ne kadar çok dинlerse o kadar az anlayacağı bilgilerden biri olduğunu anladı. Bu yüzden adamı başıyla selamlayıp sustu. Filozof ise Prens'i tatmin, diğer dinleyenleri ise mağlup ettiğini zannederek ayağa kalktı ve mevcut sistemle işbirliği içinde olan bir adam havasıyla oradan ayrıldı.

23. Bölüm

Prens ve Kız Kardeşi Gözlem Yapma İçini Aralarında Paylaşıyorlar

Rasselas derin düşüncelerle eve döndü, gelecekteki adımlarını nasıl yönlendireceğı belirsizdi. Mutluluğa giden yolda kültürlü ya da sıradan insanların aynı derecede bilgisiz olduğunu anlamıştı. Ama henüz gençti, başka deneyler ve başka araştırmalar için daha çok zamanının olduğunu düşünerek kendini teselli etti. Imlac'a gözlemlerini ve şüphelerini anlattı; ama aldığı cevaplar onu rahatlatmaktan ziyade yeni kuşkular ve yeni düşünceler doğurdu. Böylelikle şimdiye dek beklentileri boşa çıkmış olsa da hâlâ kendisiyle aynı umudu paylaşan ve en nihayetinde başarılı olabileceğine daima inanan kız kardeşiyle daha sık ve daha özgürce sohbet etmeye başladı.

Prenses “Şimdiye dek” dedi, “dünyaya dair çok az şey biliyorduk, asla çok yüce ya da çok alçak insanlar olmadık. Kendi ülkemizde asalete sahip olsak da gücümüz yoktu ve henüz ailevi huzurun getirdiği mahremiyetten nasibimizi almadık. İmlac zamanla onun yanıldığını düşünebiliriz diye arayışımızı desteklemiyor. Bu görevi aramızda paylaşmalıyız: Sen saraydaki saltanatın insana neler vaat ettiğine bak, ben daha mütevazı hayat tarzlarını araştırayım. Belki de iyi şeyler yapma fırsatını en çok o sunduğu için, hüküm ve iktidar sahibi olmak en büyük nimettir. Belki de bu dünyanın bize sunabileceği her şey, büyük tasarıları gerçekleştirmeye gücü yetmeyen ama aşırı yokluğa ve sıkıntıya da düşmeyen orta sınıf gösterişsiz bir evde bulunabilir.”

24. Bölüm

Prens Yüksek Mevkilerin Mutluluğunu İnceliyor

Rasselas bu planı memnuniyetle karşıladı. Ertesi gün gösterişli bir heyetle soluğu Paşa'nın sarayında aldı. Çok geçmeden ihtişamıyla dikkat çekti ve öğrenme merakının uzak ülkelerden buraya getirdiği bir prens olarak yüksek memurların dostluğunu kazandı. Paşa'yla da ara sıra konuşma fırsatını yakaladı.

Prens başlarda büyük saygıyla yaklaşılan, emirlerine itaat edilen, fermanlarını tüm krallığa yayma gücüne sahip olan bu adamın kendi durumundan memnun olması gerektiğini düşünme eğilimindeydi. “Hiçbir keyif, bilge bir yönetimle mutlu edilen binlerce insanın neşesini aynı anda hissetmekle boy ölçüşemez,” diyordu. “Yine de hüküm altında bulunmanın gereği, bu yüce zevk yalnızca bir milletteki tek bir kişiye ait olabilir. Öyleyse daha yaygın ve

herkesin erişebileceği doyumların bulunduğunu, milyonların tek bir insanın iradesini yalnızca o kişinin göğsünü tarif edilemez bir tatmin hissiyle doldurmak için, güçbela kabul edeceğini düşünmek mümkündür.”

Zihni sık sık bu düşüncelerle meşguldü ve bu sıkıntıya bir çözüm bulamıyordu. Ama hediyeler ve kibar sözler sayesinde çevresiyle yakınlık kurdukça yüksek görevlerde bulunan her insanın geri kalanlarından nefret ettiğini ve diğerlerinin de ondan nefret ettiğini fark etti. Yaşamları ardı arkası kesilmeyen komplolar ve tespitler, hileler ve kaçışlar, kavgalar ve ihanetlerden ibaretti. Paşa'nın etrafındakiilerin çoğu sadece onun davranışlarını izlemek ve ihbar etmek için gönderilmişti: Her dil bir suçlama mırıldanıyor, her göz bir kusur arıyordu.

Sonunda Paşa'nın azledildiğine dair mektuplar geldi. Paşa zincire vurularak İstanbul'a götürüldü, bir daha da adı anılmadı.

Rasselas kız kardeşine “Şimdi iktidarın insana sağladığı ayrıcalıklar hakkında ne düşünmeliyiz?” dedi. “Bu mevki iyi şeyler yapma konusunda etkisiz mi? Yoksa birilerinin emri altında olmak tehlikeli de en üstte olmak güvenli ve olağanüstü mü? Hâkim olduğu topraklar üzerinde mutlu olan tek kişi Sultan mı? Yoksa Sultan'ın kendisi de kuşkunun işkencesine ve düşmanlarının korkusuna tabi mi?”

Çok geçmeden ikinci paşa da görevden alındı. Onu görevden getiren sultanı yeniçeriler öldürdü. Halefininse başka görüşleri ve farklı gözdeleleri oldu.

25. Bölüm

Prenses Başarıdan Ziyade Sabırla Soruşturmaya Devam Ediyor

Bu sırada Prenses, birçok aileyle yakınlaştı. İyi bir mizah anlayışının eşlik ettiği cömertliğin açamadığı pek az kapı vardır. Evlerdeki kızların çoğu havalı ve şendi; ama Nekayah, Imlac'ın ve kardeşinin sohbetlerine öyle alışmıştı ki anlamsız şakalaşmalar ya da gevezelikler ona zevk vermiyordu. Kızların düşüncelerinin sığ, isteklerinin bayağı, eğlencelerinin ise çoğunlukla yapay olduğunu düşündü. En az kendileri kadar fakir olan zevkleri saf kalamıyor, küçük rekabetler ve değersiz kıskançlıklarla lekeleniyordu. Daima birbirlerinin güzelliğini kıskanıyorlardı; halbuki bu nitelik arzulamakla çoğalmadığı gibi çekiştirmeye de eksilmiyordu. Birçoğu kendileri gibi avare adamlara âşıktı, birçoğu da aslında aylaklık ettikleri halde âşık olduklarına dair hayaller kuruyordu. Sevgileri nadiren duygu ya da erdemlere yönelikti; bu yüzden de genelde kalp kırıklığıyla sonuçlanı-

yordu. Acıları da neşeleri gibi gelip geçiciydi, akıllarından geçen hiçbir şeyin geçmiş ya da gelecekle bağlantısı yoktu. Suyu atılan ikinci taşın ilkinin oluşturduğu halkaları karıştırıp yok etmesi gibi, bir arzunun yerini kolaylıkla bir başkası alabiliyordu.

Prenses bu kızlarla zararsız hayvanlarla oynar gibi oynarken yanında görölmekten gurur duyduklarını, arkadaşlığından ise bıktıklarını fark etti.

Ama amacı onları derinlemesine araştırmaktı. Tatlılığı sayesinde acı dolu yürekleri sırlarını kulağına fısıldamaya ikna etmesi kolay oldu. Umudun övdüğü, refahın şımarttığı kızlar Prenses'i sık sık kendi eğlencelerine katılmaya davet ediyordu.

Prenses ve ağabeyi genelde akşamları Nil'in kıyısındaki özel bir yazlıkta buluşuyor ve birbirlerine o gün başlarından geçenleri anlatıyordu. Birlikte oturdukları bir sırada Prenses gözlerini önünde akan nehre çevirdi. "Cevap ver, suların yüce babası!" dedi, "Sen ki taşkınlarla seksen milleti dolaşıyorsun, kralının kızına cevap ver! Yol boyunca gezindiğin tüm sularda şikâyet fısıltılarını duymadığın tek bir yer var mı?"

Rasselas, "Anlaşılan sıradan evlerde benim saraylarda elde ettiğimden daha büyük bir başarı elde edemedin," dedi. Prenses, "Şu görev bölgelerimizi paylaştığımızdan beri" dedi, "görünürde refahın ve huzurun sergilendiği birçok ailenin arasına karışmayı başardım; fakat hırsın dadanıp bu sükûneti bozmadığı bir tek eve bile rastlamadım.

“Huzuru, yoksullar arasında aramadım; çünkü orada bulunamayacağını biliyordum. Ama bolluk içinde yaşadığını sandığım birçok yoksul gördüm. Büyük şehirlerde yoksulluğun çok farklı görünüşleri var, bazen ihtişamın bazen de savurganlığın arkasına saklanıyor. Fakirliklerini başkalarından gizlemek, insanoğlunun büyük kısmının özen gösterdiği bir mesele. Geçici tedbirlerden güç alıp her yeni günü bir sonraki günü tasarlayarak geçiriyorlar.”

“Bu sık karşılaşılan bir dert olsa da sıkıntılarına çare bulabildiğim için fazla üzüntü duymuyordum. Yine de bazıları hediyelerimi reddetti; çünkü ihtiyaçlarını bu kadar çabuk fark etmiş olmamdan duydukları gücenmişlik, onlara yardım etmeye hazır olmamdan duydukları memnuniyete baskın geliyordu. İhtiyaçları ağır bastığı için kibarlığımı kabul etmeye mecbur kalanların birçoğu ise kendilerine iyilik yapan bu kadını asla bağışlayamayacaklar. Yine de içlerinde gereksiz minnettarlık gösterilerine girişmeden ya da benden başka iyilik beklemeden samimiyetle teşekkür edenler de oldu.”

26. Bölüm

Prences Özel Hayata Dair İzlenimlerini Aktarmaya Devam Ediyor

Kardeşinin tüm dikkatinin üzerinde olduğunu gören Nekayah anlatmaya devam etti.

“Yoksul olan ya da olmayan tüm ailelerde genelde uyumsuzluk var. İmlac’ın bize anlattığı gibi, eğer bir krallık büyük bir aileye benziyorsa, aile de gruplara ayrılan, devrimlere maruz kalan küçük bir krallıktır. Acemi bir gözlemci, ebeveynlerin ve çocukların birbirine duyduğu sevginin eşit ve daimi olmasını bekler. Ama bu sevgi nadiren çocukluk yıllarının ötesine geçebilir, zamanla çocuklar ebeveynlerin rakibi olmaya başlar. Birbirlerine sağladıkları faydalar sitemlerle azalır, minnettarlıksa kıskançlıkla yok olur gider.

Ebeveynler ve çocuklar nadiren uyum içinde hareket eder, her çocuk anne babasının güvenini ve şefkatini sahip-

lenmek için çabalar, daha az ayartılsalar da ebeveynler de çocukları yüzünden birbirlerine ihanet ederler. Bazısı babasına, bazısı annesine güvenir ve gün geçtikçe evin içi hile ve kavgayla dolar.

Çocukların ve ebeveynlerin, gençlerin ve yaşlıların fikirleri, umudun ve umutsuzluğun, beklentilerin ve tecrübelerin zıt etkileri yüzünden doğal olarak birbirinin aksidir; ama bunda iki tarafın da suçu ya da ahmaklığı söz konusu değildir. Doğanın yüzünün ilkbaharda ve kışta farklı olması gibi, hayatın renkleri de gençlik ve yaşlılık yıllarında insana farklı görünür. Çocuklar kendi gözleriyle bir şeyin yanlış olduğunu görürken ebeveynlerinin iddialarına nasıl inanabilir?

Çok az aile yaşamlarını özlü sözlerin öne sürdüğü bir saygınlıkla yaşayabiliyor. Yaşlı adam, buluşların yavaş keşfedilmesine ve gelişmelerin aşama aşama olmasına bel bağlar; genç adam ise yeteneği, gücü ve aceleciliğiyle yolunu zorla açmaya çalışır. Yaşlı adam zenginliğe, genç olan meziyetlere saygı gösterir. Yaşlı adam temkinli olmayı yüceltir, genç ise kendisini cömertliğe ve şansa adar. İçinde kötü niyet barındırmayan genç adam, herkesin kendisi gibi olduğuna inanır, bu yüzden de dürüstçe ve içtenlikle hareket eder; ama sahtekârlıktan çok zarar görmüş olan babası şüphelenme eğilimindedir ve çoğunlukla bu eğilime yenik düşer. Yaşlılar, gençliğin küstahlığına öfkeyle bakar, gençlik de yaşlıların ahlakçılığını küçümser. Böylece ebeveynler ve çocuklar genellikle birbirlerine daha az sevgi duymaya

başlar. Peki, doğanın böylesine sıkı bir bağla bağladığı kişiler bile birbirlerine eziyet haline geliyorsa, biz sevecenliği ve teselliyi nerede arayalım?”

Prens, “Elbette” dedi, “sen de tanışacağın kişileri seçerken talihsizlik yaşamış olabilirsiniz. Bütün ilişkiler arasından en hassası olan ailenin doğal ihtiyaçlar yüzünden böyle engellendiğine inanmak istemiyorum.”

Prenses, “Ev içi kavgalar kaçınılmaz ve zorunlu değil,” diye cevap verdi, “yine de onları engellemek pek kolay olmuyor. Bütün aile bireylerinin erdemli olduğu durumlara pek rastlamıyoruz; iyi ile kötü birbirleriyle geçinemezler, hele kötü bir başka kötüyle hiç anlaşılamaz. Erdemliler bile birbirinden farklı erdemlere sahip olduklarında ya da bu nitelikler aşırı uçlara meylettiğinde anlaşmazlığa düşerler. Genelde saygıyı kazanan, bunu en çok hak eden ebeveynler olur; çünkü iyi yaşayan bir insan küçük görülemez.

Aile yaşamına zarar veren daha birçok kötülük var. Bunların bazıları işlerin emanet edildiği hizmetçi kölelerden ileri gelir. Bazısı, hiçbir zaman memnun edemeyip gücendirmekten de çekindikleri zengin yakınların kaprisleri yüzünden devamlı bir endişeye kapılır. Bazı kocalar zorba, bazı kadınlar inatçıdır. Her zaman için kötülük yapmak iyilik yapmaktan daha kolay olduğundan, bir kişinin bilgeliği ya da iyiliği birçok insanı nadiren mutlu ederken bir kişinin aptallığı ya da kötülüğü birçok insanın başını derde sokar.”

Prens, “Eğer bu, evliliğin genel bir sonucu ise” dedi, “gelecekte eşimin hataları yüzünden mutsuz olma ihtima-

lim yüzünden, başka bir insana bağlanmanın tehlikeli olduğunu düşünüyorum.”

Prenses, “Bu sebepten ötürü bekâr yaşayan birçok insanla tanıştım,” dedi, “ama bu ihtiyatlı kararın kıskançlığa engel olduğuna hiç rastlamadım. Bu insanlar, zamanlarını arkadaşsız ve sevgisiz bir şekilde boşa harcıyorlar; günlerini kimseye faydası olmayan çocukça eğlencelerle ya da kötü zevklerle geçirmeye çalışıyorlar. Tanıdık bir aşağılanma hissiyle hareket ettikleri için akılları kinle, dilleri kötü sözlerle doluyor. Evde hırçın, dışarıda art niyetli oluyorlar. İnsan doğasına ters düşecek şekilde, ayrıcalıklarından yoksun kaldıkları toplumu rahatsız etmeyi kendilerine iş ve eğlence olarak kabul ediyorlar. İlgi görmeden ve göstermeden yaşamak, başkalarının mutluluğuna bir şey katmadan mutlu olmak ya da merhametin tadına bakmadan acı çekmek, yalnızlıktan çok daha kasvetli bir durumdur. Bu inziva değil, insanlıktan dışlanmaktır. Evliliğin kendine has dertleri vardır; ama bekârlığın hiç zevki yoktur.”

“Öyleyse ne yapmalı?” dedi Rasselas. “Ne kadar so- ruşturursak o kadar çaresiz kalıyoruz. Ancak önem verdiği hiçbir şey olmayan insanların mutlu olma olasılığı daha çok gibi duruyor.”

27. Bölüm

Büyüklük Üzerine Söylev

Sohbete kısa bir ara verdiler. Kız kardeşinin gözlemleri üzerine düşünen Prens, ona hayata önyargıyla yaklaştığını ve her yerde sefalet olduğunu varsaydığını söyledi. “Senin anlattıkların” dedi, “gelecekte beklentilerimizi daha da karamsar bir hale sokuyor. İmlac’ın tahminleri Nekayah’ın çizdiği kötülük portrelerinin soluk bir taslağı gibiydi. Son zamanlarda huzurun, ihtişamın ya da gücün çocuğu olmadığına ikna oldum. Huzur parayla satın alınmıyor ya da güçle ele geçirilmiyor. Pusulasını daha geniş ufuklara yönelten kişinin, düşmanların muhalefetine maruz kaldığı ya da şanssızlık yüzünden işlerinin daha çok ters gittiği ortada. Mutlu etmesi ya da yönetmesi gereken çok fazla insan olan bir adam, vekillerin hizmetine ihtiyaç duyar. Bu vekillerin de kimisi hain, kimisi cahil olacaktır; bu adam kimisi tarafından yanlış yönlendirilecek, kimisinin ihanetine uğrayacaktır. Birini mutlu ederek ötekini gücendirecektir;

ayrıcalık görmeyenler kendilerini zarar görmüş hissedecek ve ayrıcalık yalnızca birkaç kişiye tanınabildiği için de çok sayıda insan daima huzursuz olacaktır.”

Prenses, “Böylesi bir hoşnutsuzluk mantıksız olur, umarım benim her zaman bunu küçük görecektir bir ruhum olur, sen de bunu bastırarak güce sahip olursun,” dedi.

Rasselas, “Hoşnutsuzluk” diye karşılık verdi, “kamu işlerinin en adil ve dikkatli şekilde yönetildiği durumlarda bile sebepsiz değildir. Kişi ne kadar dikkatli olursa olsun, yoksulluk ya da bölünme tarafından gizlenen bir erdemi fark edemeyebilir. Ve kişi ne kadar güçlü olursa olsun, bu erdemi her zaman ödüllendiremeyebilir. Kendisinden daha alt mevkideki birinin hak etmemesine rağmen kendisinden daha üst mevkilere getirildiğini gören bir kimse doğal olarak bu seçime ayrıcalık ya da kaprisin sebep olduğunu düşünecektir. Gerçekten de ne kadar yüce gönüllü bir yaratılışa sahip olursa olsun, koşullar onu ne kadar yüceltmiş olursa olsun insanın, paylaşımın sabit ve değiştirilemez adaletini gerçekleştirmede daima ısrarcı olacağını umut etmemek gerekir. Bu insan bazen kendi duygularına bazen de gözdelelerinin sevgisine teslim olacaktır. Asla hizmetine giremeyecek insanların kendisini eğlendirmelerine izin verecektir. Sevdiği insanlarda, aslında onlarda bulunmayan özellikler bulacak, memnun kaldığı insanlara karşılık vermeye çalışacaktır. İşte bu yüzden parayla ya da ondan çok daha yıkıcı olan rüşvet niteliğindeki dalkavukluk ve yağcılıkla satın alınan övgüler bazen galip gelecektir.

Yapacak çok şeyi olan insan hata da yapacak ve bu hatanın da sonuçlarına katlanmak zorunda kalacaktır. Bu kişinin her zaman doğru hareket etmesi mümkün olsaydı bile kararlarını yargılayan çok sayıda insan olduğu için, kötüler art niyetle, iyiler ise yanlışlıkla onu karalayacak ve engelleyecektir.

Bu yüzden en yüksek mevkilerin mutluluğun meskeni olmasını beklememek gerekir. Kendi isteğimle, taçlardan ve saraylardan kaçıp alçakgönüllü mahremiyete ve sakin gizliliğe sığınmak isterim. Becerileri yaptığı işe yeten, ne çapta bir etki yarattığını kendi gözleriyle görebilen, güvenebileceği insanları kendi bilgisine göre seçen ve kimsenin ümit ya da korkuyla cezbetmeye çalışmadığı bir insanın memnuniyetini engelleyen ya da beklentilerinin yolunu kesen ne olabilir? Elbette böyle birinin sevmekten ve sevilmekten, erdemli ve mutlu olmaktan başka yapacak işi olmaz.”

Nekayah, “Sanırım bu dünya, mükemmel mutluluğun mükemmel bir iyilikten doğup doğmadığına karar vermeye fırsat tanımayacak,” dedi. “Ama en azından şunu biliyoruz: Belirli bir erdemin karşısında her zaman belirli bir mutluluğun olduğunu söyleyemeyiz. Bütün doğal ve neredeyse bütün politik kötülükler, hem iyi hem kötü olarak görülebilirler. Bunlar bir kıtlığın sefaleti içinde birbirine karışırlar, bir kavganın öfkesinde kolayca ayırt edilmezler; birlikte bir fırtınaya kapılırlar ya da istilacılar tarafından ülkelerinden birlikte dışarı atılırlar. Erdemin sağlayabileceği tek şey vic-

danın rahatlığı ve daha mutlu bir durum ihtimalidir. Bu, bize felaketlere tahammül etme gücü verir; ama sabrın acıyı beraberinde getirdiğini de unutmamak gerekir.”

28. Bölüm

Rasselas ve Nekayah Sohbet Etmeye Devam Ediyor

Rasselas, “Sevgili Prenses,” dedi, “sen de örnekleri gerçek hayattan çok kitaplarda görülen, ender oldukları için dehşetle karşılanan ulusal felaketleri ve kapsamlı sefalet sahnelerini ortaya koyarak abartmayı seven nutukçuların her zaman düştüğü hataya düşüyorsun. Hissetmediğimiz kötülükleri hayal etmeyelim, kötü temsillerle hayata zarar vermeyelim. Her şehri Kudüs’teki gibi bir kuşatmayla karşı karşıya kalmakla tehdit eden, her çekirge uçuşunda kıtlık bekleyen ve güneyden esen her rüzgârın kanadına vebayı iliştiren güzel sözlerle süslenmiş şikâyetlere katlanamıyorum.

Krallıkları mağlup eden çaresiz ve kaçınılmaz kötülükler üzerine yürütülen tüm tartışmalar boşadır; bu kötülüklere gerçekleştikleri zaman dayanmak gerekir. Ama belli

ki, evrensel huzursuzluk patlamaları hissedildiğinden daha çok korku yaratır; binlerce, on binlerce insan aile içinde yaşadıklarından başka kötülük bilmeden gençlikte yeşerip yaşlılıkta solar. Krallarının iyi huylu ya da zalim olmasına, ordularının düşmanları kovalıyor ya da onlardan kaçıyor olmasına bakmaksızın aynı zevkleri ve can sıkıntılarını paylaşır. Saraylar iç çekişmelerle çalkalanırken elçiler yabancı ülkelerde görüşmeler yapar. Demirci örsünü döver. Çiftçi tarlasını sürer. Mevsimler alışılmış döngülerini sürdürüp birbiri ardınca geçip giderken hayatın birçok gereksinimi ortaya çıkar ve bunlar birer birer karşılanır.

Belki asla gerçekleşmeyecek, gerçekleştiğinde ise insanın kaygılanmış olduğu için gülüp geçeceği şeyleri düşünmeye bir son verelim. Elementlerin hareketini değiştirmeye ya da krallıkların kaderini belirlemeye çalışmıyoruz. Bizim işimiz, kendi mutluluğu için çabalayan bizim gibi insanların küçük de olsa kendi çapları içinde başkalarının mutluluğunu sağlamak için neler yapması gerektiğini bulmak.

Evlilik hiç şüphesiz doğanın bir emridir. Kadın ve erkek birbirine eş olması için yaratılmış. Bu yüzden evliliğin mutluluğa giden yollardan biri olduğuna ikna edilmem gerekmiyor.”

Prenses, “Ben evliliğin insanın sayısız dertlerinden biri olmanın ötesine geçip geçmediğinden emin değilim,” dedi. “Evlilikten kaynaklanan mutsuzluğun çok değişik hallerine şahit oldum: Uzun süreli fikir ayrılıklarının beklenmedik

sebepleri, mizaç farklılıkları, görüş karşıtlıkları, her iki tarafın da karşı koyamadığı şiddetli dürtülerinin yol açtığı zıt arzuların sert çarpışması, her iki tarafın da iyi niyetle beslediği birbiriyle uyuşmayan erdemlerin yılmayan mücadelesi... Tüm bunları hesaba kattığım zaman kendimi, birçok ülkenin sivri dilli ahlak bekçileri gibi evliliğin onaylanmaktan ziyade izin verilen bir şey olduğunu ve fazlaca müsamaha gösterilen bir tutkunun kışkırtması dışında kimsenin bu bozulmaz sözleşmenin içine düşmemesi gerektiğini düşünmekten alıkoyamıyorum.”

Rasselas, “Şu an” diye cevap verdi, “bekârlığı evlilikten daha az mutlu bir şey olarak tarif ettiğini unutmuş gibisin. İki durum da kötü olabilir; ama ikisinin birden en kötü olması mümkün değil. Bazen yanlış fikirler benimsendiğinde bu zıtlıklar karşılıklı olarak birbirini yok eder ve bunun sonucunda zihin doğru düşüncelere açılır.”

Prenses, “Yalnızca zaaf sonucu ortaya çıkan bir şeyi yalancılığa mal etmeni beklemezdim,” diye karşılık verdi. “Göz için olduğu gibi zihin için de boyutları geniş, parçaları çeşitli nesneleri birbiriyle tam olarak karşılaştırmak zordur. Bütünü tek seferde görüp algıladığımız zaman farklılıkları kolayca kavrayıp tercihimizi yapabiliriz. Ama büyüklüğünün kapsamı ve karmaşasının katmanları yüzünden insanoğlu tarafından tam olarak keşfedilememiş iki ayrı sistemden bahsediyoruz. Ben bu sistemlerden hafızama ya da hayal gücüme yaptıkları baskıya göre sırasıyla etkilanmiş olabilirim. Bunda şaşılacak bir şey var mı? Siyaset

ve ahlakbilimin muhtelif ilişkilerinde olduğu gibi sorunu yalnız bir tarafından görececek olursak kendimizle de birbirimizle olduğumuz gibi çelişiriz; ama sayısal hesaplamalarda olduğ u gibi bütünü tek seferde algılayabilirsek görüşümüzü değıştirmeden ikimiz de aynı yargıda birleşebiliriz.”

Prens, “Hadi, yaşamın onca kötülüğüne birbirimizle çekişmenin karamsarlığını eklemeyelim,” dedi, “tartışmanın incelikleriyle birbirimizle yarışmaya da çalışmayalım. Öyle bir araştırmaya giriştik ki başarı ikimizi de sevindirecek, başarısızlık ikimize de acı verecek. O yüzden birbirimize yardım etmemiz en doğrusu. Evlilik kurumunun mutsuzluğ a yol açtığı konusunda çok aceleci karara varıyorsun; benzer şekilde yaşamın sefaleti de onun Tanrı’nın hediyesi olmadığını göstermez mi? Evlilikle olsun olmasın dünya insanlarla doldurulmalıdır.”

Nekayah, “Dünyanın insanlarla nasıl doldurulacağı beni ilgilendirmiyor,” dedi, “seni de ilgilendirmemeli. Şu an dünya üzerinde yaşayanların geleceğ e yeni kuşaklar bırakmamasında bir kötülük görmüyorum. Şu anda dünyayı değil kendimizi sorgulamalıyız.”

29. Bölüm

Evlilik Hakkındaki Tartışma Sürüyor

Rasselas, “Bütünün iyi yanı,” dedi, “parçalarının iyi yanlarıyla aynıdır. Eğer evlilik insanoğlu için en iyi seçim olsaydı, bireyler için de öyle olurdu. Ya da belki kalıcı ve gerekli olan bu görev kötülüğün sebebidir ve toplumun çıkarı için birkaç kişi mecburen kurban edilmektedir. İki durum hakkında yaptığın tahminlere göre, bekârlığın eksileri büyük ölçekli, kesin ve kaçınılmaz. Oysa evliliğin eksileri rastlantısal ve önlenabilir.

“Öngörünün ve iyi niyetin, evliliği mutlu hale getireceğini ümit etmekten kendimi alamıyorum. İnsanoğlunun genel şikâyetlerinin sebebi kendi budalalıdır. Gençliğin toyluğu içinde arzusun vermiş olduğu heyecanla muhake-me yapmadan, geleceği düşünmeden, görüşler birbirine uyuyor mu, davranış birbirine benziyor mu, verilen karar doğru ya da duygular saf mı diye sorup soruşturmadan

yapılan bir seçimin sonu elbette hüsrân ve pişmanlık olacaktır.

Evlilik genelde böyle işler. Tesadüf eseri karşılaşan ya da kararlaştırılarak bir araya getirilen delikanlı ve genç kız önce bakışırlar, kibar sözlerle hal hatır sorarlar, eve giderler ve birbirlerini hayal ederler. Dikkatlerini vermeleri gereken çok az şey olduğu ya da düşüncelerini çeşitlendirmek için pek bir şey yapmaları gerekmediği için birbirlerinden ayrı oldukları zamanlarda huzursuz olduklarını fark ederler. Bu yüzden de birlikte mutlu olacakları sonucuna varırlar. Evlenirler, daha önce kendi iradeleriyle görmek istemedikleri şeyleri keşfetmeye başlarlar, böylelikle hayatlarını kavgalarla tüketir ve doğayı acımasızlıkla suçlarlar.

Erken yaşta yapılan bu tür evliliklerde ebeveyn ve çocuklar arasında rekabet de görülür. Çocuklar dünyayla tanışmak için çok heveslidir; ama baba bunu göze alamaz, üstelik iki kuşağa birden yetecek yer de yoktur. Kız, annenin solmaya rıza göstermesinden çok önce çiçeklenmeye başlar ve ikisi de diğerrinin yokluğunu istemekten çekinmez.

Elbette öngörülü olup ağırdan alarak bu geri dönölmez seçimin yol açacağı kötölüklerden kaçınmak mümkündür. Gençlik zevklerinin çeşitliliği ve neşesi içinde, yaşam bir eşin yardımı olmadan da gayet iyi bir şekilde sürdüröllebilir. Zaman, tecrübeler arttıkça daha geniş bakış açıları soruşturmak ve seçim yapmak için daha iyi imkânlar sağlayacaktır; bunun kesin olan en iyi yanı ebeveynlerin ço-

cuklarından hatırı sayılır bir şekilde daha yaşlı olacak ol-
masıdır.”

Nekayah, “Mantığımızla çözemediğimiz ve tecrübe edemediğimiz konularda başkalarının anlattıklarına güvenmekten başka çaremiz yok,” dedi. “Geç evliliklerin de son derece mutlu olmadığını duydum. Bu, ihmale gelmeyecek çok önemli bir sorun. İfadelerinin doğruluğu ve bilgilerinin kapsamı nedeniyle seçimlerine değer verdiğim kişilere bu konuyu çok defa danıştım. Çoğunlukla hepsi hemfikir: Bir erkek ve bir kadının görüşlerin sabitleştiği, alışkanlıkların yerleştiği, her iki tarafın da arkadaşlıklar kurduğu, yaşamın belirli bir düzene göre planlandığı ve zihnin uzun bir süredir kendi beklentileriyle uğraştığı bir zamanda, kaderlerini birbirlerine bağlamaları tehlikelidir.

Dünyada yolculuk eden iki kişinin, talihin yol göstericiliği altında aynı yola sapması ya da içlerinden birinin geleneklerin cazip kıldığı yoldan ayrılmak istemesi az rastlanır bir durumdur. Gençliğin tutarsız ciddiyetsizliği bir düzene girdiği zaman, teslim olmaya utanan gurur ya da rekabetten zevk alan inat da hemen onu takip eder. Ayrıca karşılıklı saygı, birbirini hoşnut etme arzusuna yol açsa da zaman, insanın dış görünüşünü geri döndürülemez biçimde değiştirdiği gibi tutkuların yönünü de belirler. Ve tavırlara esnetilemez bir sertlik verir. Uzun süreli alışkanlıklardan kolay vazgeçilmez. Hayatının gidişatını değiştirme girişiminde bulunan kişi çoğu zaman boşuna çabalar. Hal

böyleyken, kendimiz için nadiren yapabildiğimiz bir şeyi, başkaları için nasıl yapabiliriz ki?”

Prens, “Ama” diye itiraz etti, “sen bu seçimin temel dürtüsünün unutulacağı ya da göz ardı edileceği varsayımında bulunuyorsun. Kendime bir eş ararken ona soracağım ilk şey, hayatına mantıkla yön vermeyi isteyip istemediği olacak.”

Nekayah, “Zaten filozofların yanıldığı nokta da bu,” dedi. “Mantığın asla çözemeyeceği binlerce tartışma var. Araştırmacıların aklına gelmeyen, mantığı saçmalaştıran sorular... Hakkında söylenebilecek çok az şey olan, üzerinde çalışmalar yapılması gereken onlarca vaka... İnsanoğlunun durumunu düşün! İster büyük ister küçük boyutta olsun, çeşitli olaylara müdahale etmesi gerektiğinde insanın aklına kaç tane mantıklı eylem gelebileceğini tahmin etmeye çalış. Ev işlerinin en küçük ayrıntılarını her sabah mantıkla düzenlemeye mahkûm edilseler insanlar nasıl perişan olurdu, hem de kelimenin tam anlamıyla perişan!

Geç yaşta evlenenler muhtemelen çocuklarının haklarına el uzatmasından kurtulacaktır; ama bu faydalı durumun bir zararı da var: Onları cahil ve kimsesiz olarak bir koruyucunun merhametine bırakmak ya da en çok sevdikleri kişilerin büyük ve bilge kişiler olduklarını göremeden dünyadan göçüp gitmek.

Çocuklarından korkuları ne kadar azsa umut edecek şeyleri de o kadar az olur. Ama onlar da ilk aşkın neşesinden, uysal tavırlara ve yeni izlenimlere açık zihinlerle bir-

likte olmanın rahatlığından mahrum kalırlar. Çünkü bu zihinler, sürekli dokunuşların aşındırdığı yumuşak bedenler gibi birlikte yaşadıkça farklılıklarını yitirir.

Sanırım geç evlenenler çocuklarından, erken evlenenler ise ebeveynlerinden hoşnut olacaktır.”

Rasselas, “Bu iki sevginin birleşimi,” dedi, “insana isteyebileceği her şeyi sunabilir. Belki de evliliğin bunları birleştirebileceği bir zaman vardır. Baba olmak için çok erken, koca olmak içinse çok geç olmayan bir zaman...”

Prentiss, “Her geçen saat İmlac’ın sık sık ‘Doğa hediyelerini sağ eliyle sunarken sol eliyle geri alır’ şeklinde ifade ettiği o durumla ilgili önyargım doğrulanıyor,” diye karşılık verdi. “Umudu kıskırtan, arzuyu kendine çeken durumlar, birine yaklaşıırken diğerinden uzaklaşacağımız şekilde meydana gelmiş. Birbiriyle çelişen öyle iyilikler var ki ikisini birden elde edemeyiz ve eğer çok tedbirli olursak ikisine de ulaşamayacağımız bir mesafede aralarından geçeriz. Bu, uzun süren değerlendirmelerin kaderidir. İnsanlığın elverdiğinden daha fazlasını yapmaya çalışan bir kişi, hiçbir şey yapamaz. Kendini karşıt zevklerle şımartmaya kalkma. Önüne gelen nimetlerden birini seç ve hoşnut ol. İnsan aynı anda hem ilkbahar çiçeklerini koklayıp koku duyusunu mest ederken hem de sonbahar meyvelerinden tadını çıkaramaz, kadehini aynı anda hem Nil’in kaynağından hem de ağzından dolduramaz.”

30. Bölüm

İmlac Geliyor ve Sohbetin Konusu Değişiyor

Tam o esnada İmlac içeri girip konuşmayı böldü. Rasselas “İmlac!” dedi, “Ben de Prenses’ten özel hayatın iç karartıcı öyküsünü dinliyordum. Bu yüzden başka araştırmalar yapma konusundaki hevesimi kaybediyorum diyebilirim.”

İmlac, “Bana kalırsa” dedi, “hayat seçiminizi yapmaya çalışırken yaşamayı ihmal ediyorsunuz. Tek bir şehre tıklıp kaldınız, burası her ne kadar büyük ve çeşitlilik arz eden bir yer olsa da artık size daha fazla yenilik sunamaz. Erken dönem krallıkları arasında, sakinlerinin gücü ve bilgeliğiyle ün yapmış bir ülkede olduğunuzu unutmayın. Öyle bir ülke ki bilimlerin güneşi ilk kez buradan doğarak dünyayı aydınlatır; onun öncesinde sanatların, bilimin, uygar toplumun ve yerleşik yaşamın izlerine rastlanmaz.

Eski Mısırlılar arkalarında sanayinin ve gücün anıtları-

nı bıraktılar. Öyle ki bunların karşısında Avrupa'nın ihtişamının sönük kaldığı itiraf edilir. Mimarilerinden artakalan harabeler, modern mimarlar için adeta birer okuldur. Zamanın bize ulaştırabildiği harikalardan yola çıkarak, kesin olmasa da yıkılan kısımların neye benzediğini tahmin edebiliyoruz.”

Rasselas, “Taş yığınlarını ya da toprak kümelerini araştırmak” dedi, “ilgimi pek çekmiyor. Benim işim insanla. Buraya kırık tapınak parçalarını ölçmeye ya da su altında kalmış kemerlerin izini sürmeye gelmedim. Benim amacım dünyanın değişik manzaralarını gözlemlemek.”

Prentiss, “Önümüzde durmakta olanlar” dedi, “elbette dikkate değer şeyler ve bunu hak ediyorlar. Ama eski zaman kahramanları ya da anıtlarıyla benim ne işim olabilir? Zamanı geri alamayız; kahramanlarınsa yaşam tarzları bugünkü koşulların gerektirdiğinden ya da elverdiğinden çok farklı.”

Şair, “Bir şeyi tanımadan” dedi, “onun etkilerini bilmeliyiz. İnsanları tanımak için eserlerini görmeliyiz. Böylece insanları bu eseri ortaya koymaya iten düşüncenin ya da harekete geçmesini sağlayan tutkunun ardındaki en güçlü sebepleri bulabiliriz. Bugünü doğru bir şekilde değerlendirebilmek için onu geçmişle karşılaştıracak olmamız gerekir. Çünkü bütün yargılar görecelidir; aksi takdirde gelecek hakkında hiçbir şey öğrenilemez. Aslında insanlar şimdiki zaman üzerine fazla kafa yormaz; aklımız hep hatıralar ve beklentilerle dolu olur. Tutkularımızı neşe ve keder, aşk ve nefret,

umut ve korku oluşturur. Oysa neşe ve keder geçmişe aittir, umut ve korku ise geleceğe; hatta aşk ve nefret bile geçmişe alakalıdır; çünkü sebepler daima sonuçtan önce gelir.

şeylerin şimdiki durumu, önceki durumlarının bir sonucudur. Gördüğümüz iyiliğin ya da çektiğimiz derdin kaynaklarını araştırmak doğalıdır. Eğer sadece kendimizi düşünüyorsak tarihi öğrenmeyi ihmal etmek akılsızca bir tutumdur; ama eğer başkalarının sorumluluğunu da stlenmişeek tarihi ihmal ederek adaletsiz davranmış oluruz. Cehalet kasıtlı olduğu zaman suçtur; kötülüğün nasıl engelleneceğini öğrenmeyi reddeden kişi o kötülüğün sulusı olarak kabul edilebilir.

Tarihin en büyük yararı, insan aklının ve mantığın aşamalı gelişimini, art arda gelen bilimsel ilerlemeleri, düşünen varlıkların ışığı ve karanlığı olan eğitim ve cehaletin değişimini, sanatların yok olması ve canlanmasını ve düşünce dünyasının bütün devrimlerini ele almasıdır. Prenslerin esas işi savaşların, istilaların kaydını tutmak olsa da faydalı ve güzel sanatlar ihmal edilmeye gelmez. Yönetecek krallıkları olanların geliştirilmesi gereken bir anlayışları olmalıdır.

rnek vermek, her zaman kuralları saymaktan daha etkilidir. Bir asker savaşta şekillenir, bir ressam başka resimleri kopyalayarak çizim yapmayı öğrenir. Derin düşüncelerle yn verilen bir hayat bu noktada üstündür: Büyük işler nadiren başarılır ama sanatın neler yapabileceğini görmek isteyenler için sanat eseleri her zaman elimizin altındadır.

Göz ya da hayal gücü ender bir işle karşılaştığı zaman, işleyen zihnin bir sonraki adımı bu işin hangi araçlarla yapıldığını bulmak olur. Derin düşünce işte burada gerçek işlevini ortaya koyar: Anlayışımız yeni fikirlerle gelişir, belki insanoğlunun unuttuğu bazı sanatlar yeniden hatırlanır ya da ülkemizde çok iyi bilinmeyen bazı şeyler öğrenilir. En azından kendimizi eski zamanlarla karşılaştırırız, böylelikle ya kendi gelişimimizi görüp sevinir ya da ilerlemenin ilk adımını atarak kusurlarımızı keşfederiz.”

Prens, “Ben araştırılmayı hak edecek her şeyi görme niyetindeyim,” dedi. Prenses ise “Ben de eski âdetlere dair bir şeyler öğrenmekten mutluluk duyarım,” diye ekledi.

Imlac, “Piramitler Mısır’ın yüceliğini yansıtan en şatafatlı anıtlar olmanın yanı sıra el emeğinin en hacimli eserlerindendir,” dedi. “Bu yapıların temelleri tarih öncesi çağlarda atıldı, onlardan bahseden en eski anlatılar bize yalnızca belirsiz geleneklerden söz ediyor. Bu piramitlerin en büyükleri hâlâ ayakta, üstelik zaman onlara çok az zarar verebilmiş.”

Nekayah, “Hadi yarın onları görmeye gidelim,” dedi. “Sık sık piramitlerden bahsedildiğini duyuyorum ama bu bana yetmiyor, onları kendi gözlerimle görmeden bana rahat yok.”

31. Bölüm

Piramitleri Ziyaret Ediyorlar

Böylece karar alıp ertesi gün yola koyuldular. Meraklarını tamamen giderene kadar piramitlerin orada kalmayı akıllarına koydukları için çadırlarını da develere yüklediler. Ağır ağır yol aldılar, gördükleri her dikkate değer şeyde yoldan saptılar, zaman zaman mola verip yöre halkıyla sohbet ettiler. Harabe halindeki kasabalardan insanların yaşadığı şehirlere, vahşi doğadan işlenmiş topraklara değişik manzaralara şahit oldular.

Büyük Piramit'e ulaştıkları zaman temelinin genişliği ve zirvesinin yüksekliği karşısında hayrete düştüler. İmlac, dünyanın sonuna kadar ayakta kalması hedeflenen bu yapı için hangi ilkelere dayanılarak piramit şeklinin seçildiğini açıkladı: Zirveye doğru küçülen yapısı, piramide dört elementin bilinen saldırılarına karşı koyabilecek bir kararlılık sağlıyordu. Doğal afetlerin en az karşı konulabileni olan

depremlerin bile bu yapıları yıkabilmesi pek mümkün değildi. Piramidi yıkacak bir sarsıntının bütün kıtayı parçalayacak güce sahip olması gerekirdi.

Piramidin etrafını dolaşıktan sonra kenarına çadır kurdular. Ertesi gün iç dairelere girmeye hazırlandılar. Bir rehber kiralayıp ilk koridora tırmandılar, Prenses'in nedimesi oyuğa bakar bakmaz bir adım geri çekilip titremeye başladı. Prenses, "Pekuah, neden korkuyorsun?" diye sordu. Kız "Dar girişten ve dehşet verici karanlıktan! Muhtemelen tekinsiz ruhların mesken tuttuğu böyle bir yere girmeye kesinlikle cesaret edemem. Ya bu korkunç mezarların gerçek sahipleri bizden önce harekete geçer ve bizi sonsuza dek buraya hapsederse..." diyerek hanımının boynuna sarıldı.

Prens, "Eğer korktuğun şey hayaletlerse" dedi, "güvende olacağına söz veriyorum. Ölülerden bir zarar gelmez. Bir kez toprak altına girdiler mi bir daha onları gören olmaz."

Imlac "Ölülerin bir daha görülemeyeceğini iddia ederek" dedi, "bütün çağların ve milletlerin mutabık olduğu değişmez tanıklığa karşı çıkma sorumluluğunu üzerime almayacağım. İster cahil ister bilgili olsun, her toplumda ölülerle bağlantı kurulabileceğine ya da hayaletlerin varlığına inanılır. Belki de insan doğası dünyaya hâkim olduğu sürece geçerliliğini sürdürecektir bu fikrin böylesine yaygın olmasının tek sebebi gerçek olmasıdır. Yoksa birbirleriyle hiç iletişim kurmamış tüm bu insanlar tecrübe dışında hiçbir şeyin inanılır kılamayacağı böyle bir rivayette hemfikir olmazdı. Bir iki itirazcının duyduğu şüphe genel kanıtları

çok az zayıflatabilir. Üstelik bunu diliyle inkâr edenlerden bazıları korkularıyla kabullenebilir.

Yine de Pekuah'ın kapıldığı dehşeti artırmak istemem. Piramitte hayaletlerin bulunma ihtimali başka yerlerden daha fazla değil. Ayrıca onların masum ve saf insanlara zarar verme güçleri ya da istekleri olduğunu düşünmek için bir sebep yok. İçeri girerek onların dokunulmazlıklarını ihlal etmiş olmuyoruz. Onlardan alacağımız bir şey yokken onları nasıl gücendirebiliriz ki?"

Prenses, "Sevgili Pekuahcığım," dedi, "ben daima senin önünden giderim, İmlac da ardından gelir. Unutma sen Habeşistan Prensesi'nin yoldaşısın."

Kız, "Eğer hizmetkârının ölmesi Prenses'i memnun edecekse" dedi, "bana bu iğrenç mağaraya kapatılmaktan daha az korkunç bir ölüm emri verin. Biliyorsunuz size itaatsizlik etmeye cüret etmem, emrederseniz gelmek zorunda kalacağım. Ama buraya bir kez girersem asla geri dönmeyeceğimi biliyorum."

Prenses kızın korkusunun sitem ya da azarlarla giderilemeyecek kadar güçlü olduğunu gördü ve onu kucaklayarak onlar geri dönene kadar çadırda beklemesini söyledi. Pekuah yine de memnun olmamıştı. Prenses'e piramidin derinliklerine girmek gibi korkunç bir isteğe kapılmaması için yalvardı. "Cesareti öğretemesem de" dedi Nekayah, "korkaklığı öğrenmemeliyim. Buraya gelme sebebim olan tek işi yapmadan geri dönemem."

32. Bölüm

Piramidin İçine Giriyorlar

Pekuah çadırlara dönerken geri kalanlar piramide girdi. Galerilerden geçtiler, mermer mahzenleri gözden geçirdiler, içinde piramitin sahibinin bedeni olduğu düşünülen sandığı incelediler. Geri dönmeye girişmeden önce dinlenmek için en geniş odalardan birinde bir süre oturdular.

İmlac “Böylece” dedi, “insanoğlunun Çin Seddi’nden sonraki en büyük eserinin kusursuz bir görüntüsüyle zihnimizi doyurmuş olduk.

Söz konusu bir duvar olduğunda onun neden inşa edildiğini anlamak çok kolay. Varlıklı ve korkak bir ulusu barbarların istilasından koruyordu. Zanaatlardaki beceriksizlikleri yüzünden, ihtiyaçlarını çalışma yerine yağmayla karşılamak bu barbarlara daha kolay geliyordu. Hatta kimi zaman evcil kuşlara saldıran akbabalar gibi huzurlu ticaret bölgelerine akın ettikleri oluyordu. Çeviklikleri ve azgınlık-

ları duvarı gerekli kılarken cahillikleri ise faydalı bir hale getiriyordu.

Piramitlere gelince... Onlar için harcanan serveti ve emeği açıklayacak yeterli bir sebep henüz bulunamadı. Odaların dar olması, buranın düşmanlardan saklanılacak bir sığınak olmadığını gösteriyor. Hazinele ise aynı güvenlikle çok daha az masraflı bir şekilde saklanabilirdi. Öyle görünüyor ki bunlar, yaşamı durmaksızın yağmalayan ve birtakım uğraşlarla meşgul edilmesi gereken hayal gücünün açlığını gidermek için inşa edilmişler. İsteyebilecekleri her şeye sahip olanların, arzularını genişletmesi gerekir. İhtiyaçları için yapılar inşa eden bir insanın tüm ihtiyaçları karşılanırsa sonrasında gösteriş için inşa etmeye başlamalıdır. Üstelik planını insanın üretim gücünün sınırına dek öyle genişletmelidir ki yakın zamanda başka bir dilekle gölgelenmemelidir.

Ben bu muazzam yapıyı insanın eğlenceden mahrum kalmasının bir anıtı olarak görüyorum. İktidarı sınırsız olan, hazineleri bütün gerçek ve düşsel ihtiyaçları aşan bir insan, bir piramit inşa ettirerek egemenliğin doyumunu ve zevklerin tatsızlığını avutmak zorunda kalır. Sonlanmak üzere olan hayatının sıkıntısını durmaksızın çalışan binlerce insanı ve amaçsızca üst üste konan taşları izleyerek atmaktadır. Sen! Ortalama koşullarla yetinemeyen, mutluluğu krallığın görkeminde bulunduğunu hayal eden, iktidarın ya da zenginliklerin yeniliklere duyulan iştahı sürekli zevklerle bastıracağını zanneden! Piramitleri düşün ve budalalığını itiraf et!"

33. Bölüm

Prenses Beklenmedik Bir Talihsizlikle Karşılaşıyor

Kalktılar ve içeri girdikleri oyuğa doğru yola koyuldular. Prenses karanlık labirentleri, mükellef odaları ve karşılaştığı çeşitliliğin zihninde bıraktığı değişik izlenimleri nedisine uzun uzun anlatmaya hazırlanıyordu. Ama kafilelerine ulaştıklarında herkesi sessiz ve kederli buldular. Erkeklerin utanç ve korkusu yüzlerinden okunuyor, kadınlar çadırlarda ağlıyordu.

Orada neler olup bittiğini tahmin etmeye çalışmadan hemen sordular. Hizmetkârlardan biri “Siz piramide henüz girmiştiniz,” dedi, “bir grup Arap bize saldırdı. Sayımız karşı koyamayacak kadar azdı, kaçıp kurtulmak içinse çok yavaşlık. Bizi develere bindirip yanlarında götürmeden önce çadırlarımızı aramaya giriştiler. Tam o sırada bir grup Türk atlısı gelip onları kaçmak zorunda bıraktı. Ancak ka-

çarken Pekuah Hanım'ı ve iki hizmetçisini de yanlarında götürdüler. Bizim isteğimiz üzerine şu anda Türkler onları takip ediyor; ama ne yazık ki yakalayamayacaklarından korkuyorum.”

Prenses şaşkınlık ve kederden altüst olmuştu. Rasselas, kızgınlığının ilk hararetiyle hizmetçilerine kendisini takip etmelerini emretti. Kılıcını eline alarak haydutları izlemeye hazırlandı. Imlac “Efendim” diyerek onu durdurdu, “şiddetten ya da cesareten ne umabilirsiniz? Arapların savaşmak ve kaçmak için yetiştirilmiş atları var, bizimse sadece yük hayvanlarımız... Şimdiki yerimizden ayrılırsak Prenses'i de kaybedebiliriz; üstelik Pekuah'ı geri alacağımızın da garantisi yok.”

Kısa bir süre sonra düşmana yetişemeyen Türkler geri döndü. Prenses yeniden ağlamaya başladı. Rasselas ise Türkleri korkaklıkla suçlamamak için kendini zor tuttu. Oysa Imlac Arapları elden kaçırmanın fazla bir şanssızlık getirmediği görüşündeydi; çünkü onların tutsaklarını kaybetmektense öldürmeyi tercih edeceklerini düşünüyordu.

34. Bölüm

Yanlarında Pekuah Olmadan Kahire'ye Dönüyorlar

Orada daha fazla ellerine bir şey geçmeyecekti. Meraklarından pişman olarak, hükümetin ihmalkârlığına lanetler okuyarak, bir muhafız bulmayı akıl edememiş olmanın kederini duyarak, Pekuah'ı kaybetmelerini engelleyebilecek birçok yolun hayalini kurarak ve hiçbiri ne yapılması gerektiğini bilmesede onu kurtarmayı akıllarına koyarak Kahire'ye döndüler.

Nekayah odasına kapandı. Hizmetçileri hepsinin kendi dertleri olduğunu, Pekuah Hanım'ın dünyada uzun süredir mutlu bir hayat sürdüğünü ve şansının dönmesinin beklenebileceğini söyleyerek Prenses'i rahatlatmaya çalıştı. Şu an her neredeyse Pekuah'ın başına iyi şeyler gelebileceğini ve hanımlarının kendisine onun yerini doldurabilecek başka bir arkadaş bulabileceğini umuyorlardı.

Nedimenin kaybının acısını yüreklerinde hissetmeler de çeşitli teselliler sunmaya devam ettiler, Prenses'in ağzınıysa bıçak açmadı.

Ertesi gün Prens, Paşa'ya maruz kaldığı haksızlık hakkında bir önerge ve hatanın telafisini isteyen bir dilekçe sundu. Paşa, haydutları cezalandıracağını vaat etse de onları yakalama girişiminde bulunmadı. Gerçekten de insanların peşine düşebilmesi için kendisine sunulan herhangi bir rapor ya da açıklama yoktu.

Çok geçmeden yetkiyle hiçbir şeyin yapılamayacağı anlaşıldı. Yöneticiler cezalandırabileceklerinden daha çok suç ve telafi edebileceklerinden daha fazla haksızlık duymaya alışmıştı. Gelişigüzel savsaklamalarla oyalandılar ve dilekçeyi veren kişi gözden kaybolur kaybolmaz ricasını unuttular.

İmlac, özel ajanlar aracılığıyla bazı bilgiler edinmeye çalıştı. Arapların tüm uğrak yerlerini bildiğini ve şefleriyle sürekli haberleştiğini iddia ederek Pekuah'ı kurtarmaya gönüllü olan birçok insan buldu. Bazıları yolculuk için bolca para alıp gittiler ve bir daha geri dönmediler. Bazılarına da birkaç gün içinde yanlış olduğu anlaşılan haberler getirdikleri için cömertçe ödeme yapıldı. Ama Prenses sonuç vermesi imkânsız olsa da denenmedik bir yolun kalmasını istemiyordu. Bir şeyler yaparken umudunu canlı tutuyordu. Girişimlerden biri boşa çıkınca yenisi öneriliyordu. Habercilerden biri başarısız olarak geri dönünce hemen başka bir bölgeye bir diğeri gönderiliyordu.

İki ay geçmişti ve Pekuah'tan hâlâ haber yoktu. Birbirlerine aşılamaya çalıştıkları umut giderek tükeniyordu. Prenses denenecek hiçbir şey kalmadığını gördükçe tesellisi mümkün olmayan umutsuz bir kedere gömüldü. Nedimesinin geride kalıp beklemesini çabucak kabullendiği için kendisini binlerce kez suçladı. “Şefkatim otoritemi azaltmasaydı” diyordu, “Pekuah korkusunu dile getirmeye cesaret edemezdi. Benden, hayaletlerden daha çok korkmalıydı. Sert bir bakış ona boyun eğdirebilirdi, kesin bir emir onu itaate zorlayabilirdi. Neden aptalca bir hoşgörüyeye kapıldım? Neden sesimi yükseltip onun talebini geri çevirmediğim?”

İmlac “Yüce Prenses,” dedi, “erdeminizden dolayı kendinizi kınamayın, kazara yol açılan kötülüğün suçlusu olarak kendinizi görmeyin. Pekuah'ın ürkekliğine gösterdiğiniz sevecenlik, asil ve nazikti. Görevlerimiz doğrultusunda hareket ettiğimizde o işi, kanunlarıyla davranışlarımıza yön veren ve kimsenin itaatkârlığı yüzünden nihai olarak cezalandırılmasına izin vermeyecek olan Tanrı'ya emanet etmiş oluruz. Doğal ya da ahlaki olarak iyi bir şey yapma niyetiyle hareket ederek bize bildirilen yasaları çiğnediğimizde kutsal bilginin yönlendirmesinden uzaklaşır ve sorumluluğu üzerimize almış oluruz. İnsan nedenler ve sonuçlar arasındaki ilişkiyi tam olarak bilemez, bu yüzden de doğruya ulaşmak için yanlış yapma riskini göze alamaz. Amacımıza yasal araçlarla ulaşmayı hedeflediğimizde hatalarımızın gelecekte telafi edileceğini umarak avunuruz. Sadece kendi yöntemlerimize bel bağlayıp iyiliğe giden en

yakın yolu bulmaya çalıştığımız zaman doğru ile yanlışın çizilmiş sınırlarından öteye geçmiş oluruz. Bu durumda kazanacağımız başarı bile bizi mutlu etmez; çünkü hatamızın bilincinde olmaktan kaçamayız, ama başarısız olduğumuz zaman hayal kırıklığı bizi çaresizce yiyip bitirir. Hem suçluluğun sızısını hem de suçun sürüklediği felaketin sıkıntısını hisseden bir kimsenin duyduğu nasıl dindirilemez bir acıdır?

Bir de şöyle düşünün Prenses, ya Pekuah Hanım size eşlik etmek için yalvarsaydı ama siz onu çadırda kalmaya zorlasaydınız ve o böyle kaçırılsaydı ne halde olurdunuz? Ya da onu piramide girmeye zorlamış olsaydınız ve gözlerinizin önünde korkudan can çekişerek ölseydi, o zaman bu düşünceye nasıl dayanırdınız?”

Nekayah, “Bunlardan herhangi biri olsaydı” dedi, “şu âna kadar yaşamaya dayanamazdım. Böylesi bir zalimliği anımsamanın çektiirdiği işkenceyle deliye döner ya da kendimden nefret ederek eriyip giderdim.”

İmlac, “Bu da en azından” dedi, “erdemli hareketinizin şu an için size kazandırmış olduğu ödüldür ve hiçbir şanssızlık bizi bu erdemden pişman olmaya zorlayamaz.”

35. Bölüm

Pekuah'ın Özlemi Prensesi Yiyip Bitiriyor

Nekayah, böylece kendisiyle barışarak bilinçli yapılan hatalar dışında hiç bir kötülüğün telafi edilemez olmadığını anladı. O andan itibaren bu şiddetli acının dehşetinden kurtulup sessiz bir dalgınlığa ve kasvetli bir sakinliğe büründü. Pekuah'ın yaptığı ya da söylediği şeyleri hatırlayarak sabahtan akşama kadar oturuyor; onun rastlantıyla değerli kıldığı ufak tefek her şeyi, küçük olayları ya da önemsiz konuşmaları bile özenle anımsıyordu. Artık bir daha görmeyi beklemediği yoldaşının fikirlerini yaşam kuralıymışçasına gözetiyor ve herhangi bir olay ya da durum karşısında Pekuah'ın düşünce ve önerisinin ne olabileceğini tahmin etmekten başka şeyle uğraşmıyordu.

Kendisine eşlik eden kadınlar onun gerçek durumundan haberdar değildi; bu yüzden Prenses, onlarla konuşurken temkinli ve tedbirli oluyordu. Merakı hafiflemişti,

üzerinde rahatça konuşamayacağı bilgileri edinmeyi fazla umursamıyordu. Rasselas önce onu rahatlatmaya, ardından da ilgisini başka yöne çekmeye çalıştı. Prenses'in dinler gibi görünüp duymadığı müzisyenler getirtti. Ona çeşitli sanatları öğretmek için öğretmenler tuttu; ama onlar her ziyarette eski dersleri tekrarlamak zorunda kaldı. Zevklerden tat alamıyordu ve mükemmele ulaşma hırsını kaybetmişti. Zihnini kısa gezintilerle meşgul etmeye zorlasa da karşısına her zaman arkadaşının hayali çıkıyordu.

Imlac, her sabah araştırmalara devam edilmesi için emirlerini yineliyor, her akşam Pekuah'tan bir haber olup olmadığını soruyordu. Prenses'e arzu ettiği yanıtı veremediği için onun huzuruna çıkma hevesini giderek kaybediyordu. Prenses, Imlac'ın çekingenliğini fark edince kendisine eşlik etmesini buyurdu. "Sen" dedi, "sabırsızlığımı kızgınlıkla karıştırmamalısın ya da başarısızlığına üzüldüğüm için seni ihmalkârlıkla suçladığımı sanmamalısın. Yokluğuna pek şaşırmıyorum, mutsuz insanlara eşlik etmenin hoş olmadığını ve dertlerinin sana sirayet etmesinden kaçınmanın doğal olduğunu biliyorum. Şikâyet dinlemek perişan haldeki bir insan için de mutlu olan biri için de sıkıcıdır. Kim yaşamın bize sunduğu şenliğin kısa parıltılarını, beklenmedik kederlerle gölgelendirmek ister ki? Ya da kim kendi dertleriyle mücadele ederken buna başkalarının üzüntülerini eklemek ister?

"Herhangi birinizin Nekayah'ın iç çekişleriyle rahatsız olmayacağı vakit çok yakın: Mutluluk arayışım sona erdi.

Bu dünyanın tüm dalkavukluklarından ve hilelerinden el ayak çekerek kendimi yalnızlık içinde gizlemeye karar verdim. Zihnim dünyevi arzulardan arınana dek düşünmekten ve tüm zamanımı masum işlerin devamlı meşguliyetine vermekten başka şeyle uğraşmayacağım. Böylece, Pekuah'ın arkadaşlığına yeniden kavuşmayı umduğum, herkesi bekleyen o malum sona ulaşacağım.”

Imlac “Aklını geri döndürülemez kararlarla doldurma” dedi, “ya da kendi iradenle çoğalttığın acılarla hayatın yükünü arttırma. Seçeceğin yalnız yaşamın bıkkınlığı Pekuah'ın kayboluşunu unutsan bile devam edecek, hatta artacak. Bir zevkten mahrum kalman, geri kalan zevkleri reddetmen için geçerli bir sebep değil.”

Prenses, “Pekuah benden alındığı için” dedi, “avunacak ya da reddedecek bir zevkim kalmadı. Sevecek ya da güvenecek kimsesi kalmayan bir insanın umut edecek çok az şeyi olur. O, mutluluğun en temel ilkesini arar. Bu dünyanın sağlayabileceği mutluluğun zenginlik, bilgi ve iyiliğin birleşiminden kaynaklanması gerektiğini söyledik. Oysa zenginlik başkalarına hediye edilmediği, bilgi başkalarıyla paylaşılmadığı zaman bir hiçtir. Peki, ben şimdi bunları kiminle paylaşayım? Bir arkadaşın yoksa bulabileceğin tek teselli iyiliktir, o da ancak inzivada yaşanabilecek bir şeydir.”

Imlac “Şu an yalnızlığın, ne ölçüde iyilik içerdiğini ya da onu ne ölçüde artırabileceğini tartışmayacağım,” dedi. “Şu dindar keşişin itirafını hatırla! Arkadaşının hayali dü-

şüncelerini terk eder etmez dünyaya dönmek isteyeceksin.” Nekayah “O sözünü ettiğin zaman” dedi, “asla gelmeyecek. Ahlaksızlığı ve budalalığı görerek yaşadığım müddetçe sevgili Pekuah’ımın cömert dürüstlüğünü, alçakgönüllü iltifatlarını ve sadık sırdaşlığını daha çok özleyeceğim.”

İmlac “Ani bir felaketle sarsılan bir zihnin durumu” dedi, “yeni yaratılan dünyanın efsanevi sakinlerinin gece üzerlerine ilk kez çöktüğünde güneşin bir daha asla doğmayacağını zannetmesi gibidir. Acının bulutları başımıza toplandığı zaman onlardan başka bir şey göremez, onları nasıl defedeceğimizi bilemeyiz. Ta ki, gecenin ardından yeni günün doğduğunu görene kadar... Ancak o zaman kederin huzur şafağı sökene dek süreceğini anlamış oluruz. Kendini rahatlamaktan alıkoyanlar, karanlık çöktüğünde vahşilerin yapacağını yaparak kendi gözlerini oyarlar. Oysa zihnimiz de bedenimiz gibi sürekli bir akış içindedir, her geçen saat bir şeyler kaybedip bir şeyler kazanır. Tek seferde çok şey kaybetmek herkes için zordur ama yaşamsal güçlerimiz zarar görmedikçe doğa her şeyi telafi etmenin yolunu bulur. Mesafe göze ne etki yapıyorsa akla da aynı-sını yapar, zamanın akışı içinde kayıp giderken ardımızda bıraktığımız şeyler daima küçülürken yaklaştıklarımız büyür. Hayatın durgunlaşmasına izin verme! Yoksa hareket isteğiyle bulanıklaşacaktır. Kendini yeniden dünyanın akışına bırak! Pekuah yavaş yavaş unutulacaktır. Karşına başka nedimeler çıkacak ya da toplu sohbetlere katılmayı öğreneceksin.”

Prens “En azından” dedi, “tüm çareler tükenmeden umutsuzluğa kapılma. Talihsiz kızı arama çalışmalarımız sürüyor. Böyle değişmez bir karar almadan önce bir yıl süreyle bekleme sözü verirsen sonuç alınana kadar daha gayretli bir şekilde çalışacağımızı temin ediyorum.”

Nekayah bunun makul bir talep olduğunu düşündü ve bu talebi aslında Imlac’ın önerisiyle dile getirmiş olan kardeşine söz verdi. Aslında Imlac’ın Pekuah’ı kurtarma konusunda büyük bir umudu yoktu. Ama bir yıllık süreyi güvence altına alırlarsa, Prenses’in manastıra kapanma tehlikesinin ortadan kalkacağını düşünüyordu.

36. Bölüm

Pekuah Hâlâ Prenseler'in Aklında: Acının Aşamaları

Nedimesinin kurtarılması için her şeyin yapıldığını gören ve verdiği söz yüzünden inzivaya çekilme kararını bir süre erteleyen Nekayah, yavaş yavaş her zamanki işlerine ve zevklerine döndü. Acısını bir yana bırakabildiği zamanlarda farkında olmadan eğleniyordu. Hatta bazen zihnini öfkeyle, asla unutmamaya karar verdiği nedimesinin anısından yüz çevirmiş halde buluyordu.

Bunun üzerine Pekuah'ın meziyetleri ve şefkati üzerine düşüncelere dalabileceği belli bir saat tayin etti. Birkaç hafta boyunca sürekli aynı saatte köşesine çekildi ve gözleri şişmiş, yüzü bulutlanmış bir halde geri döndü. Zamanla vicdanının sesini daha az dinleyerek önemli ve acil işlerin günlük gözyaşı borcunu ertelemesine boyun eğdi. Ve giderek daha az önemli olaylara teslim olur hale gelip hatırla-

maktan korktuğu şeyi unuttu. En sonunda kendini düzenli kederlenme görevinden azat etti.

Yine de Pekuah'a duyduğu gerçek sevgi azalmamıştı. Binlerce rastlantı Pekuah'ı aklına getiriyor, arkadaşlığın mahremiyetinden başka hiçbir şeyin karşılayamayacağı binlerce istek, içini sık sık özlemle dolduruyordu. Bu yüzden Imlac'tan araştırmaya asla ara verilmemesini ve hiçbir istihbaratın atlanmamasını rica etti. Böylelikle ihmalcı ya da umursamaz davranmadığını bilmenin huzurunu duyabiliyordu. "Bazen kendimizi öyle bir noktada buluyoruz ki" diyordu, "mutluluğun kendisi acıların sebebi haline geliyor, böyleyken mutluluk peşine düşmekten beklentimiz ne olabilir? Güvenle sahip olamayacağımız bir şeyi elde etmek için neden çırpınıp duralım? Pekuah'la yitirdiğim şeyin bir kez daha ellerimden kayıp gitmesini göze alamayacağım için bundan böyle yüreğimi göz alıcı mükemmeliyete ya da duyarlı sevgiye teslim etmeye korkacağım."

37. Bölüm

Prenses, Pekuah'tan Haber Alıyor

Prenses'in söz verdiği gün gönderilen habercilerden biri, birçok başarısız yolculukla geçen yedi ayın sonunda Nubya sınırından, Pekuah'ın Mısır'ın en uzak noktasında bir kalesi ya da hisarı olan bir Arap şeyhinin elinde tutulduğu haberiyle döndü. Geçimini yağmacılıkla sağlayan Arap şeyhi, 5600 gram altın karşılığında Pekuah'ı ve iki hizmetçisini geri vermeyi düşünüyordu.

Fiyatta pazarlık söz konusu değildi. Prenses, nedimesinin hayatta olduğunu ve bu kadar düşük bir fidyeyle kurtulabileceğini duyunca sevinçten havalara uçtu. Pekuah'ın ya da kendisinin mutluluğunu bir an olsun geciktirmeyi düşünmüyordu ve haberciyi istenen altınlarla birlikte geri göndermesi için kardeşine yalvardı. Kendisine danışılan Imlac, habercinin dürüstlüğünden pek emin değildi. Üstelik Arap şeyhinin sözüne hemen inanamazlardı, ona

güvenmeleri halinde adamın hem parayı hem de tutsakları alıkoyabilmesi mümkündü. Oraya giderek kendilerini şeyhin ellerine teslim etmek tehlikeliydi, onun da Paşa'nın askerlerine yakalanma riskini göze alıp ülkenin bu tarafına geleceğini sanmıyordu.

Kimseye güvenilmeyen bir yerde görüşme yapmak zordur. Ama Imlac bir süre düşündükten sonra, Pekuah'ın on atıyla birlikte Yukarı Mısır çöllerinde bulunan Aziz Anthony manastırına getirilmesi teklifiyle bir haberci gönderdi. Orada aynı sayıda adamla karşılanacak ve fidye ödenecekti.

Zaman kaybetmemek için teklifin geri çevrilemeyeceğini düşünerek hemen manastıra doğru yola koyuldular. Oraya ulaştıklarında Imlac, önceki haberciyle birlikte Arap'ın kalesine doğru yola devam etti. Rasselas da onunla birlikte gitmek istiyordu; ama ne kız kardeşi ne de Imlac buna razı oldu. Arap, milletin adetlerine hassasiyetle uyarak topraklarına giren insanlara büyük bir konukseverlik gösterdi ve birkaç gün içerisinde rahat bir yolculukla Pekuah'ı ve hizmetçilerini kararlaştırılan yere getirdi. Orada büyük bir saygıyla kendisine vaat edilen altını alarak karşılığında Pekuah ile arkadaşlarının özgürlüğünü verdi. Onları bütün soygun ya da saldırı tehlikelerine karşı koruyarak Kahire'ye götürme görevini üstlendi.

Prenses ve nedimesi tarifi mümkün olmayan bir heyecan ve sevinçle kucaklaştılar. Gizlice mutluluk gözyaşları dökebilecekleri bir yere geçerek birbirlerine duydukları karşılıklı sevgi ve minnettarlığı anlattılar. Birkaç saat sonra

manastırın yemekhanesine döndüler. Orada Rasselas, baş-
rahip ve müritlerin huzurunda Pekuah'tan yaşadığı mace-
raları anlatmasını istedi.

38. Bölüm

Pekuah'ın Maceraları

Pekuah “Ne zaman ve nasıl kaçırıldığımı uşaklarınız size anlatmıştır,” dedi. “Olayın aniliği karşısında şaşıp kalmıştım, önceleri korku ya da acıyla sarsılmaktan ziyade sersemlemiştim. Türkler peşimize düşünce kaçışımızın hızı ve kargaşasıyla aklım daha da karıştı. Çok geçmeden onlar da belki bize yetişemeyeceklerini anladıkları, belki de sadece gözdağı vermek istedikleri Araplardan korktukları için peşimizi bıraktılar.

Araplar tehlikenin geçtiğini anladıklarında hızlarını azalttılar. Böylelikle dış tehditlerden daha az tedirgin olarak zihnimdeki huzursuzluğu daha çok hissetmeye başladım. Bir süre sonra hoş bir çayırda ağaçlarla gölgelenmiş bir dere kenarında durarak yere indirildik. Bize kendi içtikleri içeceklerden ikram ettiler. Hizmetçilerimle birlikte diğerlerinden ayrı bir yerde oturduk ve hiç kimse bize teselli

vermeye ya da hakaret etmeye kalkışmadı. İlk defa orada acımın tüm ağırlığını hissetmeye başladım. Kızlar oturdukları yerde sessizce ağlıyor, kimi zaman da bana bakıp yardım istiyordu. Neyle karşı karşıya olduğumuzu bilmiyordum. Nerede tutsak edileceğimizi ya da kurtulmayı bekleyip bekleyemeyeceğimizi de... Haydutların ve vahşilerin elindeydim. Merhamet duygularının adalet duygularından fazla olduğunu yahut bir arzu ateşinden ve gaddarlık dürtüsünden alacakları zevke karşı koyabileceklerini beklemek için bir sebebim yoktu. Yine de hizmetçilerimi öptüm ve her şeye rağmen Arapların bize nazik davrandıklarını, artık takibin dışına çıktığımız için hayatlarımızın tehlikede olmadığını söyleyerek onları yatıştırmaya çalıştım.

Yeniden atlara binmeye hazırlanırken hizmetçilerim etrafımı sararak benden ayrılmayı reddettiler; ama onlara tutsağı olduğumuz insanları kızdırmamaları emrini verdim. Günün geri kalanını yolları olmayan ıssız bir diyarda yolculuk ederek geçirdik ve ay ışığında birliğin geri kalanının konakladığı bir tepenin dibine vardık. Çadırlarını kurmuş, ateşlerini yakmışlardı. Adamları tarafından çok sevildiği anlaşılan reis bizi karşıladı.

Seferde kocalarına eşlik ettikleri anlaşılan kadınların bulunduğu büyük bir çadıra alındık. Önümüze, onların hazırladığı akşam yemeği sofrasını kuruldu. Kendi iştahımı gidermekten çok hizmetçilerimi cesaretlendirmek için yedim. Sofrayı kaldırdıktan sonra dinlenmemiz için halılar serdiler. Yorgundum ve doğanın nadiren esirgediği sıkıntı-

lardan uykuymda kurtulmayı umuyordum. Elbiselerimi çıkarma emrini aldığımda oradaki kadınların bana ciddiyle baktıklarını gördüm; sanırım hizmetçilerimin bana bu emri gerçekleştirmemde eşlik etmelerini beklemiyorlardı. Gömleğim çıkartıldığı zaman elbiselerimin görkemi karşısında gözleri kamaştı, hatta içlerinden biri elini ürkekçe nakışların üzerinde gezdirdi. Ardından dışarı çıktı, çok geçmeden daha yetkili ve otoriter olduğu anlaşılan başka bir kadınla birlikte geri döndü. Kadının içeri girerken beni alışılmış bir hürmet ifadesiyle selamladı ve elimden tutarak daha iyi halılarla donatılmış, daha küçük bir çadıra götürdü. Geceyi orada hizmetçilerimle birlikte sakin bir şekilde geçirdim.

Sabahleyin çimenlerin üzerinde otururken, birliğin reisi bana doğru yaklaştı. Karşılama için ayağa kalktım, o da büyük bir saygıyla başını eğerek beni selamladı. ‘Soylu hanım’ dedi, ‘sandığımdan daha iyi bir bahtım varmış, kadınlarım bana kampımda bir prenses olduğunu söyledi.’ Ben ‘Efendim,’ diye karşılık verdim, ‘kadınlarınız sizi de kendilerini de yanıltmış. Ben prenses değil, terk etmeyi planladığı bir ülkede sonsuza dek kalmaya mahkûm olan mutsuz bir yabancıyım.’ Arap ‘Her kimseniz ya da nereden gelmiş olursanız olun’ dedi, ‘elbiseleriniz ve hizmetlileriniz yüksek bir mevkide bulunduğunuzu ve buna yaraşır bir servete sahip olduğunuzu gösteriyor. Fidyeniz kolayca ödenebilecekken neden ebedi bir tutsaklık tehlikesinde olduğunuzu düşünüyorsunuz ki? Baskınlarımın amacı zenginliğimi artırmak, başka bir deyişle haraç toplamaktır. Kitanın bu bölümünün tek ve gerçek sahibi İsmail’in oğullarıdır. İs-

tilacılar ve aşağı tabakadan zalim hükümdarlar burayı elimizden aldı; artık adaletin bizden esirgediğini kılıçla almak zorundayız. Savaşın şiddeti ayırım yapmaya imkân tanımıyor, suça ve güce atılan mızraklar bazen de masumiyete ve nezakete geliyor.'

'Dün' dedim, 'o mızraklardan birinin bana denk gelmesini hiç mi hiç beklemiyordum.'

Arap 'Şanssızlık, her zaman hesaba katılmalıdır,' diye cevap verdi. Eğer düşmanlığın gözü saygı ve merhameti tanısaydı, sizin gibiler zarar görmekten kurtulurdu. Ama felaket melekleri, dertleri iyiye de kötüye de, yüceye de alçağa da eşit şekilde dağıtır. Bu kadar kederlenmeyin. Ben çölün yasa tanımaz ve zalim serserilerinden değilim. Medeni toplumun kurallarını bilirim. Sizin için bir fidyeye belirleyeceğim, habercinize gerekli belgeleri vererek bildirdiğim şartları titizlikle uygulayacağım.'

Reisin nezaketinden hoşnut kaldığıma kolayca ikna olmuşsunuzdur. Asıl tutkusunun para kazanmak olduğunu öğrendikten sonra, kendimi daha az tehlikede hissetmeye başlamıştım. Serbest kalmam için hiçbir miktarın fazla bulunmayacağını düşünüyordum. Ona, bana kibar davrandığı için kendisine borçlu kalmak istemediğimi, bu yüzden beni bir prenses olarak değerlendirmeyip sıradan bir hizmetçi için ödenebilecek fidyeyi istemesini söyledim. Nasıl isterse öyle değerlendireceğini söyledi, ardından gülümseyerek selam verdi ve yanımdan uzaklaştı.

Çok geçmeden her biri diğerinden daha işgüzar kadın-

lar etrafımı sardı, hizmetçilerime bile saygıyla davranıyorlardı. Kısa yolculuklarla ilerlemeye devam ettik. Dördüncü gün reis, benim için isteyeceği fıdyenin 5600 gram altın olacağını söyledi. İstedliğini alacağını sözünü vermekle kalmayıp eğer bana ve hizmetçilerime onurlu bir şekilde davranılırsa 1400 gram daha ekleyeceğimi söyledim.

Öncesinde altının gücünü bilmiyordum. O andan itibaren grubun reisi ben olmuştum. Günlük ilerleyişimiz benim emirlerim doğrultusunda daha uzun ya da daha kısa oluyor, çadırlar nerede dinlenmek istersem oraya kurulu-yordu. Artık develere ve yolculuk için gerekli diğer olanak-lara da sahiptik, kendi hizmetçilerim daima yanımdaydı. Göçebe halkların davranışlarını izleyerek ve yıllar önce bu çölleri cömertçe süsleyen eski tapınak kalıntılarını incele-yerek eğleniyordum.

Birliğin reisi hiç de cahil bir adam değildi. Yıldızlara bakarak ya da pusula kullanarak yön bulabiliyordu. Tuhaf seferleri esnasında bir yolcunun ilgisini en çok çekecek yer-leri not etmişti. Bana ıssız ve ulaşılması güç yerlerdeki ya-pıların en iyi korunanlar olduğunu öğretti. Çünkü bir ülke, baştaki görkemini kaybettiği zaman, geride ne kadar çok insan kalmışsa o kadar çabuk bir harabeye dönüşüyordu. Duvarlardan taş elde etmek, onu ocaklarından çıkarmaya çalışmaktan daha kolaydı. Granit ahırlar ve kızıl mermer-den kulübeler yapmak için nice saraylar ve tapınaklar yı-kılmıştı.

39. Bölüm

Pekuah'ın Maceraları Devam Ediyor

“Birkaç hafta böylece dolaştık, reis bunu benim memnuniyetim için yapıyormuş gibi gözükse de ben bunun kendi rahatlığı için olduğundan şüphe ediyordum. Aksiliğin ve öfkenin faydasız olduğu bu yerde hoşnut görünmeye çabaladım. Bu çaba zihnimi sakinleştirmeye yardım ediyordu; ama yüreğim daima Nekayah’la birlikteydi ve gecenin sıkıntıları günün eğlencelerinden ağır basıyordu. Yalnızca hanımları için endişelenen hizmetçilerim bana saygılı davranıldığını gördükçe rahatlıyor, böylelikle vesvese ve kederden uzaklaşıp kendilerini yorgunluğumuzun tesadüfi avantajlarına veriyorlardı. Onların memnuniyeti beni de mutlu ediyor, onların sırdaşlığı sayesinde hayat buluyordum. Arap’ın ülkeyi sadece zenginlik elde etmek için gezdiğini fark ettiğimden beri durumumun korkulacak yanı kalmamıştı. Para hırsı tekdüze ve sıkça görülen bir kusurdur. Akla ait diğer bozukluklar değişik zihin yapılarında

farklı şekilde ortaya çıkabilir. Bir insanın gururunu tatmin eden şey, bir başkasınınkini incitir; fakat açgözlü bir insanın dostluğunu kazanmak için hazır bir yol vardır: Parayı getirirsen hiçbir şeyi reddetmez.

Sonunda reisimizin yaşadığı yere geldik. Burası Nil üzerindeki bir adada, taşlardan yapılmış, sağlam ve büyük bir evdi, dediklerine göre tropik kuşakta yer alıyordu. Arap ‘Hanımefendi,’ dedi, ‘yolculuğunuzun ardından kendinizi evinizde gibi hissedebileceğiniz bu evde birkaç hafta dinleneceksiniz. Benim işim savaştır; bu yüzden umulmadık bir zamanda çıkıp gelebileceğim ve kimsenin takip edemeyeceği bu gizli sığınağı seçtim. Artık güven içinde dinlenebilirsiniz. Buranın eğlencesi az olabilir; ama tehlikesi de yoktur.’ Ardından iç dairelere kadar bana eşlik etti ve beni en güzel koltuğa oturtup yerlere kadar eğilerek selamladı. Reisin kadınları beni rakip olarak görerek kıskanç bakışlarla izlediler; ama çok geçmeden sadece fidye için tutulan büyük bir hanım olduğumu anlayınca bana yaranmak ve iltifatlarda bulunmak için birbirleriyle yarışmaya başladılar.

Hızla özgürlüğüme kavuşacağıma dair yeni vaatlerle içimi rahatlatarak birkaç gün boyunca yeni bir yer görmenin verdiği keyifle sabırsızlığımı unuttum. Adadaki kuleciklerden ülkenin çok uzak mesafeleri görülebiliyor, ırmağın birçok dönemeci izlenebiliyordu. Gün içinde, Güneş’in gökteki rotasını izleyip manzaranın görkemini çeşitlendirerek oradan oraya dolanıyor, daha önce görmediğim birçok şey görüyordum. Fazla insanın yaşamadığı bu bölgede

timsahlar ve suaygırları sık sık görölüyordu. Bana bir zarar veremeyeceklerini bildiğim halde dehşetle onları seyrederiyordum. Bir süre Imlac'ın bana Avrupalı gezginlerin Nil'e bıraktıklarını anlattığı denizkızları ve balık tanrılarını görmeyi bekledim; ama bu yaratıklara hiç rastlamadım. Arap'a onları sorduğum zaman saflığım karşısında kahkhalara boğuldu.

Gece olduğunda Arap beni gökyüzünü gözlemlemek için kurulmuş başka bir kuleye götürerek yıldızların isimleri ve rotalarını öğretmeye çalışıyordu. Bu konuya fazla bir ilgi duymuyordum; ama yeteneğinden gurur duyan öğretmenimi hoşnut etmek için ilgileniyormuş gibi görünmem gerekiyordu. Bir süre sonra, hep aynı eşyaların arasında geçirdiğim zamanı eğlenceli hale getirebilecek bazı uğraşlar buldum. Sabahtan bakmaya başladığım için akşam olduğunda artık bana usanç vermeye başlayan şeyleri görmekten sıkılmıştım. Bu yüzden en sonunda hiçbir şey yapmamaktansa yıldızları incelemeye razı oldum. Ama çoğu zaman kafamı toplayamıyor ve başkaları benim gökyüzüne dalıp gittiğimi zannederken ben Nekayah'ı düşünüyordum. Çok geçmeden, Arap yeniden sefere çıktı. Artık tek zevkim, bizi buraya sürükleyen olayı hizmetçilerimle tartışmak ve tutsaklığımız sona erdiğinde yaşayacağımız mutluluğu konuşmaktı.”

Prences, “Seni kaçırın Arap'ın kalesinde kadınlar da varmış,” dedi, “neden onlarla arkadaş olmadın, sohbetlerine eşlik edip eğlencelerine katılmadın? Onların yapacak

bir iş ya da eğlence bulabildikleri bir yerde sen neden yalnız başına oturup aylak bir melankoliyle kendini yıprattın? Neden o kadınların bir ömür boyu mahkûm edildikleri duruma birkaç ay dayanamadın?”

Pekuah, “Bu kadınların eğlenceleri çocukça oyunlardan ibaretti,” diye yanıt verdi, “daha karmaşık konulara alışık bir zihin böyle şeylerle meşgul edilemez. Onların zevk aldığı her şeyi, düşünsel yeteneklerim Kahire’ye uçarken sadece duyuşal güçlerimi kullanarak bile yapabilirdim. Kafesinde telden tele atlayan bir kuş gibi odadan odaya koşuşturuyorlardı. Çayırda sıçrayıp oynayan kuzular gibi sırf hareket etmiş olmak için dans ediyorlardı. Bazen biri, diğerlerini telaşlandırmak için yaralanmış gibi yapıyor ya da onu arasınlar diye saklanıyordu. Vakitlerinin çoğunu nehrin üstünde yüzen hafif cisimlerin ilerleyişini seyrederek, arta kalan zamanı ise bulutların gökyüzünde çizdiği değişik şekilleri göstererek geçiriyorlardı.

Tek uğraşları iğne işiydi, bazen hizmetçilerimle onlara yardım ediyorduk; ama bilirsiniz ki zihin parmakların arasından kayıp gider. Tutsaklığın ve Nekayah’ın yokluğunun da öyle ipek çiçeklerle avutulacak hali yoktu.

Onların sohbetlerinden tatmin olmayı da umamazdım, ne konuda konuşmalarını bekleyebilirdim ki? İlk gençliklerinden beri bu ufacık adada yaşadıkları için bir şey görmemişlerdi, okumayı bilmedikleri için de görmedikleri şeyler hakkında bir şey öğrenemiyorlardı. Karşılaştıkları birkaç nesne dışında hiçbir konuda fikirleri yoktu. Elbiseleri ve yi-

yecekleri dışında çok az şeyin adını biliyorlardı. Onlardan daha üstün bir karaktere sahip olduğumdan, tartışmaları sonlandırmam için hep beni çağırıyorlardı ve ben de elimden geldiğince adil olmaya çalışıyordum. Onların birbirleri hakkındaki şikâyetlerini dinlemek beni eğlendiriyor olsaydı, zamanımı uzun öykülerle geçirebilirdim. Ama düşmanlıklarının sebepleri öyle önemsizdi ki sözlerini kesmeden onları uzun süre dinlemem mümkün olmuyordu.

Rasselas, “Nasıl oluyor da” dedi, “sıradan başarılarla yetinmeyen bir adam olarak tasvir ettiğin Arap, böyle kadınlarla doluyken sarayından nasıl zevk alabiliyor? Kadınlar çok mu güzeller?”

Pekuah, “Onlar” dedi, “düşüncenin enerjisinden ya da erdemin onurundan yoksun ruhsuz ve adi olarak adlandırılabilirler cazibesiz ve bayağı bir güzellik istemiyorlar. Ama Arap gibi bir adam için öylesi bir güzellik yalnızca üstünkörü toplanıp gelişigüzel fırlatılan bir çiçek gibiydi. Onların arasında bulduğu zevk arkadaşlık ya da toplum içinde bulunma arzusu değildi. Kadınlar çevresinde oynarken Arap onları özensiz bir üstünlükle seyrediyordu. Onlar adamın sevgisini kazanmak için yarışırken Arap sıkılıp nefretle başını çeviriyordu. Hiçbir şey bilmedikleri için konuşmaları yaşamın sıkıcılığını azaltmıyordu. Başka bir seçenekleri olmadığı için, sevgileri ya da sever gibi görünmeleri adamı ne gururlandırıyor ne de memnun ediyordu. Kendisine duyduğu saygı, başka hiçbir erkek görmemiş kadınların gülümsemeleriyle yücelmiyordu. Samimiyetlerini asla bil-

mediği ve kendisini hoşnut etmek için değil de rakiplerine acı vermek için çabaladıkları her hallerinden belli olan kadınların saygısını ciddiye almıyordu. Adamın gösterdiği ve kadınların karşılık verdiği bu sözde sevgi, boş zamanların gelişigüzel harcanmasından başka bir şey değildi. Adamın küçümsediği kişilere bağışladığı bu sevgi öyle bir şeydi ki ne umut ne korku, ne sevinç ne de hüznü vaat ediyordu.”

İmlac “Bu durumdan kolayca kurtulduğunuz için” dedi “kendinizi mutlu hissetmelisiniz hanımım. Bilgiye aç bir zihin düşünsel bir kıtlığa düşmüşken Pekuah’ın sohbetleri gibi güzel bir ziyafeti kaybetmeyi nasıl kabullenir?”

Pekuah, “Arap’ın bazen kararsızlığa düştüğüne inanıyorum,” diye cevap verdi. “Çünkü verdiği sözün aksine ne zaman Kahire’ye bir elçi göndermeyi önersem geçiştirmek için bahaneler buluyordu. Onun evinde tutulduğum sıralarda birkaç kez komşu ülkelere akınlar düzenledi. Yağmacılığı isteklerine eşit olsaydı, belki de beni serbest bırakmayı reddederdi. Hep nazik bir şekilde geri dönüyor, maceralarını anlatıyor, benim gözlemlerimi dinlemekten mutlu oluyor ve yıldızlara olan aşinalığımı arttırmaya çabalıyordu. Mektuplarımı göndermesi için onu sıkıştırdığım zaman onurunu ve içtenliğini ileri sürerek beni yatıştırıyordu. Beni uygun bir şekilde geri çeviremeyecek duruma geldiğinde birliğini alıp yeniden harekete geçiriyor ve o yokken idare etmem için kaleyi bana bırakıyordu. Bu kasıtlı ertelemeler bana acı veriyordu; bazen sizin Kahire’den ayrılacağınızdan ve ömrümü Nil’deki bir

adada geçirmek zorunda kalarak unutulacağımdan korkuyordum.

Sonunda umutsuzluğa ve kedere gömüldüm. Onu eğlendirmek için o kadar az çaba harcadım ki sonunda benden çok hizmetçilerimle konuşur hale geldi. Bana ya da onlara âşık olması aynı derecede tehlikeliydi; o yüzden giderek artan bu arkadaşlıktan pek memnun değildim. Endişem fazla uzun sürmedi, neşemi bir dereceye kadar yeniden kazandı-ğında bana döndü. Ben de daha önceki tedirginliğimi küçümsemeye başladım.

Hâlâ fidyemi bildirmek için birilerini göndermeyi geciktiriyordu ve belki sizin gönderdiğiniz casus ona giden yolu bulmasaydı asla da göndermeyecekti. Peşine düşmeyeceği altın teklifi ayağına geldiği zaman reddedemedi. Çelişkilerinin acısından kurtulmuş bir adam tavrıyla, yapacağımız yolculuk için hazırlanmaya girişti. Beni soğuk bir kayıtsızlıkla uğurlayan arkadaşlarıma veda edip evden ayrıldım.”

Nedimesinin yaşadıklarını dinleyen Nekayah, ayağa kalkıp ona sarıldı. Rasselas da, Pekuah’a, Arap’a söz verdiği 1400 gram fazladan altın için 2800 gram altın verdi.

40. Bölüm

Bir İlim Adamının Öyküsü

Kahire'ye döndüler, tekrar bir arada olmanın verdiği mutlulukla birbirlerinden uzaklaşmak istemiyorlardı. Prens'in bilgiye duyduğu aşk giderek artmaya başladı ve günün birinde Imlac'a kendini bilime adayıp hayatının geri kalanını kitaplarına gömülerek geçirme niyetinde olduğunu söyledi.

Imlac "Nihai bir karar vermeden önce" dedi, "bu seçimin tehlikelerini araştırmalı ve sadece kendileriyle arkadaşlık ederek yaşlanan insanlarla konuşmalısın. Biraz önce kırk yılını yorulmak bilmeden gökcisimlerinin hareket ve görünümelerini incelemeye veren ve ruhunu sonu gelmez hesaplamalara adayan dünyanın en bilgili gökbilimcilerinden birinin gözlemevindeydim. Bu adam ayda bir kez vardığı sonuçları dinlemeleri ve keşiflerinden faydalanmaları için birkaç arkadaşını yanına kabul eder. Ben de ona dikkate değer, bilgili bir insan olarak takdim edildim. Değişik

fikirlerle sahip olan ve akıcı sohbetler yapabilen insanlar, düşüncelerini uzun süre tek bir noktaya yoğunlaştıran ve başka şeylerin izlenimlerini kaçırdıklarını hisseden insanlar tarafından iyi karşılanırlar. Ben de onu anlattığım şeylerle eğlendirdim, yolculuk öykülerim onu gülümsetti ve bir an olsun takımyıldızlarını unutarak yeryüzüne indiğine memnun oldu.

Tatilin ertesi günü gökbilimciyi tekrar ziyaret ettim, onu yine mutlu edebildiğim için çok şanslıyım. O andan itibaren kuralının katılığını azalttı ve her istediğimde yanına girmeme izin verdi. Onu her zaman meşgul, her zaman rahatlatılmaktan mutlu buluyordum. İkimiz de birbirimizin öğrenme arzusundan haberdar olduğumuz için fikirlerimizi büyük bir zevkle paylaşıyorduk. Her geçen gün onun güvenini daha çok kazandığımı hissediyor ve zihninin derinliğine hayran olmak için daima yeni bir sebep buluyordum. Anlayışı muazzam, hafızası geniş ve kuvvetli, konuşması sistemli ve anlatımı açıktı.

Dürüstlüğü ve iyilikseverliği bilgeliğiyle yarışyordu. Önerileri veya birikimiyle birilerine iyilik yapma fırsatı doğduğunda en derin araştırmalarını ya da en sevdiği çalışmalarını seve seve yarıda bırakabiliyordu. Yardımını isteyen herhangi birini en meşgul anında bile olsa en gizli sığınağına kabul ediyor ve ‘Aylaklık ve zevki dışarıda bıraksam da’ diyordu, ‘hayır işlerine kapımı asla kapamam. İnsanın gökyüzünü gözlemleme izni vardır; ama ona asıl emredilen iyilik yapmaktır.’ ”

Prenses “Böyle bir adamın mutlu olduğuna hiç şüphe yok,” dedi.

İmlac “Onu giderek daha sık ziyaret etmeye başladım” dedi “ve her seferinde sohbetine daha bir hayran kaldım. Yüceydi ama kibirli değildi, saygılıydı ama resmiyete boğulmamıştı, konuşkandı ama gösterişçi değildi. Yüce Prenses, ben de ilk başlarda sizinle aynı fikirdeydim. Onu insanoğlunun en mutlusu sanıyor ve sahip olduğu lütuflar için sık sık kendisini kutluyordum. O ise durumuna yönelttiğim övgüleri duymazdan geliyor gibiydi. İltifatlarıma daima genel bir karşılık verip sohbeti hemen başka bir konuya çeviriyordu.

Hoşnut edilme hevesi ve hoşnut etme gayreti arasında onun zihnini meşgul eden bazı acı verici duygular olduğunu çabucak anladım. Sık sık ciddi bir tavırla Güneş’e doğru bakıyor ve konuşmasının ortasında sesini birden alçaltıyordu. Yalnız olduğumuzda bazen, içinde tuttuklarını anlatmayı çok isteyen bir adam edasıyla gözlerini sessizce yüzüme dikiyordu. Sık sık acilen orada olmamı söyleyen sert emirlerle beni yanına çağırıyor ama oraya gittiğim zaman bana sıra dışı bir şey söylemiyordu. Kimi zaman da yanından ayrılırken arkamdan seslenerek beni geri çağırıyor, birkaç saniye duraksadıktan sonra gitmeme izin veriyordu.”

41. Bölüm

Gökbilimci Huzursuzluğunun Sebebini Keşfediyor

“En sonunda, sırrını saklayamaz hale geldi. Dün gece evinin kulesinde oturmuş Jüpiter’in bir uydusunun gölgele-
rin arasından çıkışını izliyorduk. Ani bir fırtına gökyüzü-
nü bulutlarla doldurunca gözlemimiz sekteye uğradı. Bir
süre sessiz bir şekilde karanlıkta oturduktan sonra bana
şu sözlerle hitap etti: ‘İmlac, uzun zamandır seninle olan
arkadaşlığımın hayatımın en büyük nimeti olduğunu dü-
şünüyorum. Bilgiden yoksun olan dürüstlük güçsüz ve
faydasızdır, dürüst olmayan bir bilgi ise tehlikeli ve dehşet
verici... Sende gerçeğe ulaşmak için gereken tüm özellikleri
buldum: İyilikseverlik, tecrübe ve cesaret. Uzun zamandan
beri üstlenmiş olduğum bir görevi doğanın çağrısı yüzün-
den pek yakında bırakmak zorundaydım, acı ve ahmaklık
ânımda bu görevi sana devretmiş olmaktan mutluluk du-
yacağım.’

Bu ifade karşısında onurlandırıldığımı hissederek onun mutluluğuna katkıda bulunacak her şeyin aynı şekilde benim mutluluğumu da artıracakını söyledim.

‘Dinle İmlac! İnanılması zor olsa da beş yıldır iklimlerin düzenine ve mevsimlerin dağılımına hükmediyorum, Güneş verdiğim emirleri dinleyerek benim yönlendirmemle dönenceden dönenceye geçiyor. Bulutlar benim çağrım üzerine sularını boşaltıyor ve Nil benim emrimle taşıyor. Büyük köpek burcunun en büyük yıldızının gazabını dizginledim, Yengeç burcunun coşkusunu yatıştırdım. Doğanın bütün güçleri arasından yalnızca rüzgârlar benim otoriteme karşı çıktı. Birçok şey engel olamadığım ve dizginleyemediğim ekinoks fırtınalarıyla yok olup gitti. Bu büyük görevi tam bir adaletle yürüttüm, dünyanın farklı halklarına yağmur ve güneş ışığından hak ettikleri payı verdim. Eğer bulutları belirli bölgelerde tutsaydım ya da Güneş’i ekvatorun bir tarafında hapsedseydim, yeryüzünün diğer yarısı nasıl bir sefaletle karşı karşıya kalırdı?’

42. Bölüm

Gökbilimcinin Görüşü Açıklanıp Doğrulaniyor

“Sanırım, odanın karanlığına rağmen bende bazı şaşkınlık ve şüphe alametleri gördü. Kısa bir duraksamadan sonra şöyle devam etti:

‘Sözlerime kolayca inanmayışın beni ne şaşırtır ne de incitir; çünkü bu gerçeği eline geçiren ilk insan muhtemelen benim. Ama bu ayrıcalığı bir ödül olarak mı yoksa ceza olarak mı değerlendirmeliyim bilmiyorum. Bu yeteneğe sahip olduğumdan beri eskisinden çok daha az mutluyum. İyi niyetli olmamın bilinci dışında hiçbir şey, aralıksız süren bir tetiklik halinin sıkıcılığına dayanmamı sağlayamazdı.’

‘Efendim, bu görev ne zamandır sizde?’ diye sordum.

‘Yaklaşık on yıl önce’ diye cevap verdi, ‘gökyüzü değişimlerine yönelik günlük gözlemlerimi sürdürürken mevsimlerin gücünü elimde tutabilirsem dünya üzerinde yaşa-

yanlara çok daha büyük bir bolluk sağlayabileceğimi fark ettim. Bu düşünce aklıma takıldı, günler ve geceler boyunca bir bu ülkeye bir şu ülkeye bereket sağanıkları yağdırdığımı ve her yağmuru uygun oranda güneş ışığıyla taçlandırdığımı hayal ederek oturdum. Oysa tek sahip olduğum şey iyilik yapma iradesiydi, bu gücü ele geçirebileceğimi hiç düşünmemiştim.'

'Bir gün sıcaktan kavrulan tarlaları seyrederken zihnimde güney dağlarına yağmur gönderme ve Nil'i taşırmaya dair bir istek doğdu. Bu hayalimin telaşıyla yağmura yağma emri verdim ve emrim ile taşkın arasındaki zamanı kıyaslayınca bulutların sözümü dinlediğini anladım.'

'Bu rastlantının ardında başka bir şey olabilir mi? Nil her yıl aynı gün taşmaz,' dedim.

Gökbilimci sabırsızlıkla 'Böylesi itirazların dikkatimden kaçacağını sanma,' dedi. 'Uzun süre kendi düşüncemi anlamlandırmaya ve büyük bir inatla gerçeğe karşı koymaya çalıştım. Bir ara delirdiğimi sandım ve bu sırrı, senin gibi olağanüstü ile imkânsız, inanılmazla yalanı birbirinden ayırma yetisine sahip bir insandan başka hiç kimseye paylaşmaya cesaret edemedim.'

'Peki, efendim' dedim, 'doğru olduğunu bildiğiniz ya da bildiğinizi sandığınız bir şeyi neden inanılmaz olarak adlandırıyorsunuz?'

'Çünkü' dedi, 'bunu herhangi bir dış kanıt sunarak ispatlayamıyorum. Bir şeyi kanıtlamanın kurallarını çok iyi

bildiğim için fikrimin, benim gibi bunun gücünün farkında olamayan bir başka insanı etkilemeyeceğini elbette biliyorum. Bu yüzden tartışarak sizi kendime inandırmaya çalışmayacağım. Bu güce uzun zamandır sahip olduğumu ve bunu her gün kullandığımı hissetmem yeterli. Ama insan ömrü kısadır, yaşlılığın zaafı pek yakında bendeki etkisini gösterecek ve mevsimlerin düzenleyicisinin toprağa karışma vakti gelecek. Bir halef bulma kaygısı uzun zamandır beni rahatsız ediyordu, günlerimi ve gecelerimi tanıdığım tüm kişilikleri birbirleriyle karşılaştırarak geçirdim ve bu işe senin kadar layık hiç kimseyi bulamadım.’ ”

43. Bölüm

Gökbilimci Imlac’a Talimatlar Veriyor

“İşte bu yüzden dünyanın refahına dair anlatacağım şeyleri dikkatlice dinle. Çok fazla yarar sağlayamayacağı ve çok fazla zarar veremeyeceği birkaç milyon insanın sorumluluğunu yüklenen bir kralın işi zorsa elementlerin güçleri ile ısı ve ışığın büyük hünerleri kendine bağlı olan bir insanın endişesi nasıl olur? Bu yüzden, dikkatle dinle beni.’

‘Dünya’nın ve Güneş’in konumlarını özenle ve sabırla inceledim, durumlarını değiştirmek için sayısız plan yaptım. Bazen Dünya’nın eksenini rotasından saptırdım, bazen Güneş’in yörüngesini değiştirdim. Ama dünyanın yararına olacak herhangi bir düzenlemenin imkânsız olduğunu anladım. Güneş sisteminin haberdar olmadığımız uzak bölgelerini hesaba katmadığımızda bile, hayal edilebilir en ufak değişiklikten bir bölge faydalanıyorsa diğer bölge zarar görüyor. O yüzden yılın akışını yönetirken gururlanıp

yeniliklerin peşine düşme, mevsimleri yeniden düzenleyerek gelecek çağlarda şöhret kazanabileceğini düşünerek keyiflenme. Zararlarla hatırlanmak arzulanan bir şöhret değildir. Nezaket ve meşguliyet seni aksi şekilde davranmaktan alıkoyacaktır. Kendi ülkeneye yağdırmak için başka ülkelerin yağmurunu asla çalma. Nil bize yeter.’

Gücü elde ettiğimde onu sarsılmaz bir dürüstlikle kullanacağıma söz verdim, elimi sıkarak beni yolcu etti. ‘Yüreğim’ dedi, ‘artık rahatladı. Bundan böyle iyilikseverliğim huzurumu bozmayacak, Güneş’in mirasını sevinçle emanet edebileceğim bilge ve erdemli bir insan buldum.’”

Prens bu öyküyü pür dikkat dinledi ama Prenses gülmüseddi. Pekuah ise kahkahalara boğuldu. Imlac “Hanımlar,” dedi, “insanın kederlerinin en ağırla alay etmek ne merhametli ne de anlayışlı bir tutumdur. Bu adamın bilgisine erişebilecek, onun erdemlerine sahip olabilecek az sayıda insan vardır; üstelik herkes onun yaşadığı felaketten mustarip olabilir. Şimdiki durumumuzun belirsizlikleri arasında en dehşet verici ve en korkutucu olan şey, mantığımızı ne zamana kadar koruyabileceğimizdir.”

Prenses kendine çekidüzen verdi, nedime ise yaptığından utanmıştı. Daha derin bir şekilde etkilenmiş olan Rasselas, Imlac’a bu tür akıl hastalıklarına ne sıklıkta ve nasıl yakalanıldığını sordu.

44. Bölüm

Hayal Gücünün Sık Karşılaşılan Tehlikeleri

İmlac “Akıl hastalıkları” diye cevap verdi, “yüzeysel gözlemcilerin tahmin edebileceğinden çok daha sık görülür. Doğrusunu söylemek gerekirse belki de hiçbir insanın aklı tamamen sağlıklı değildir. Hayal gücü zaman zaman mantığına baskın gelmeyen, dikkatini tamamen kendi iradesiyle düzenleyen, düşünceleri kendi emirlerine göre gelip giden hiçbir insan yoktur. Hayali eğilimlerin zihnine eziyet etmediği, makul olasılıkların sınırlarının ötesinde umut ya da korku vermediği tek bir insan yoktur. Hayal kurmanın mantık üzerindeki her etkisi bir delilik derecesidir. Ama biz bu etkileri kontrol edip bastırabildiğimiz sürece başkaları onlardan haberdar olmaz ve kimse zihinsel yeteneklerimizi yitirdiğimizi anlamaz. Bu tam olarak delilik değildir; fakat kontrol edilemez hale geldiği zaman, konuşmayı ve davranışları gözle görülür şekilde etkilemeye başlar.

Sessiz düşüncelere dalmaktan fazlaca keyif alan insanlar bazen kurgunun gücüne teslim olarak hayallerinin kontrolden çıkmasına izin verirler. Yalnız kaldığımız her zaman bir meşguliyetimiz olmuyor. İcatlar bulma işi sonsuza dek sürdürülemeyecek kadar zorludur. Araştırma heyecanı bazen yerini aylıklığa ya da doygunluğa bırakır. Dışarıda eğlenecek bir şeyi olmayan insan, mutluluğu kendi düşüncelerinde bulmak ve kendini aslında olmadığı bir şey olduğuna inandırmak zorunda kalır, hem zaten hangi insan kendisinden memnundur? Böylece sınırsız bir gelecekte kaybolur ve bütün hayali durumlar arasından o an en çok istediği şeyi seçer, arzularını olanaksız zevklerle eğlendirir ve gururuna ulaşamaz bir egemenlik verir. Zihni o sahneden bu sahneye dans ederek zevkleri türlü bileşimlerle bir araya getirir ve tüm cömertliklerine rağmen ne doğanın ne de servetin sağlayamayacağı zevkler içinde coşar.

Bir süre sonra kimi baskın düşünce silsileleri dikkatini esir alır, diğer bütün zihinsel hazlar saf dışı bırakılır. Zihin, yorgunluk ya da aylıklıkla sürekli olarak bu gözde varsayımlarını hatırlar ve acı gerçeği her tattığında lezzetli yalanlarla kendine ziyafet çeker. Hülyaların hükümdarlığı pekiştikçe zihin önce çaresizleşir, zaman geçtikçe de zorbalaşır. Ardından kurgular gerçek gibi algılanır, sahte görüşler zihni ele geçirir ve yaşam büyük sevinçlerin ya da büyük acıların rüyaları içinde sürüp gider.

Efendim bu, keşişin daima iyilik barındırmadığını itiraf ettiği yalnız yaşamın tehlikelerinden biridir. Gökbilim-

cinin içinde bulunduğu kötü durum da yalnızlığın her zaman bilgeliğe hizmet etmediğini ispathyor.”

Nedime “Bir daha asla” dedi, “kendimi Habeşistan kraliçesi olarak hayal etmeyeceğim. Prenses’in beni kendi halime bıraktığı saatlerin çoğunu, hayali törenler düzenleyerek ve düşlerimdeki sarayı düzene sokarak harcıyordum. Güçlünün gururunu bastırıyor, yoksulların dileklerini yerine getiriyordum. Daha mutlu olduğum durumlarda yeni saraylar inşa ediyor, dağların zirvelerine korular dikeyordum. Saltanatın lütuflarına kendimi öyle bir kaptırıyordum ki Prenses içeri girdiğinde eğilip selam vermeyi neredeyse unutuyordum.”

Prenses “Ve ben de” dedi, “bir daha gündüz düşlerimde çoban kızını oynamama izin vermeyeceğim. Ben de düşüncelerimi sık sık odamda rüzgârların fısıldayışlarını ve koyunların melemelerini duyana kadar kırsal yaşamdaki uğraşların huzuru ve masumiyetiyle avutuyordum. Bazen çallılara takılan kuzuyu kurtarıyor, bazen de asamla bir kurda kafa tutuyordum. Hayal gücüme yardımcı olsun diye edindiğim köylü kadınların giydiğine benzer bir elbisem ve sürümün beni takip ettiğini farz etmek için usul usul çaldığım bir kavalım var.”

Prens “İtiraf etmeliyim ki” dedi, “ben sizinkilerden çok daha tehlikeli bir düşsel zevke teslim oluyordum. Bütün haksızlıkların engellenebildiği, bütün ahlaksızlıkların düzeltildiği, herkesin huzur ve masumiyetinin korunduğu mükemmel bir devleti sık sık düşlemekten kendimi alıko-

yamıyordum. Bu düşüncelerle sayısız reform planı oluşturdum, çok yararlı düzenlemeler yapıp faydalı kanunlar çıkardım. Yalnızlığımın eğlencesi, kimi zaman da tüm meşguliyeti buydu. Babamın ve kardeşlerimin öldüğünü farz ettiğim bu hayallerin birinde ne kadar az üzüldüğümü görüp irkilmiştim.”

Imlac “Bunlar” dedi, “hayali planların etkileridir. Böyle hayalleri ilk kurduğumuzda, bunların saçma olduğunu biliriz ama onlara giderek alışırız ve zamanla onları aptalca bulmayı bırakırız.”

45. Bölüm

Yaşlı Bir Adamla Söyleşi

Gece ilerlemişti, eve dönmek için hazırlandılar. Nil'in kıyısında yürürken suya yansıyan ay ışığını zevkle izlerken yakınlarda Prens'in, bilgelerin toplantılarında adını sıkça duyduğu yaşlı bir adam gördüler. Prens "İşte" dedi, "geçen yıllarla tutkularını dizginlemeyi başarmış ama mantığını gölgelememiş bir adam. Bu akşamki söyleşimizi bu adamın kendi durumuyla ilgili neler hissettiğini öğrenerek tamamlayalım. Bakarsınız gençliğin yalnızca üzüntüyle mücadele eden ibaret olup olmadığını ve umudun yaşamın sonraki dönemlerine kalıp kalmadığını öğrenebiliriz."

Tam o sırada yaşlı adam yaklaşıp selam verdi. Onlar da adama yürüyüşlerine eşlik etmeyi önerdiler ve beklenmedik bir şekilde karşılaşan tanıdıklar gibi bir süre havadan sudan sohbet ettiler. Yaşlı adam neşeli ve konuşkan olduğundan onunla yol sanki kısalmıştı. Adam itibar gör-

mekten memnun kaldığı için evlerine kadar onlara eşlik etti ve Prens'in ricasıyla birlikte içeri girdi. Yaşlı adamı onur koltuğuna oturtarak şarapla reşel ikram ettiler.

Prenses “Efendim” dedi, “bu akşam yürüyüşü sizin gibi bilge bir insana cehaletin ve gençliğin zar zor idrak edebileceği zevkler sunmuş olmalı. Karşınıza çıkan her şeyin niteliklerini ve sebeplerini biliyorsunuz: nehrin akış yasalarını, gezegenlerin devirlerini tamamlama dönemlerini... Her şey sizi düşünmeye itiyor ve kendi değerinizin bilincine yeniden yapıyor olmalı.”

Adam “Hanımefendi,” diye karşılık verdi, “bırakın gezintilerden neşeli ve canlı kimseler zevk almayı beklesinler, yaşlının huzur bulması yeterlidir. Dünya benim için yeniliğini yitirdi. Etrafıma baktığımda bana daha mutlu olduğum günleri hatırlatan şeyler görüyorum. Dinlenmek için bir ağaca yaslandığımda bir zamanlar aynı gölgede, şimdi sessizce mezarında yatan bir arkadaşımın Nil'in yıllık taşkınlarını tartıştığımızı hatırlıyorum. Gözlerimi yukarıya kaldırıp değişmekte olan Ay'a baktığımda yaşamın karasızlıklarını acıyla anıyorum. Artık somut gerçekten zevk almayı bıraktım, yakında terk etmek zorunda kalacağım şeylerle ne işim olur?”

İmlac, “En azından onurlu ve faydalı hayatınızı hatırlayarak” dedi “ve herkesin övgüsünü kazanmış olmaktan gurur duyarak dinlenebilirsiniz.”

Bilge adam iç çekerek “Övgüler” dedi, “yaşlı bir adam için boş bir tınıdır. Ne oğlunun şöhretinden mutlu olacak

bir annem ne de kocasının onurunu paylaşacak bir karım var. Arkadaşlarımdan da rakiplerimden de çok yaşadım. Artık hiçbir şeyin fazla önemi yok; çünkü ilgimi kendimden başka bir şeye yöneltemiyorum. Gençlik alkışlardan zevk alır; çünkü onları gelecekteki iyiliklerin bir teminatı olarak görür, bu da onun hayattan beklentilerini artırır. Ama benim gibi ihtiyarların insanın kötü niyetinden korkma ihtimali çok az olur, sevgilerini ve saygılarını kazanma ihtimalleri ise ondan da azdır. İnsanların hâlâ benden alacakları şeyler olabilir; ama bana verebilecekleri hiçbir şey yok. Zenginlikler bir işe yaramaz, yüksek görevlerse acı verir. Geçmiş hayatıma baktığımda gözlerimin önüne kaçırılan iyilik fırsatları, boş işlere harcanan zaman ve aylıklıkla boş geçirilen çok daha fazla zaman geliyor. Birçok büyük tasarımı başlamadan bıraktım ve daha birçoğunu henüz bitiremedim. Kafamda ağır bir suçun yükünü taşımadığım için kendimi huzura adayarak, her ne kadar mantık bunun boş olduğunu söylese de düşüncelerimi kalbimin eski umut ve kaygılarından uzak tutmaya çalışıyorum. Dingin bir alçakgönüllülükle doğanın çok fazla erteleyemeyeceği o saati bekleyerek burada bulamadığım mutluluğu ve burada erişemediğim erdemleri daha iyi bir yerde elde etmeyi umuyorum.”

Adam ayağa kalktı ve dinleyicilerinde uzun bir yaşam ümidine dair hiçbir coşku bırakmayarak oradan uzaklaştı. Prens bu anlatılanlar yüzünden hayal kırıklığına uğramanın mantıklı olmadığını düşünerek kendini avuttu. Zaten yaşlılığı hiçbir zaman saadet dönemi olarak düşünmemişti.

Eğer çöküp zayıflarken huzurlu olmak mümkünse, dinçlik ve canlılık günlerinin de mutlu olması mümkündü. Yani hayatın akşamı sakinse, öğle vakti de parlak olabilirdi.

Prences, yaşlıların mızımız ve art niyetli bir hale gelerek dünyaya yeni adım atan insanların heveslerini bastırmaktan hoşlandıklarından şüpheliydi. Miras sahiplerinin mirasçılara kıskançlıkla baktığına şahit olmuş ve mutluluğu sadece kendilerine saklamak istedikleri için onu bir daha tadamayan insanlar tanımıştı.

Pekuah, adamın görüldüğünden çok daha yaşlı olduğunu düşünüyor ve şikâyetlerini delice bir hüznün alamenti olarak yorumlamak istiyordu. En azından adamın huzursuzluğunun talihsizlikten kaynaklandığını farz ederek “Kendi durumumuzu yaşamın durumuyla karıştırmaktan daha sık yapılan bir hata yoktur,” diyordu.

Onları canı sıkkın görmek istemeyen Imlac ise kendilerini bu kadar kolay avutabilmelerine gülümseyerek onların yaşındayken kendisinin de saf bir mutluluğun var olduğuna aynı derecede inandığını ve münasip temenniler bulma konusunda en az onlar kadar maharetli olduğunu hatırlıyordu. Zamanın çok yakında karşılırlarına çıkaracağı bu tatsız bilgiyi onlara dayatmamak için kendini zor tutuyordu. Prences ve nedimesi odalarına çekildi ama gökbilimcinin deliliğı hâlâ akıllarını kurcalıyordu. Imlac'ın onun çalışma odasına girip ertesi gün güneşin doğuşunu geciktirmesini arzu ediyorlardı.

46. Bölüm

Prenses ve Pekuah Gökbilimciyi Ziyaret Ediyor

Prenses ve Pekuah kendi aralarında Imlac'ın gökbilimcisi-nden bahsederken adamın hem samimi hem de tuhaf bir karakteri olduğuna kanaat getirip onunla bizzat tanışma-
dan rahat edemeyeceklerine karar verdiler ve Imlac'tan on-
ları buluşturmanın bir yolunu bulmasını rica ettiler.

Bu oldukça zor bir işti: Filozof birçok Avrupalının ve
dünyanın Avrupalı özgürlük anlayışına sahip başka bölge-
lerinden gelen insanların kendi ülkelerinin geleneklerine
göre hareket ettiği bir şehirde yaşasa da asla kadın ziyaret-
çisi olmuyordu. Ama hanımların reddedilmesi söz konusu
olamazdı, bu yüzden bu tasarılarını gerçekleştirebilmek
için türlü planlar yapıldı. Onları dert sahibi yabancılar ola-
rak tanıtmayı önerdiler, ne de olsa bilge bu tür insanları
asla geri çevirmezdi. Ama biraz düşündükten sonra böylesi

bir kurnazlıkla ancak kısa sohbetler edip onu sık sık ziyaret etme fırsatı bulamayacaklarından bilgenin yakınlığını kazanmanın mümkün olmayacağını fark ettiler. Rasselas “Bu doğru” dedi, “ama benim kendinizi farklı göstermenize karşı daha güçlü bir itirazım var. Gerekçesi önemli ya da önemsiz olsun, bir insanın iyi niyetini onu aldatmak için kullanmayı daima insan doğasının büyük onuruna bir ihanet olarak düşünmüşümdür. Her türlü sahtekârlık güveni zayıflatır ve iyiliği zedeler. Bilge sizin görüldüğünüz kişiler olmadığınızı anladığında kendi niteliklerinin bilincinde olan ve kendisinden çok daha zalim bir anlayışa sahip kimseler tarafından kandırıldığını fark eden her insan gibi doğal olarak kırgınlık hisseder. Ve belki de bir daha asla kurtulamayacağı güvensizlik, öğüt veren sesini susturur ve bağış yapan elini durdurur. Bu durumda onun insanoğluna sunduğu iyilikleri geri getirecek ya da onu huzura kavuşturacak gücü nereden bulacaksınız?”

Rasselas’ın sorusu cevapsız kalınca Imlac hanımların merakının dindiğini sandı; ama ertesi gün Pekuah gökbilimciyi ziyaret etmek için dürüst bir bahanesi olduğunu söyledi. Arap reisi sayesinde başladığı gözlem çalışmalarına bilgenin gözetiminde devam etmeyi rica edecekti, bir kadının bu işe tek başına kalkışması yakışık almayacağı için de Prenses bir diğer öğrenci ya da arkadaş olarak kendisine eşlik etmeliydi. Imlac “Korkarım ki bilge sizin yoldaşlığınıza çabuk sıkılacaktır,” dedi, “bir konuda fazlaca bilgi sahibi olan insanlar o sanatın unsurlarını tekrarlamayı sevmezler. Hem bu unsurları çıkarımlarla bağlantılı ve yo-

rumlarla karışık olarak anlatacağı için siz anlatılanları pek de iyi kavrayabilecek bir dinleyici olmayacaksınız.” Pekuah “Bu sorun da” dedi, “yalnızca beni ilgilendirir. Hem belki benim bilgim sizin sandığınızdan çok daha fazladır, üstelik daima onun görüşleriyle hemfikir olarak birikiminin çok daha fazla olduğunu düşünmesini sağlayabilirim.”

Bu karar doğrultusunda, gökbilimciye yeni şeyler öğrenmek için seyahat eden yabancı bir kadının, kendisinin şöhretini duyarak öğrencisi olmak istediğini söylediler. Teklifin sıra dışılığı karşısında şaşırıp meraklanan bilge, kısaca düşündükten sonra kadını kabul etmeye razı oldu ve ertesi günü sabırsızlıkla bekledi.

Hanımlar gösterişli giysiler giydiler ve Imlac’ın eşliğinde böylesine muhteşem görünümlü insanların kendisine saygıyla yaklaşıyor olmalarından memnuniyet duyan gökbilimcinin huzuruna çıktılar. İlk tanışmaları ürkek ve çekingendi; ama sohbet ilerledikçe gökbilimci güçlerini hatırlayarak Imlac’ın anlatmış olduğu kişiliğini gözler önüne serdi. Pekuah’a gökbilime nasıl ilgi duymaya başladığını sordu, karşılık olarak kızıdan piramitteki macerasını ve Arap’ın adasında geçirdiği zamanın öyküsünü dinledi. Pekuah öyküsünü öyle sakın ve nazik anlattı ki konuşmasıyla adamın kalbini kazandı. Daha sonra konu gökbilime geldi, Pekuah tüm bilgisini ortaya koydu. Adam ona bir deha pırıltısı gözüyle bakarak böylesine mutlu bir başlangıç yaptığı çalışmalarına ara vermemesi için ısrar etti.

Böylelikle, tekrar tekrar ziyarete gelerek her defasında

daha iyi karşılandılar. Bilge, hanımlar yanındayken fikirlerinin daha da parlaklaştığını hissediyor, bu yüzden ziyaretlerini biraz daha uzatmaları umuduyla onları hoş tutabilmek için elinden geleni yapıyordu. Onları eğlendirmekle meşgul olurken yalnızlığın bulutları yavaş yavaş dağılıyor, veda vakti gelip çattığında mevsimleri yönetme vazifesinin başına dönmek zorunda kaldığı için kederleniyordu.

Prenses ve nedimesi aylar boyunca dikkatle bilgeyi izlediler; ama adamın ağzından doğaüstü görevinin sürüp sürmediğine dair fikir verebilecek bir tek kelime bile alamadılar. Sık sık onu itiraf etmeye zorladılar; ama bilge tüm saldırılarından kolayca sıyrıldı, hangi taraftan bastırıdılarsa gökbilimci başka bir konu açarak onlardan kaçmayı başardı.

Samimiyetleri arttıkça onu olağanüstü bir saygıyla karşılandığı İmlac'ın evine davet ettiler. Bilge zamanla dünyevi eğlencelerden zevk almaya başladı. Misafirliğe erkenden gelip geç ayrılıyordu, çalışkanlığı ve becerisiyle göze girmeye çalışarak onun yardımına hep ihtiyaç duysunlar diye yeni sanatlar göstererek meraklarını cezbediyordu. Eğlence ya da araştırma amaçlı bir geziye çıkacakları zaman onlara eşlik etmek için ısrar ediyordu.

Gökbilimcinin güvenilirliğini ve bilgeliğini uzun süre sınavan Prens ve Prenses, sonunda ona güvenmekte bir sakınca olmadığına kanaat getirdiler. Gördüğü iyi muamele yüzünden yanlış umutlara kapılmaması için ona gerçek kimliklerini ve yolculuklarının sebebini açıklayarak hayat

tercihi konusundaki görüşünü sordular.

Bilge, “Dünyanın önümüze serdiği türlü koşullardan hangisini seçmeniz gerektiğini” dedi, “size ben göstere-mem. Yalnızca benim tercihimin yanlış olduğunu söyleye-bilirim. Vaktimi insanoğluna ancak dolaylı yoldan faydalı olabilecek bilimleri öğrenmeye çalışarak tecrübesizce ge-çirdim. Yaşamın bütün sıradan rahatlıklarını feda ederek karşılığında bilgi satın aldım. Kadınların arkadaşlığının o çekici nezaketini ve aile şefkatinin mutlu ilişkisini tada-madım. Eğer bütün diğer öğrenciler arasında bir ayrıcalık kazandıysam bunun sebebi onlara korku, endişe ve vicda-nın eşlik ediyor olmasıdır. Ama sahip olduğum tüm bu söz-de ayrıcalıklara rağmen düşüncelerim dünyayla daha çok içli dışlı oldukça gerçekliği sorgulamaya başladım. Birkaç gündür hoş bir sefahat hayatı sürüyordum ve bu zaman zarfında içten içe sürekli bütün araştırmalarımın hatayla sonuçlandığını ve çektiğim tüm sıkıntıların boş olduğunu düşünme eğilimineydim.”

İmlac, bilgenin algısının yavaş yavaş sislerden kur-tulup berraklaşmaya başladığını görmekten memnundu. Gezegenleri yönetme görevini unutuncaya ve mantığına yeniden hâkim oluncaya dek, onu gök cisimlerinden uzak tutmaya karar verdi.

O andan itibaren gökbilimciyle daha samimi bir arka-daşlık kurarak onu tüm tasarı ve zevklerine dahil etmeye başladılar. Saygısı bilgenin özenli olmasını sağlıyordu. Rasselas'ın planladığı etkinlikler yüzünden fazla boş vak-

ti de kalmıyordu. Her zaman yapılması gereken bir şeyler oluyordu. Gün, akşam yürüyüşünde konuşulacak konuyu belirleyen gözlemlerle geçiyor, gece ise ertesi günün planı yapılarak sonlanıyordu.

Bilge, Imlac'a yaşamın neşeli hengâmesine karıştığından ve hayatını ardı arkası kesilmeyen eğlencelere adanmışlığından beri gökyüzüne hükmettiğine dair kanısının giderek zihninden silindiğini fark ettiğini ve ya da mantıkla açıklanamayacak sebeplerle değişip durduğu için başkalarına asla ispat edemeyeceği bu düşünceye daha az güvenmeye başladığını itiraf etti. "Eğer olur da birkaç saat yalnız başıma kalırsam" dedi, "kökleşmiş kanaatim ruhumu yeniden sarıyor ve düşüncelerim karşı konulmaz bir hışımla zincire vuruluyor. Ama Prens'in sohbetleriyle çok geçmeden bu zincirler gevşiyor ve Pekuah'ın girişiyle büsbütün açılıyor. Âdet gereği hayaletlerden korkan bir adam gibiyim, ışığı görünce hemen rahatlıyor ve karanlıkken o kadar çok korkmama şaşıyorum. Fakat ışık sönerse yandığı zaman hissetmeyeceğimi bildiğim o dehşeti tekrar hissediyorum. Yine de bazen suçlu bir umursamazlıkla huzura teslim olup bana emanet edilen o büyük görevi bilinçli olarak unutmuş olmaktan korkuyorum. Eğer kendimi bilinen bir hatayı işlemeye itiyorsam ya da kendi rahatım, beni bu denli önemli bir soruda kuşkuya düşürüyorsa, nasıl korkunç bir suç işliyor olurum!"

Imlac "Hayal gücünün hiçbir hastalığı" dedi, "suç işleme korkusuyla karışmış bir hastalık kadar zor tedavi

olmaz. Ayrıca hayaller ve bilinç karşılıklı olarak birbirini etkiler ve öyle sık yer değiştirir ki birinin yanlısamları diğerinin emirlerinden ayırt edilmez hale gelir. Eğer hayaller ahlaka ya da dine aykırı imgeler gösterirse akıl, kendisine acı vermeleri halinde bu imgeleri uzaklaştırır. Fakat melankolik düşünceler sorumluluk haline geldikleri zaman biz onları içeri almamaya ya da kovmaya korktuğumuz için herhangi bir itirazla karşılaşmadan bütün yetenekleri etkileri altına alırlar. Bu yüzden batıl inançlı insanlar çoğunlukla melankolik olurken melankolik olanlar da hep batıl inançlı olurlar.

Ama ürkeklik telkinlerinin daha üstün olan mantığını yenmesine izin verme. İhmal tehlikesi yalnızca bir yükümlülük durumu söz konusuysa ortaya çıkabilir. Eğer bunu özgürce düşünürsen bu olasılığın çok küçük olduğunu ve her gün daha da küçüldüğünü görürsün. Kalbini arada bir içine doğan ışığın etkisine aç. Aklın başındayken boş olduğunu düşündüğün şeyler vicdanını rahatsız ettiğinde toplantımızı bekleme hemen bir işe ya da Pekuah'ın yanına koş. Şu düşünceyi hep aklında tut: Sen koca bir insanlık kitlesinin sadece tek bir atomusun ve doğaüstü lütuflar ya da felaketler için seçilmiş olmanı gerektirecek sevabın ya da günahın yok.”

47. Bölüm

Prens Gelip Yeni Bir Konu Açar

Gökbilimci “Tüm bunları” dedi, “ben de zaman zaman düşünürdüm. Ama mantığım o kadar uzun süre dizginlenemeyen o ezici fikrin hükmü altında kaldı ki artık kendi kararlarına güvenmeye cesaret edemiyor. Şimdi, kuruntuların gizli gizli içime dert olmasına izin vererek huzuruma nasıl öldürücü bir ihanette bulunmuş olduğumu anlıyorum. Ama melankolikler iletişimden çekinir, ben de anlattığımda rahatlayacağımı bildiğim halde dertlerimi paylaşacak kimseyi bulamadım. Bu duygularımın, sizin kolay aldanmayan ve içinde başkasını aldatma niyeti ya da gerekçesi barındırmayan duygularınız tarafından doğrulanmış olmasına çok sevindim. Umarım zaman ve değişiklik uzun süredir etrafımı saran karanlığı dağıtır; böylelikle hayatımın geri kalanı huzur içinde geçer.”

Imlac, “Gerçekten de” dedi, “bilgi ve erdeminiz size

hak ettiğiniz umudu vermeli.”

Ardından Prens ve Pekuah ile birlikte Rasselas içeri girerek ertesi gün için herhangi bir eğlenceye karar verip vermediklerini sordu. Nekayah “İşte” dedi, “hayat böyle... İnsan değişiklik beklentisi olmadan mutlu olamıyor. Aslında değişim kendi başına hiçbir şey. Ama onu bir kez dene-din mi sonra yeniden değişiklik yapmak istiyorsun. Dünya henüz tükenmedi. Hadi yarın daha önce hiç görmediğimiz bir şey görelim.”

Rasselas “Çeşitliliğe” dedi, “mutluluğa ulaşmak için öylesine muhtacız ki Mutlu Vadi bile yinelenen konforuyla beni kendinden bıktırmıştı. Yine de Aziz Anthony rahiplerinin hiç şikâyet etmeden tekdüze zevklerle değil ama tekdüze zorluklarla geçirilecek bir hayatı benimsediklerini gördüğüm zaman, kendi sabırsızlığımı ayıplamadan edemiyorum.”

İmlac “O insanlar” diye karşılık verdi, “sakin manastırlarında Habeşistan prenslerinin zevk hapisanelerinde olduğundan daha az acınası haldeler. Rahiplerin yaptıkları her işin uygun ve makul bir gerekçesi oluyor. Çalışmaları sayesinde ihtiyaçları karşılandığı için bu çalışmayı ihmal edemezler, emeklerinin karşılığını da mutlaka alırlar. Bu teslimiyetleri onları başka bir dünyaya hazırlarken onun yaklaştığını hatırlatır ve kendilerini bu dünyaya yaraşır kılmalarını sağlar. Zamanları plana göre düzenlenmiştir, bir görevin ardından başkası gelir, böylece kendilerine sunulmayan seçeneklerin dikkatlerini dağıtmasına maruz

kalmaz ya da kayıtsız hareketsizliğin gölgelerinde kaybolmazlar. Belirlenen saatte mutlaka gerçekleştirilmesi gereken görevler vardır. Onlar için bu uğraşlar eğlencelidir; çünkü bunları kendilerini sonsuz mutluluğa doğru götüren ibadetler olarak görürler.”

Nekayah “Sizce” dedi, “bu manastır düzeni diğerlerinden daha kutsal ve daha az kusurlu bir yaşam tarzı mı? İnsanoğluyla çekinmeden sohbet eden, hayırseverliğiyle dertlilerin yardımına koşan, bilgisiyle cahilleri eğiten ve ürettikleriyle yaşamın doğal düzenine katkı sağlayan kişi, manastırın gerektirdiği çileleri çekmediği ve kendini koşullarının sağladığı zararsız zevklerden mahrum bırakmadığı için aynı şekilde gelecekte mutlu olmayı bekleyemez mi?”

İmlac “Bu” dedi, “nicedir akıllı insanlar arasında bölünmelere yol açan ve iyi insanların kafasını karıştıran bir soru... İkisinden birini seçmeye korkuyorum. Dünyada iyi yaşayan bir insan manastırda iyi yaşayan bir insandan daha üstündür. Ama belki herkes toplum yaşamının baştan çıkarmalarına karşı koyamayabilir ya da kontrol edemediği bir tutum karşısında geri çekilmeyi tercih edebilir. Bazı insanların iyilik yapmaya yetecek gücü olmadığı gibi kötülüğe dirençleri de az olur. Birçoğu çelişkilerle güç bela mücadele etmekten yorgun düşerek kendilerini boş yere meşgul eden tutkulardan kurtulmak ister. Ayrıca birçokları yaşlılık ve hastalıklar yüzünden toplumun çokça emek isteyen işlerinden muaf tutulmuşlardır. Zayıf ve ürkek kişiler mutlulukla manastırlara sığınabilir, yorgun olanlar orada

dinlenebilir ve tövbekârlar orada düşüncelere dalabilir. Bu dua ve düşünce sığınakları, insan zihnine öylesine uygundur ki ömrünü kendisi gibi ciddi birkaç dostuyla birlikte ibadet uğruna hayattan soyutlanarak geçirmeyi hiç düşünmemiş insan pek bulunmaz.”

Pekuah “Bu” dedi, “benim de sık sık dilediğim bir şey. Prenses’in de kalabalık içinde ölmeyi istemediğini defalarca ilan ettiğini duydum.”

İmlac söze “Zararsız zevklerden faydalanma özgürlüğünü tartışmayacağım” diye devam etti, “ama hangi zevklerin zararsız olduğu üstünde durulması gereken bir konu. Nekayah’ın hayal edebileceği zevklerin kötülüğü onların yapılıyor olmasında değil doğurduğu sonuçlardadır. Zevk kendi başına zararsız olsa da bize geçici ve deneysel olduğunu bildiğimiz bir durumu sevdirdiği ve düşüncelerimizi, harcanan her saatle başlangıcına yaklaşırken ne kadar zaman geçerse geçsin sonuna ulaşamayacağımız şeyden uzaklaştırdığı için zararlı olabilir. Nefsi terbiye etmek kendi başına bir erdem değildir, duyuların büyüleyiciliğine kapılmamızı önlemek dışında bir faydası da yoktur. Hepimizin hayalini kurduğu geleceğin mükemmeliyet dünyasında, tehlikesiz zevkler ve koşulsuz bir güvenlik olacaktır.”

Prenses sessizdi, Rasselas gökbilimciye dönerek Prenses’e daha önce görmediği bir şeyler göstererek onun inzivaya çekilmesini geciktirip geciktiremeyeceğini sordu.

Bilge “Merakınız” dedi, “öylesine kapsamlı ve bilgi arayışınız öylesine coşkulu ki, sizin için yenilikler bulmak pek

kolay değil. Ama yaşıyanlardan bulamayacağınız şeyi belki de ölüler sunabilir. Bu ülkenin harikalarından biri de yeraltı mezarları, yani ilk çağlarda yaşamış nesillerin bedenlerine ev sahipliği yapan kadim mahzenlerdir. Bu mezarlarda mumyalanmalarında kullanılan reçine sayesinde çürümeden kalan vücutlar vardır.”

Rasselas, “Yeraltı mezarlarını görmek bize ne türlü zevkler sunabilir bilemiyorum,” dedi, “ama başka bir öneri olmadığına göre onları görmeye razıyım. Bunu da sırf bir şey yapmış olmak için yaptığım şeylerin arasına dahil edeceğim.”

Ertesi gün atlı muhafızlar tutarak yeraltı mezarlarını ziyarete gittiler. Kasvetli mağaralarına inmek üzereyken Prens “Pekuah!” dedi, “bir kez daha ölülerin ülkesine ayak basıyoruz. Geride kalmak isteyeceğini biliyorum ama ne olur döndüğümde seni sağ salım bulayım.” Pekuah “Hayır ben de geleceğim,” dedi, “Prens’le aranıza geçip aşağı ineceğim.”

Böylece hep birlikte mağaraya indiler. Her iki yanına cesetlerin sıralandığı yeraltı geçitlerinin labirentlerinde hayretler içinde dolaştılar.

48. Bölüm

Imlac Ruhun Doğası Üzerine Konuşuyor

Prens, “Bazı milletlerin ateşle yaktığı, bazılarının toprağa karışması için gömdüğü fakat hepsinin gerekli dinsel törenleri bir an evvel yapıp göz önünden kaldırma konusunda hemfikir olduğu ölü bedenleri, Mısırlılar neden bu denli masraflı bir yöntem kullanarak korumuşlar?” dedi.

Imlac “Kadim adetlerin esas sebepleri genelde bilinmez,” dedi, “çünkü sebepleri unutulsa da uygulama devam eder. Batıl törenlere gelince, onların gerekçelerini tahmin etmeye çalışmak boşuna olur; çünkü mantığın belirlemediği şeyleri mantıkla açıklamak mümkün değildir. Uzun süredir mumyalama işleminin sadece akraba ya da arkadaşların kalıntılarına gösterilen şefkatten kaynaklandığını düşünüyordum. Ama aklıma yatan bu görüşü imkânsız kılan bir yan da var; çünkü böyle bir özen yaygınlaşsa ve bütün ölümler mumyalansaydı, onları saklamak için gereken yerler

yaşamın sürdüğü mekânlardan daha geniş olurdu. Sanırım sadece zengin ve saygın kişilerin çürümesi engellenmekte, geri kalan insanlar doğanın seyrine bırakılmaktaydı.

Genellikle Mısırlıların beden bozulmadan kaldığı sürece ruhun da varlığını sürdürdüğüne inandığı ve bu yöntemi ölümden kurtulmak için kullandığı düşünülür.”

Nekayah, “Bilge Mısırlılar” dedi, “ruh hakkında böylesine fena şeyler mi düşünüyorlardı? Eğer ruh vücuttan ayrılıp da yaşamaya devam etseydi bu durumda bedenin ona ne faydası ya da zararı olurdu ki?”

Gökbilimci “Putperestliğin karanlığında ve felsefenin doğduğu yıllarda, Mısırlılar bu hatalı düşünceye sahipti,” dedi. “Daha net bilgilere ulaşma fırsatına sahip olduğumuz şu çağda bile ruhun doğası tartışılmaya devam ediyor. Bazıları ruhun maddi bir şey olduğunu söylerken bazıları onun ölümsüzlüğüne inanıyor.”

İmlac “Gerçekten de” dedi, “bazı kimseler ruhun maddi bir şey olduğunu söylemiştir ama aklını kullanmayı bilen bir insanın böyle bir şey düşünebileceğine pek inanamıyorum. Çünkü mantıkla vardığımız sonuçlar zihnin maddi bir şey olmadığını destekliyor, üstelik tüm duyuşsal bilgiler ve bilimsel araştırmalar maddenin bilince sahip olmadığını ispatlıyor.

Düşüncenin maddenin özünden geldiği ya da her madde tanesinin düşünen bir varlık olduğu asla varsayılmamıştır. Ama maddenin bir parçası düşünceden yoksunsa,

hangi parçasının düşündüğünü varsayacağız? Bir madde diğer maddeden ancak biçim, yoğunluk, hacim, hareket ve hareketin yönüyle ayrılır. Ne denli değiştirilmiş ya da birleştirilmiş olsalar da bunların hangisine bilinç eklenebilir? Yuvarlak ya da köşeli, katı ya da akışkan, büyük ya da küçük olmak; bir yöne ya da diğerine yavaş ya da hızlı gitmek, tüm bunlar maddesel varoluş biçimleridir ve hepsi düşüncenin özüne aynı derecede yabancıdır. Madde bir kez düşünceden bağımsız olarak var oldu mu ancak bazı yeni değişiklikler yapılarak düşünce kazandırılmış olabilir; ama maddenin taşıyabileceği bütün nitelikler düşünsel güçlerle aynı ölçüde ilgisizdir.”

Gökbilimci “Ama” dedi, “materyalistler maddenin bizim bilmediğimiz özelliklerinin de var olabileceğini ileri sürüyorlar.”

“Bilmedikleri şeylerin olabileceğini düşünerek” diye karşılık verdi Imlac, “bildikleri şeylere aykırı karar alanlar ve kabul görmüş kesinliklerin karşısına varsayımsal olasılıkları koyanlar makul insanlar olarak kabul edilemezler. Madde hakkında tüm bilğimiz onun eylemsiz, duygusuz ve cansız olduğundan ibaret. Sadece bilmediğimiz şeyler öne sürülerek bu görüşe karşı çıkılamıyorsa insan zekâsının kabullenebileceği tüm kanıtlara zaten sahibiz demektir. Eğer bilinen şeyler bilinmeyen şeylerle çürütülebiliyor olsaydı her şeyi bilme yetisine sahip olmayan hiçbir varlık kesinliğe ulaşamazdı.”

“Yine de” dedi gökbilimci, “fazla kibre kapılıp Yaratıcı’nın gücünü kısıtlamayalım.”

Şair, “Fakat” diye cevap verdi, “bir şeyin başka bir şeyle uyuşmadığını, bir önermenin aynı anda hem doğru hem yanlış olamayacağını, bir sayının hem tek hem çift olamayacağını, düşünme yetisi olmadan yaratılan bir şeye düşünce atfedilemeyeceğini ileri sürmek, tanrının her şeye yeten gücünü sınırlamak demek değildir.”

Nekayah “Bu sorunun” dedi, “kimseye bir faydası var mı bilmiyorum. Yeterince ispatlamış olduğunu düşündüğüm bu maneviyat mutlaka ebedi ve ezeli bir varoluşu mu içermelidir?”

“Maneviyat konusundaki fikirlerimiz olumsuz, dolayısıyla da anlaşılması güçtür. Maneviyat yok oluşun bütün sebeplerinden muafiyet sağladığı için doğal bir daimi varoluş yetisine işaret etmektedir. Ölen her şey yapıtaşlarına ayrılıp parçalara bölünerek yok olur. Bu durumda parçaları olmadığı için herhangi bir çözünmeye uğramayacak olan şeyin doğal olarak çürüyebileceğini ya da bozulabileceğini varsayabilir miyiz?”

Rasselas “Maddi boyutları olmayan bir şeyi nasıl ele alacağımızı bilemiyorum,” dedi. “Maddi bir karşılığı olan şeyin parçaları da olmalıdır ve senin dediğine göre parçaları olan bir şey pekâlâ yok edilebilir.”

İmlac “Kendi fikirlerini göz önüne alırsan” diye karşılık verdi, “daha az zorlanacak ve maddenin boyutlarının olmadığını göreceksin. Hayali bir biçim, maddi kütleden daha az gerçek değildir; halbuki hayali biçimin fiziksel bir karşılığı olmayabilir. Örneğin bir piramit hayal ettiğinde

zihninde oluşan piramit düşüncesi, gerçekten var olan bir piramitten daha az katiyete sahip olmaz. Hayal edilen bir piramit, hayal edilen bir buğday tanesinden daha çok yer kaplar mı? Ya da bu iki düşünce nasıl olur da parçalanır? Etki neyse tepki de odur, düşünce neyse düşünen güç de öyledir. Kayıtsız ve ayırt edilemez bir güç...”

Nekayah, “Ama o Varlık...” dedi, “Adını anmaya korktuğum o Varlık ruhu yarattığı gibi yok da edebilir.”

İmlac “Elbette yok edebilir,” diye yanıtladı, “Ruh ne kadar ölümsüz de olsa varlığını çok daha üstün bir güce borçludur. Felsefenin göstermiş olduğu üzere ruh, yaradılışı gereği tükenme ya da yozlaşma sebebiyle ölmeyecektir; ama felsefenin açıklayabildiği her şey bundan ibarettir. Ruhun onu yaratan varlık tarafından yok edilip edilmeyeceğini alçakgönüllü davranıp daha yüksek makamdan öğrenmeye mecburuz.”

Hep birlikte bir süre sessizce durup düşündüler. Rasselas “Bu fanilik mekânından geri dönelim,” dedi. “Bugün yapılan bir eylemin etkisinin ileride devam edeceğini ve şimdi düşünenin sonsuza dek düşüneceğini, yani asla yok olmayacağını bilmeyen bir insan için bu ölüm konakları kim bilir nasıl kasvetlidir. Eski zamanların bilgeleri ve iktidar sahipleri şu an boylu boyunca karşımıza serilmiş bizleri mevcut durumumuzun ne kadar kısa süreceğinin farkına varmaya çağırıyor. Kim bilir, belki onlar da bizim gibi hayat tercihlerini yapmakla meşgulken bu dünyadan kopup gittiler.”

Prenses “Bana kalırsa” dedi, “hayat tercihi artık o kadar da önemli deęil. Bu andan itibaren sadece sonsuzluk seęimi üzerine dūşüneceęimi umuyorum.”

Böylelikle hızla mağaralardan çıktılar ve muhafızların koruması altında Kahire’ye döndüler.

49. Bölüm

Hiçbir Şeyin Sonuçlanmadığı Bir Son

Nil'in taşma zamanı gelmişti. Yeraltı mezarlarını ziyaret etmelerinin üzerinden birkaç gün geçmeden nehir yükselmeye başladı.

Herkes evlerine çekildi. Tüm bölgenin sular altında oluşu onları gözlem yapabilecekleri davetlerden mahrum bırakmış olsa da konuşacak çok şeyleri vardı. O âna dek gözlemlemiş oldukları farklı yaşam tarzlarını karşılaştırıp bu hayat tarzlarının oluşturduğu farklı mutluluk türlerini tartıştılar.

Pekuah, hiçbir yerden Arap'ın kendisini Prensese'e teslim ettiği Aziz Anthony Manastırı'ndan etkilendiği kadar etkilenmemişti. Tek dileği orayı dindar kızlarla doldurmak ve manastırın başrahibesi olmaktı. Beklenti ve düş kırıklığından usandığı için böylesi değişmez bir mevkide olmayı memnuniyetle karşılardı.

Prenses tüm bu dünyevi şeylerin arasında en iyisinin bilgi olduğunu düşünüyordu. Tüm bilimleri öğrenmek ve eğitilmiş kadınlar için bir okul kurmak istiyordu. Kendisi de bu okulda yaşayacak, yaşlılarla sohbet edip gençleri eğitecekti. Burada bir yandan bilgeliğin edinilmesini ve yayılmasını sağlarken diğer yandan ileriki çağlara sağduyulu ve inançlı örnek insanlar yetiştirebilecekti.

Prens'in arzusu kendine ait küçük bir krallıktı. Orayı kendi adalet anlayışına göre yönetecek ve hükümetin tüm organlarını kendisi denetleyecekti. Topraklarının sınırlarını genişleterek durmadan yönetimi altında bulunan insanların sayısını arttıracaktı.

İmlac ve gökbilimci, hayatın akışında rotalarını başka bir limana çevirmek zorunda kalmamayı arzu ediyordu.

Hayalini kurdukları bu dileklerin gerçekleşmeyeceğini hepsi çok iyi biliyordu. Bir süre ne yapılması gerektiğini tartıştıktan sonra suların çekilmesiyle birlikte Habeşistan'a dönmeye karar verdiler.

Flabesistan Kralı'nın oğlu Rasselas, taht sırası kendisine gelinceye dek Mutlu Vadi'de yaşayacaktır. Her şeyin eğlence üzerine kurulduğu bu vadiden çok sıkılan Rasselas, kız kardeşi, kız kardeşinin nedimesi ve yakın dostu Imlac'la birlikte vadiden kaçar. Planları dünyayı görmek ve gerçek mutluluğu bulmaktır. Yeni insanlarla tanışıp mutluluğun sırrını öğrenmeye çalıştıkça hayatın düşündükleri gibi olmadığını fark ederler.

Aslında bir sözlükbilimci olan Samuel Johnson'ın annesinin cenaze masraflarını ödeyebilmek için çok kısa sürede kaleme aldığı bu roman, İngiliz edebiyatının en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir.

mayakitap

Roman

15

ISBN 978-605-9902-44-1

9 786059 902441

www.mayayayinlari.com

